

A SZÉKELY NEMZETI MÚZEUM KIADVÁNYA. XIV.

JELENTÉS
A
SZÉKELY NEMZETI MÚZEUM

1910. ÉS 1911.
ÉVI ÁLLAPOTÁRÓL.

AZ IGAZGATÓ-VÁLASZTMÁNY MEGBIZÁSÁBÓL KÖZZÉTESZIK

GÖDRI FERENCZ

ELNÖK

CSUTAK VILMOS

MÚZEUMŐR

dr. LÁSZLÓ FERENCZ

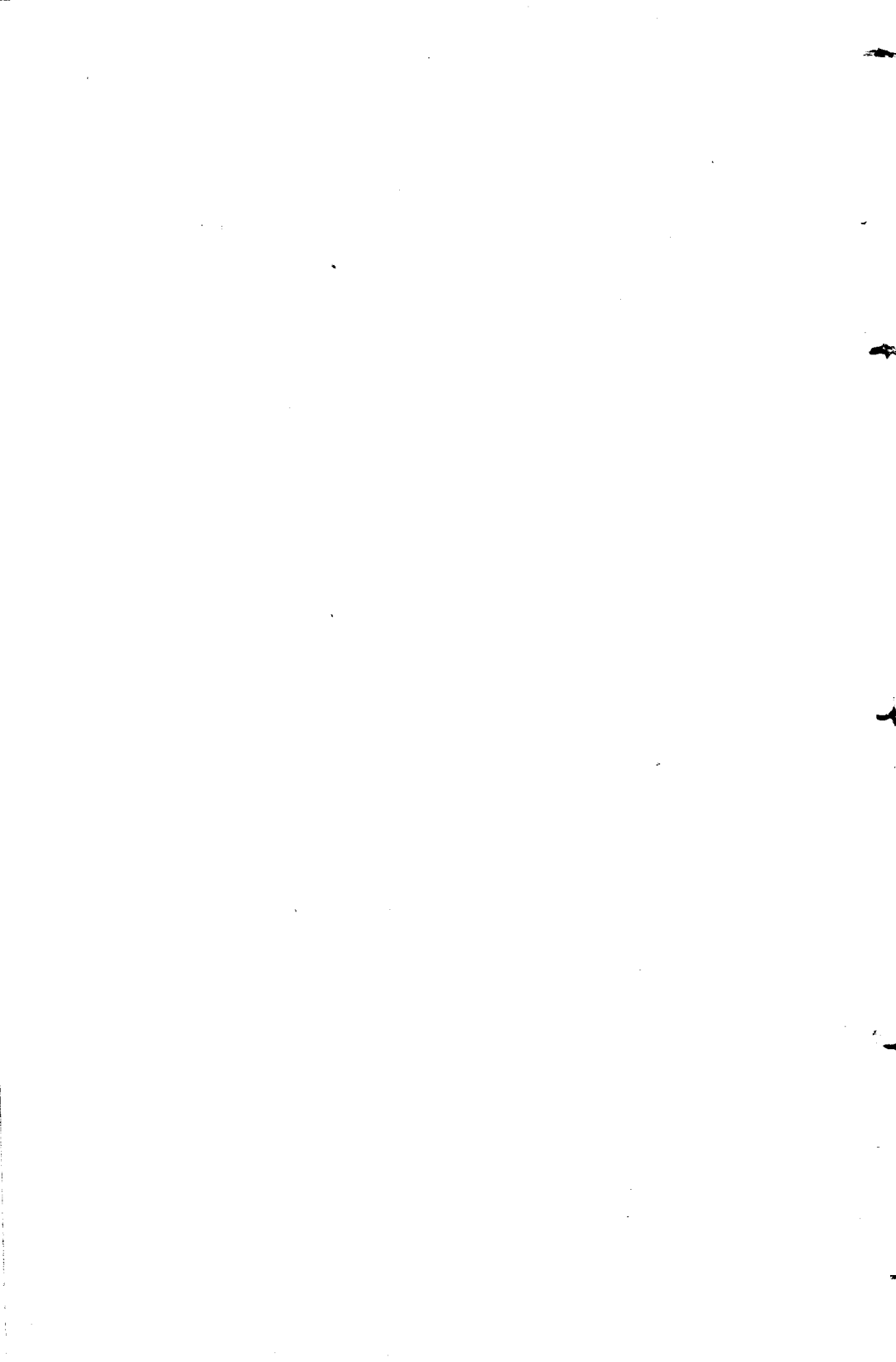
MÚZEUMŐR

SEPSISZENTGYÖRGY.

JÓKAI-NYOMDA R.-T. KÖNYVNYOMDÁJA

1912 IV.

A Székely Nemzeti Múzeum az 1910-ik és 1911-ik esztendő folyamán ismét nevezetes és örvendetes fejlődésen ment keresztül.

Különösen az 1911-ik esztendő nemcsak emlékezetes, de korszakalkotó is lesz mindenha történetében.

Több évtizedes, valóban nehéz, de annál kitartóbb küzdelem után teljesült végre a székely nemzet egyik legnemesebb és legforróbb vágya: az 1911-ik esztendőben művészi otthont, múzeumot épített történelmi emlékeinek és földje természeti kincseinek. Erős várat a nemzeti kulturának! . . .

E nagyjelentőségű alkotással valóban új korszak kezdődik a múzeum életében és működésében. Az igazi kulturális, a komoly nemzetnevelő és nemzeteterősítő munkásság korszaka.

A magyar kultúra és állam megtartásában és fokozatos fejlesztésében évszázadokon át oly sok érdemet szerzett, de a jövőben még nagyobb nemzeti munkára hivatott nemes székely nemzet legőszintébb háláját és elismerését érdemeltek ki azért mindazok a lelkes hazafiak, kik e nagyfontosságú közművelődési intézményt megalkották s a kik ezzel az építéssel annak jövő, hatalmas arányu fejlődését is hosszú időre biztosították.

*

A muzeum 1908. és 1909-ik évi állapotáról az 1910-ik év elején összeállított és nyomtatásban kiadott jelentésünkben kifejezést adtunk volt már azon aggodalmunknak és reménytelenségünknek, hogy talán az 1910-ik év folyamán sem tudjuk elérni azt az eredményt, a minek megvalósulásához már 1908-ban oly jogosult reményeket fűztünk.

Az építésiügy története 1910-ben. Fájdalom, aggodalmunk beteljesedett. Építésiügyünk állása az 1910-ik év folyamán alig változott.

Az év első fele politikai viszonyaink miatt a nagyfontosságú kérdés felvételére teljességgel nem volt alkalmas. Csak az év nyarán, az új országgyűlés megalakulása után tudtunk működésbe lépni s július 16-án Háromszékvármegye főispánja, br. Szentkereszty Béla és Sepsiszentgyörgy város tanácsa útján emlékiratot, illetve kérelmet terjesztettünk a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterium, valamint a m. kir. pénzügyminiszterium elé, egyuttal a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségét és dr. Hegedűs Lorántot, Sepsiszentgyörgy város országgyűlési képviselőjét is felkérvén indokolt kérésünk hathatós támogatására.

A múzeum felépítését sürgősen követelő indokaink alapján az 1908-ik évi állami költségvetésben megállapított újabb 100,000 K építési segélynek egyszerre, egy összegben való kiutalását kértük, vagy esetleg engedélyt arra nézve, hogy a még tizenhét éven át nyerendő évi 5000 koronás építési államszegélyrészletek terhére megfelelő összegű bankkölcsönt vehessünk fel.

A vallás- és közoktatásügyi miniszterium az év végéig sem döntött hivatalosan kérésünkben. De értesültünk, hogy a miniszterium illetékes ügyosztályának vezetői s a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége között tárgyalások folytak s ezek rendjén elvi megállapodás jött létre arra nézve, hogy az építési államszegély terhére a megfelelő törlesztéses kölcsönt felvehessük.

Ebben az időben ugyancsak tárgyalások folytak a múzeum részletes terveinek az összes művészeti és múzeális igényeket kielégítő kidolgozására nézve is s igazgató-választmányunk, hogy e szintén nagyfontosságú kérdésben minél előbb kedvező döntést eszközöljön ki, — miután már előbb, szeptember 22-én a részletes tervek és költségvetés elkészítését vagy a Hüttl Dező-féle általános tervek leküldésével, engedély megadását kérte arra, hogy a terveket a maga hatáskörében itthon készíttesse el, — 1910. december hó 4-én kelt újabb felterjesztésében most már arra kérte a Múzeumok és

Könyvtárak Országos Főfelügyelőségét, hogy a mennyiben dr. Hüttl Dezső orsz. felügyelő és műépítész a részletes tervek és költségvetés sürgős elkészítésére bármi okból nem volna hajlandó, e munkának oly időben való elkészítésére, hogy az építés a tavasz folyamán feltétlenül megkezdhető legyen, K ó s K á r o l y budapesti műépítész kérje fel, mert az ő személyében láttunk legtöbb biztosítékot arra nézve, hogy általa tervezett múzeumi épületünk mind a művészi követelményeknek, mind annak a nagyfontosságú kulturális hivatásnak megfelelően, melyet Székelyföldünk művelt társadalmá már régóta és teljes joggal hozzáfűz.

Az építésügy 1910-ik évi történetéhez tartozik még annak megemlítése, hogy a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterium az 50,000 K-ás építési államsegély ötödik és egyttal utolsó részlete fejében 10,000 K-át, a 100,000 K 2-ik építési segély 3-ik részlete fejében pedig 5,000 K-t augusztus hó 25-én a sepsiszentgyörgyi adóhivatalnál múzeumunk részére kiutaltatott. E 15,000 K-val a már kiutalt s a Háromszéki Takarékpénztárban gyümölcsözőleg elhelyezett építési alapösszege az 1910-ik év végén 70,789 K 74 fillérre emelkedett.

*

Az 1911-ik esztendő első hónapjait a legfeszültebb várakozásban élte át igazgató-választmányunk. S minthogy december 4-ikén kelt felterjesztésére a hivatalos válasz egyre késétt, március 8-án tartott gyűléséből megnyugtató tájékoztatást kért a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségétől arra nézve, hogy a részletes tervek és költségvetés kidolgoztatása s a törlesztés kölcsön engedélyezése ügyében megtörtént-e a miniszterium döntése vagy miféle sürgős lépéseket és intézkedéseket tegyünk, hogy az építkezést még a tavasz folyamán megkezdhessük s annak gyors és szerencsés végrehajtásával fentartó vármegyéink közönségét végre megnyugtathassuk.

A Főfelügyelőség március hó 22-én értesítette igazgató-választmányunkat, hogy gr. Zichy János vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter e hó 16-án 2235. sz. alatt kelt magas leiratával a Székely Nemzeti Múzeum új épületének dr.

Az építés története 1911-ben.

Hü l t l D e z s ő országos felügyelő által kidolgozott általános tervei közül a Főfelügyelőség részéről elfogadott egyszerűbb kiviteli tervet jóváhagyta és a Főfelügyelőséget felhatalmazta, hogy a kiviteli terveknek a Főfelügyelőség közvetlen ellenőrzése és műzeális szempontból való irányítása mellett leendő dolgozásával K ó s Károly építőművészt megbizhassa.

A miniszteri leirat alapján a részletes tervek sürgős kidolgozása iránt a Főfelügyelőség a szükséges intézkedéseket azonnal megtette, felhíván K ó s K á r o l y műépítész, hogy az általános tervek és az utbaigazító tájékoztatások átvétele végett dr. H ü l t l D e z s ő orsz. felügyelővel lépjen érintkezésbe.

Ugyanekkor értesített a Főfelügyelőség, hogy a törlesztéses bankkölcsön engedélyezése ügyében a miniszter még nem nyilatkozott; nyilvánvalóan csak a részletes kiviteli tervek elkészítése, s az építési költségek végleges megállapítása után kíván a fedezeti kérdésben nyilatkozni, miért is a kiviteli tervek sürgős elkészítése és felterjesztése iránt a Főfelügyelőség a maga részéről mindent meg fog tenni.

K ó s Károly műépítész, — aki a fiatalabb építőművészek egyik legismertebb és legtehetségesebb tagja, s az erdélyi magyar s főleg kalotaszegi és székelyföldi építészet multját sokáig tanulmányozta és alaposan ismeri, — a Főfelügyelőség megbizását örömmel fogadta, hiszen — a mint április 10-én kelt levelében hozzánk írta — „eddig minden munkálkodásom, minden dolgom nem volt más, mint éppen a mi erdélyi magyar népünk, a Székelység és Kalotaszeg népművészetének, építészetének, nyelvének egész csudásan megmaradt karakterének tanulmányozása, hogy annak alapján dolgozhassak, tehessenek valamit, a mi talán — magyar lesz! . . .

Ezt a feladatot — írja tovább — úgy fogom fel, mint jutalmát eddigi törekvéseimnek és mint buzdítást, hogy tovább is ezen az uton maradjak!“

Megbizásának vétele után azért nyomban érintkezésbe lépett dr. H ü l t l D e z s ő orsz. felügyelővel s az ő általános tervei alapján a múzeumról vázlatokat készítve, felhívásunkra a múzeum anyagának megismerése, a helyi viszonyok tanulmányozása, illetve az épület elhelyezésének megállapítása végett

április 14-én városunkba érkezett s miután itt vázlatait bemutatta s az épület méreteiről, beosztásáról, elhelyezéséről stb. beható tanácskozást folytatott, az 1 : 100 léptékű kiviteli terveket sürgősen elkészítette s már április 26-án átnyújtotta a Főfelügyelőségnek egy előméretköltségvetéssel együtt, melyben az összes építési költségeket 200—225.000 K-ban állapította meg.

A benyújtott terveket és költségszámítást mind a Fő- *Felhatalmazás az építésre.*
felügyelőség, mind a miniszterium elfogadta és jóváhagyta s e miniszteri jóváhagyás után a Főfelügyelőség nyomban május 31-én értesítette igazgató-választmányunkat, hogy : „a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter ur folyó hó 29-én 62980. sz. alatt kelt magas rendeletével a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeumnak Kó s Károly építész által készített s e Főfelügyelőség által folyó hó 17-én 431. sz. alatt felterjesztett tervét, mint célszerű alaprajzi elrendezése és művészi kiképzése miatt kivitelre alkalmasat, az építés alapjául elfogadta, a bemutatott költségvetést jóváhagyta és ezennel felhatalmazza a Székely Nemzeti Múzeum igazgató-választmányát az építkezés mielőbb való megkezdése céljából szükséges intézkedésekre.

A kivitel a m. kir. államépítészeti hivatal közbejötté mellett nyilvános árlejtés útján biztosítandó.

A munkák szakszerű ellenőrzésével, valamint felülvizsgálatával annak idején a kir. államépítészeti hivatalt fogja a miniszterium megbizni.

Az építkezésnek a bemutatott és miniszterileg jóváhagyott költségvetés keretén belül kell megtörténnie.“

Igazgató-választmányunk e miniszteri felhatalmazás birtokában, mely a régóta folyó küzdelmet egyszerre eldöntötte s a kivívott győzelem örömét váltotta ki a küzdő szivekből, csak a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségének, valamint K. Lippich Elek miniszteri tanácsosnak és dr. Majovszky Pál osztálytanácsosnak múzeumunk és székely fajunk iránt érzett igaz ragaszkodása, jóindulata s a legmesszebb menő támogatása alapján juthatott.

Erre a támogatásra valóban szüksége volt múzeumunk-

nak, mert e nélkül a miniszteri felhatalmazás pénzügyi megalapozását sehogy sem hajthatta volna végre igazgató-választmányunk. Mert a mikor e felhatalmazás kelt, 127,455 korona készpénz felett is csak a tudományos közgyűjtemények 1910. évi segélyezési javadalmából engedélyezett 25,000 K-ás berendezési államsegély beszámításával rendelkezett. De a miniszterium elvi hozzájárulása és dr. H e g e d ü s Loránt országgyűlési képviselő támogatása biztosította választmányunk részére a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank ígéretét, hogy a 100,000 K-ás 2-ik építési államsegély még kifizetetlen s 85,000 K összeget tevő része ellenében 57,200 K törlesztéses kölcsönt vehet fel, a mi által 182,655 K fog rendelkezésére állani s a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségének május 17-én kelt leiratában kifejezett újabb ígérete és biztatása, hogy a fenti összeghez a Főfelügyelőségnek az 1912-ik évi költségvetés előirányzatára vonatkozólag tett felterjesztése értelmében egy újabb 50,000 K összegű s ugyancsak 5000 koronás évi részletekben az 1912-ik évtől kezdve folyósítandó államsegély fog esetleg járulni, — a legszebb reményeket ébresztette az építkezés mielőbbi, szerencsés végrehajtására nézve.

Mindezek alapján igazgató-választmányunk június 17-én tartott gyűlésében a választmány sepsiszentgyörgyi tagjaiból egy tíz tagú építetöbizottságot küldött ki, azzal az utasítással, hogy a mihelyt K ó s Károly műépítész a múzeum előmeret-költségvetését és leírását bemutatja, azonnal írja ki a pályázatot, tüzze ki a versenytárgyalás idejét s annak eredményéről tegyen jelentést, hogy ennek alapján a szerződést a vállalkozóval vagy esetleg vállalkozókkal megköthesse.

*Bankkölc-
sön.*

A múzeumőrök ugyanakkor bemutatták a törlesztéses bankkölcsön ügyében a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank számára közjegyzői okirat alakjában kiállítandó kötelezvény fogalmazványát, melyet a választmány névszerinti szavazással egyhangulag elfogadott s az elnököt és a két múzeumőrt megbizta a szerződés megkötéséhez szükséges intézkedések végrehajtásával.

Ezek az intézkedések nyomban végrehajtottak úgy, hogy igazgató-választmányunk már augusztus 7-én kézhez kapta

gróf Zichy János vallás- és közoktatásügyi miniszternek július 31-én kelt 93895—1911. számú leiratát, melylyel a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank jelzálog osztályának felterjesztésére, az 1908. évi 90516. sz. miniszteri rendelettel a Székely Nemzeti Múzeum építkezésére engedélyezett 100,000 K-ás államsegélyből még nem folyósított nyolcvanötezer K-nak a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank javára történt engedményezését tudomásul vette, annak a közjegyzői okiratba foglalt engedménynek, illetve kötelezvénynek alapján, melyet az igazgató-választmány fentebb jelzett (június hó 17-én tartott) gyűlésének 21. jegyzőkönyvi számú határozatából G ö d r i Ferenc elnök, C s u t a k Vilmos és dr. L á s z l ó Ferenc múzeumőrök június hó 27-én B e n e d e k János sepsiszentgyörgyi királyi közjegyző előtt a Pesti Magyar Kereskedelmi Bankkal kötöttek s a melyben a Székely Nemzeti Múzeum igazgató-választmánya az 1911-ik évtől számított tizenhét évi időtartamon keresztül államsegélyként részére járó évenkénti ötezer koronát az egész tizenhét évi időtartamra a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank tulajdonába átruházta és engedményezte és ennek folytán feltétlen beleegyezését adta, hogy minden további meghallgatása nélkül a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank ezen immár reáruházott és tulajdonát képező évjáradékot annak tizenhét évi tartama alatt a sepsiszentgyörgyi magyar királyi adóhivatalnál a maga részére felvehesse és bélyegmentesen jogérvényesen nyugtathassa.

A Pesti Magyar Kereskedelmi Bank azonban a járadék engedményezésének e miniszteri rendeletben kifejezett egyszerű tudomásulvételét nem találta kielégítőnek, hanem a szerződés 6-ik pontja értelmében a járadék reáruházását kívánta.

Ujabb felterjesztésünkre gr. Zichy János vallás- és közoktatásügyi miniszter rendeletéből K. Lippich Elek miniszteri tanácsos október 10-én 102366—1911. sz. a. utasította a budapesti IX. kerületi állampénztárt, hogy a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank által a Székely Nemzeti Múzeum felépítésére nyújtott kölcsön részlettörlesztései fejében 1912. évi január hó 1-től — 1927. évi december hó végéig terjedő időre minden

évi november hó 1-én ötezer K-t, összesen tehát nyolcvanezer koronát nevezett Banknak bélyegelt nyugtatóványaira fizessen ki, miután már előbb, szeptember hó 5-én 99065. sz. a. kelt rendeletével az 1911-ik évi ötezer koronás részletet a sepsiszentgyörgyi m. kir. adóhivatalnál közvetlenül igazgatóválasztmányunk kezéhez folyósította.

E miniszteri rendelet után már semmi akadályja sem lehet annak, hogy a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank a múzeum részére 17 éven át biztosított ötezer koronás járadékot leszámítolja.

*Verseny-
tárgyalás.*

Az építés végrehajtására kiküldött építőbizottság július 3-án tartotta első ülését s az összes építési munkáknak biztosítása céljából augusztus 5-én délelőtt 10 órára G ö d r i Ferencz polgármester és építőbizottsági elnök hivatalos helyiségébe zárt ajánlati versenytárgyalást tűzött ki.

A versenytárgyalás a kitűzött helyen és időben G ö d r i Ferencz igazgatóválasztmányi és építő-bizottsági elnök vezetése alatt K ó s Károly tervező építőművész, M a l m o s Andor kir. főmérnök, mint a sepsiszentgyörgyi m. kir. állam-építészeti hivatal kiküldöttje, valamint dr. B e n e István, C s u t a k Vilmos, dr. D a d a y Vilmos, dr. L á s z l ó Ferenc, S i p o s Sámuel és V a j n a István építőbizottsági tagok jelenlétében folyt le.

Az új múzeum-épület felépítésére a következő ajánlatok tétettek:

1. Szab. Parafakő és parafakőépitményi Gyár r.-t. Budapest: parafakő munkára.
2. G a á l testvérek vállalata, Sepsiszentgyörgy: bádogos és vízvezetéki munkára.
3. Vasgerendákat árusító részvénytársaság, Budapest: vasmunkára.
4. Kapriórai márványbányák r.-t., Világos: kőfaragó munkára.
5. B e n d e Gergely, bádogos, Brassó: bádogos munkára.
6. H o r v á t h és K r á l i k asztalosok, Sepsiszentgyörgy: asztalos, lakatos stb. munkára.
7. C h r e s t e l és G a á l építési vállalkozók, Brassó: az összes munkára.

8. P a p L e h e l vállalkozó, Sepsiszentgyörgy : az összes munkára.

9. M o l n á r István, J a k ó c s István, S z a b ó Mihály és D e á k András vállalkozók, Sepsiszentgyörgy : az összes munkára.

10. O r a v e t z József S z a b ó Ferenc és társai vállalkozók, Sepsiszentgyörgy : az összes munkára.

Mindezen ajánlatok a vállalkozók jelenlétében felbontatván, az építőbizottság az összes ajánlatokat műszaki elbírálásra az államépítészeti hivatal kiküldöttjének, M a l m o s Andor királyi főmérnöknek és K ó s Károly tervező műépítésznek, számszerű elbírálásra pedig a helyi magyar királyi számvevőség szakközegeinek adta ki.

Miután e műszaki és számszerű elbírálás végrehajtatott, a bizottság délután félhat órakor folytatólagosan tartott ülésében a műszaki és számszerű felülvizsgálat eredményének előterjesztése után az összes ajánlatokat behatóan átvizsgálta s alapos mérlegelés után azt a javaslatot terjesztette a múzeum igazgató-választmánya elé, hogy az ajánlattevők közül az összes munkák kivitelével M o l n á r István, J a k ó c s István, S z a b ó Mihály és D e á k András sepsiszentgyörgyi társvállalkozókat bizza meg s rendelje el, hogy a szerződés velük az általuk tett ajánlatnak megfelelőleg, 185,656 korona 25 fillér összeggel az építési munkálatok minél előbbi megkezdése végett a legrövidebb idő alatt köttessék meg.

A múzeum igazgatóválasztmánya, az építőbizottság gyűlése után tartott ülésében, miután a versenytárgyalási jegyzőkönyv felolvastatott és a jelenlévő tervező műépítész K ó s Károly, valamint M a l m o s Andor kir. főmérnök által részleteiben is megvilágított, szintén hosszas és beható tárgyalás után névszerint való szavazással egyhangulag elfogadta az építőbizottság javaslatát s egyben utasította az igazgató-választmányi elnököt és a két múzeumőrt, hogy az államépítészeti hivataltól kiküldött műszaki közeg közreműködése mellett a szabályszerű szerződést M o l n á r István, J a k ó c s István, S z a b ó Mihály és D e á k András vállalkozókkal, mint a kiknek ajánlata az építési és versenytárgyalási felté-

teleknek, valamint a Közszállítási Szabályzat kikötéseinek teljesen megfelelt, — kössék meg és a helyszínén az épület elhelyezését kijelölve, nevezett vállalkozókat az építéssel bízzák meg és a munkát azonnal adják át nekik.

Az építés megkezdése. A választmány megbízása értelmében a múzeum helyét nyomban kijelöltük, a vállalkozókkal a szerződést megkötöttük s átadtuk a munkát, mely a gyönyörű s építésre kiválóan alkalmas időben minden fennakadás nélkül az egész esztendőn át folyt úgy, hogy már 1912. február havában az épület tető alá került.

Minthogy az új épület teljesen csak az 1912. évben készül el, azért leírása csak 1912. évi jelentésünkben fog megjelenni, de már most jelezni kívánunk annyit, hogy a szükséges mellékhelyiségeken kívül összesen 31 szobából, illetve teremből áll, t. i.: az a l a g s o r b a n állandó vagy időszaki székelési háziipari kiállítás és elárúsítás céljaira szolgáló három nagyobb helyiségből, két nagyobb praeparáló helyiségből, két raktárhelyiségből és egy két szobás s egyéb mellékhelyiségekkel ellátott szolga-lakásból; a f ö l d s z i n t e n a tágas előcsarnok jobboldalán van a kapus szobája, baloldalán egy nagyobb iroda, mellette a déli szárnyon egy 40—50 olvasó befogadására alkalmas, nyilvános olvasóterem, a könyvtáros irodája és a két félemeletes könyvraktár; a jobbszárnyon a régiségtár számára 4 nagyobb kiállítási terem. A z e m e l e t e n, az épület északi szárnyán nyert elhelyezést a körülbelül 200 hallgatót befogadó és tágas előtérrel és ruhatárral is ellátott, hat méter magas felolvasó- és előadó-terem, mely egyszersmind képtárul is szolgál.

A középen egy kisebb dolgozó-, mellette két természetrajzi, illetőleg mezőgazdasági kiállítási terem; a déli szárnyon két nagyobb néprajzi kiállítási terem van.

A m a n z á r d b a n nyert elhelyezést, az épület északi szárnyán a lakószobával is ellátott festőműterem. Rendelkezésre áll még itt egy tágas és világos toronyszoba és a padlástérben három nagyméretű raktárhelyiség.

A múzeum tehát egyelőre szükségleteinket teljesen kielégíti, de majd — a fejlődés rendjén, a tágas telken — mindkét szárnyán tovább is építhető.

Mivel az építés szeptember folyamán gyorsan haladt előre, az építőbizottság javaslatára az igazgató-választmány szeptember 27-én tartott gyűlésében elhatározta, hogy október hónap 22-én az épület alapkövét ünnepélyesen leteszi s egyúttal megállapította az igazgató-választmányi elnök és a két múzeumőr által összeállított alapkö-okmány végleges szövegét, mely a múzeumépítés rövid történetén kívül a múzeum fejlődésének rövid történetét is magában foglalja.

Az alapkövetétel ünnepe, melynek határidejéhez és kitűzött tárgysorozatához október 8-án tartott ülésében a felügyelő-bizottság is hozzájárult, október 22-én délelőtt 10 órától kezdődőleg a múzeum udvarán és a földszinti falakra rakott állványokon mindvégig lelkes és emelkedett hangulatban folyt le.

*Alapkö-
vetétel.*

Az egész udvart ellepte az ünneplő közönség, mikor az ünnep hivatalos tényezői az e célra készített emelvényen elhelyezkedtek.

Megjelentek dr. Szádeczky Gyula egyetemi tanár, a kolozsvári Ferencz József tud. egyetem rektora és képviselője, br Szentkereszty Béla Háromszékvármegye főispánja és a múzeum felügyelő-bizottságának elnöke, dr. Király Aladár, Háromszékvármegye alispánja a vármegyei tisztikar élén, dr. Török Andor Kézdivásárhely város polgármestere és képviselője. A református Székely Mikó-Kollégium előljáróságát és tanári karát dr. Bodor Tivadar főgondnok vezette, a Jótékony Nőegyletet Kelemen Lajosné elnök, az igazgató-választmányt Gödri Ferenc polgármester, elnök. Eljöttek az összes állami hivatalok vezetői és képviselői, az összes sepsiszentgyörgyi tanintézetek tanárai és tanítói Csánki Gyula tanfelügyelő és a sepsiszentgyörgyi tisztikar tagjai Fábianics Béla őrnagy vezetése alatt. Megjelentek a tűzoltó-zenekar, az önkéntes tűzoltó-egylet, az ipartestületek zászlóik alatt és Sepsiszentgyörgy város minden szépért és jóért lelkesedni tudó, művelt közönsége.

A tűzoltó-zenekar indulója után Gödri Ferenc polgármester, igazgatóválasztmányi elnök a következő beszéddel nyitotta meg az ünnepélyt:

Gödri

Igen tisztelt közönség!

*Ferencz
megnyitó
beszéde.*

Annyi bus küzdelem és szívós kitartás után, ime végre mégis -- révparthoz ért a sokat hányatott gálya . . .

Ezelőtt 36 esztendővel ácsolta össze gyöngé kezekkel, de annál erősebb lélekkel, egy szentéletű igaz honleány, ki próféta szemekkel tekintett a messze jövőbe. Ki már akkor meglátta közelgetését egy új eszmeáradat özönének, mely el fogja egykor önteni zagyva áramlással mind azt, a mi a multban dicső, kedves és szép vala nekünk s kitörölni akar az új nemzedék szívéből minden hagyományt, mit ezer éven át szentül tisztelénk . . .

Menteni, a mit még csak menteni lehet, e modern özönvíz elől! ez volt jelszava, ez volt gondolata a nagy székely honleánynak. S összegyűjtve multunk emlékeiből mindent, mi csak keze ügyébe eshetteit, — az idők hullámaira bocsátá a gyöngé gályát, megrakva régi dicsőségünk megmentett dus kincseivel.

Özvegy Cserey Jánosné, Zathureczky Emilia volt ez a klasszikus jellemű magyar nagyasszony, kít elküldött az Ur, hogy a székely nemzet régi emlékeinek Noéja legyen.

És a gálya elindult. — Két évtizeden át vezette azt hű társaival egy sokat tapasztalt bölcs férfiu: Potsa József, kít székelyek atyjának neveztek. Éles szemekkel tekintve a jövőbe, mutatta nekünk az irányt, de a sors — sajnos — megtagadta tőle azt az örömet, hogy megérhesse a napot, mikor megpillantjuk végre a kikötőt.

Meghalt fele uton a nagy hajós, meghalt a lelkes alapítónő is, — és utánuk, reánk maradt a gálya — szerény matrózokra.

Szent örökségünket hiven megőriztük s hosszú bolyongásunkban újabb meg újabb kincsekkel gazdagítottuk. És egymást buzdítva, koplaltuk ki a hosszú, nehéz időt, míg megérkezett végre a segítségünkre küldött mentő hajó.

A magyar törvényhozás áldozatkészsége, a kormány és a Múzeumok Országos Főfelügyelőségének meleg jóindulata segített célhoz. S most — kikötöttünk.

Itt épül a tárház, melyben nemsokára kirakhatjuk és

megőrizhetjük a magunkkal hozott szent klenodiumokat az utánunk jövő késő nemzedékek okulására.

Nem tárház, de templom lesz ez az épület, ősi székely dicsőségünk őriző temploma, melyben minden téglá, minden tárgy azt fogja hirdetni, azt van hivatva bizonyítani, hogy e helyen — szép székely országban — több mint ezred-éven át nem lakott, nem dolgozott, nem szenvedett más nép csak a székely s nem volt itt más nemzeti kultúra, csak székely. S ha ezer év óta csak ennek nyelve zengett, ennek dala csendült, ennek vére és verejtéke hullott e földért s a magyar szabadságért, úgy csak ennek a nemes székely nemzetnek van és lesz igazságos joga itt, a jövő évezredekhez is. S hogy ez így legyen, az nem helyi érdek, nem a magunk javának önző óhajlása, hanem első sorban is a magyar nemzeti államnak legfontosabb érdeke! Mert a székely nemzet nélkül veszve van szép Erdélyország; Erdély nélkül pedig Magyarország sincs többé! . . .

Tehát: „colligite fragmenta, ne pereant“. Mert elvész a nép, mely tudomány nélkül való. Tudomány és műveltség pedig nincsen a multak ismerete és tisztelete nélkül. Még művelt család sincs nemzeti, családi hagyományok nélkül. Nemzet pedig ugyancsak nem élhet, nem állhat fenn ott, hol megszűnt az ősi hagyományok iránti kegyelet, a hol a nagyok dicsősége már nem lelkesít s a hol csak a haszon, önzés és korgó gyomor lett minden cselekvés egyedüli rugója . . .

A székely nemzet mindig büszke és önérzetes volt szabad származására, sajátos ősi alkotmányára, fényes nevű elődeire. Hisz ennek a földnek minden röge egy beszélő történelem, mely nemes és gyökeres, igaz magyar minden porcikájában.

Büszkék és önérzetesek akarunk tehát maradni jövőre is. Nemes nemzet; a magyarnak egyetlen és utolsó csepp véréig hű testvére a népek nagy társadalmában. Honszeretet, munka és becsület tartott meg eddig, letűnt századok annyi vérzivatarja közt; ez lesz hitvallásunk a jövőben is. Ennek a szent hagyománynak hirdetésére és ápolására emelkedik itt a mi nemzeti templomunk: a Székely Nemzeti Múzeum, melynek alapkövét tesszük ma le.

Ünnepségünk csendes és szerény, miként csendes, zajtalan és észrevétlen volt ez épület létrehozásáért kifejtett eddigi munkálkodásunk is. Kerülve kerültünk minden hangos feltűnést, lármás mellveregetést, mert nem azt akartuk, hogy minket lássanak, hanem azt akartuk, hogy csak befejezett művünket vegye majd észre a világ . . . Az a meggyőződés vezet, hogy csak önzetlen, komoly munka és kitartás teheti majd nagygyá és függetlenné sokat szenvedett szegény hazánkat s nem honfiusdi pózolás, vagy cifra frázisok, melyek a nemzet nagy épületébe még soha két téglát sem emeltek egymás fölé.

Bocsásson meg tehát nekünk ma mindenki, a ki netalán csalódva távozik e kevés díszű és ünnepszámba alig vehető összejöveteleünkről. Ma csak szívünk mélyén ünnepelünk. De ha a magyarok Istene éltet és megsegít s majd annak idején kész és befejezett munkával állhatunk elé, akkor majd együtt hajtandjuk fel az örömmek tele poharát és boldogan adjuk át az utánunk következőknek a tovább építő kalapácsot, melyet eddig mi csak gyöngé kezekkel forgatánk.

De eladdig is: legyen hála, köszönet és dicsőség a nagy alapítónő örök emlékezetének és mindazoknak, a kik idáig segítettek; legyenek melegen, szívből üdvözölve örömeinkben részt vevő kedves vendégeink, különösen dr. Szádeczky Gyula kolozsvári egyetemi rektor ur öméltósága, — legyen Isten áldása ez épületen s a nemes székely nemzetén!

A mély hatást keltett beszéd után Csutak Vilmos főgimn. tanár és múzeumőr olvasta fel a pergamenre irt s az alapkőbe helyezett következő szövegü okmányt:

*Az alapkő-
okmány.*

Mi a Székely Nemzeti Múzeum alulírott igazgató-választmánya és építő-bizottsága emlékezetül adjuk ezen alapkőbe helyezett levelünk által a messze jövődöben következőknek, kik valaha ez irásunkat olvasni fogják, hogy ez alapkő fölé az Úrnak mostan folyó 1911-ik esztendejében augusztus hó 28-ik napján a Székely Nemzeti Múzeum épületét kezdetünk építeni, a Magyarok Istenének segedelmét és áldását kérvén buzgó szível hazafias munkánkra.

Ezt a múzeumot az 1875-ik esztendőben, a mikor ha- *Alapítás.*
 zánkban a Magyar Nemzeti Múzeumon és az Erdélyi Nemzeti
 Múzeumon kívül alig egynehány múzeum állott fenn, néhai
 özv. C s e r e y Jánosné, született Z a t h u r e c z k y Emília
 urasszony családja és a székely nemzet összegyűjtött emlék-
 tárgyaiból alapította, 1877-ben pedig S z e n t i v á n y i
 Gyulának, Háromszékmege főkirálybírójának és utána P o t s a
 Józsefnek, nevezett vármegye főispánjának közbenjárására
 hazafias lelke sugallatából nemes székely nemzetünknek aján-
 dékozta, Sepsiszentgyörgy városát jelölvén ki annak szék-
 helyéül.

Ezóta a Székely Nemzeti Múzeum ügyeit a Háromszék-, *Felügyelő-*
 Csik- és Udvarhely vármegyék főispánjaiból, alispánjaiból *bizottság.*
 rendezett tanácsu városainak polgármestereiből álló felügyelő-
 bizottság intézte, melynek elnöke a hivatalánál fogva idősebb
 főispán, jegyzője Háromszékmege alispánja, helyettes jegy-
 zője Sepsiszentgyörgy város polgármestere; belső ügyeit
 pedig a felügyelő-bizottság ellenőrzése mellett az igazgató-
 választmány vezeti a múzeum tisztviselőivel, a múzeumörökkel
 és pénztárossal együtt.

E felügyelő-bizottságnak jelenleg hivatalban levő tag- *Felügyelő-*
 jai: elnök báró S z e n t k e r e s z t y Béla, Háromszék vármegye *bizottság*
 főispánja; bizottsági tagok: G y a l ó k a y Sándor Csik vár- *tagjai.*
 megye főispánja, gróf H a l l e r János, Udvarhely vármegye
 főispánja, dr. K i r á l y Aladár Háromszék vármegye alispánja,
 dr. F e j é r Sándor Csik vármegye alispánja, dr. S e b e s s y
 János Udvarhely vármegye alispánja, G ö d r i Ferenc Sepsis-
 zentgyörgy város polgármestere, dr. T ö r ö k Andor Kézdi-
 vásárhely város polgármestere, dr. U j f a l u s i Jenő Csik-
 szereda város polgármestere, G o t t h á r d János Székely-
 udvarhely város polgármestere és dr. O r e l l Dezső Gyergyó-
 szentmiklós város polgármestere.

*Igazgató-
választ-
mány.*

A Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége 1898-ban megkezdvén működését, P o t s a Józsefnek 1903-ban bekövetkezett halála után a felügyelő-bizottság hatásköre a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségének ellenőrzése és felügyelete alatt az Igazgató-Választmányra szállott át, melynek tagjai kezdettől fogva mindmáig elhivatásuk teljes tudatával s a legodaadóbb buzgósággal munkáltak és munkálnak a vezetésükre bizott múzeum fejlesztésén. E tagok : K o v á c s Simon (1881—1888.), M á l i k József (1881—1901.) P ü n k ö s t i Lajos, egyszersmind múzeumi pénztáros (1881—1893.), Ré v a y Lajos (1881—1889.), S i m ó Dénes (1881—1883.), dr. S z á s z István (1881—1888.), S z e n t i v á n y i Ignác (1881—1885), N a g y Géza (1881—1889.), H o r v á t h István (1889—1905.), D o m j á n István (1889—1901.), Z a y z o n Béla (1889—1911.), V á r k o n y i Endre (1889—1894.), dr. S z é k e l y Bendegúz (1890—1897.), id. B a r t h a Imre (1893—1900.), K ó n y a Gábor, egyszersmind múzeumi pénztáros (1893—1895.), F e j é r Manó (1893—1910.), G ö d r i Ferenc (1893—maig.), G y á r f á s Győző (1893—maig.), dr. K ü n n l e Tivadar (1893—maig.), K o v á c s László (1895—maig.), 1907-ig egyszersmind múzeumi pénztáros, dr. L á s z l ó Ferenc (1902—maig.), Ré v a y Pál (1901—1903.), Z a y z o n Ferenc (1901—maig.), C s u t a k Vilmos (1906—maig.), dr. D a d a y Vilmos (1906—maig.), dr. N a g y Sándor (1906—1911.), dr. B e n e István (1907—maig.), S i p o s Sámuel, egyszersmind múzeumi pénztáros (1907—maig.), V a j n a István (1907—maig.), Z a t h u r e c z k y Gyula (1907—maig.), dr. B a r t h a Imre (1908—maig.), H o f f m a n n Géza (1908—maig.), dr. T ö r ö k Andor (1908—maig.)

*Igazgató-
választ-
mány el-
nökei.*

Az igazgató választmány első elnöke : H o r v á t h László volt (1879—1881.). utána Ré v a y Lajos (1882—1889.), majd pedig (1893—1901.) M á l i k József töltötte be ezt a tisztelet.

Mindhárman kiváló buzgalommal s jelentős eredménnyel szolgálták múzeumunk előrehaladását. M á l i k József halála után a múzeum összes ügyeinek vezetését G ö d r i Ferenc polgármester, mint választott igazgató-választmányi elnök vette át, ki mind e mai napig erős székely fajszeretettel, nem lankadó buzgósággal és mind az igazgató-választmánnyal, mind pedig a múzeumőrökkel való teljes egyetértéssel dolgozik a múzeum fejlesztésén.

Az igazi múzeális munkát, a múzeum gyűjteményeinek *Múzeum-
őrök.* gyarapítását és gondozását, valamint az adminisztratívus teendők ellátását kezdettől fogva mindmáig a múzeumőrök végezték. Az első múzeumőr a „Cserey-múzeum“ eszméjének „létrehozója“ és megérlelője V a s a d y Gyula tanár volt, kinek 1881-ben fiatalon bekövetkezett halála után, 1881. október 15-én N a g y Géza, most a Magyar Nemzeti Múzeum régiség-tárának igazgató öre, választatott meg múzeumőrnek, ki 1889-ig a múzeum gyűjteményeinek fejlesztésén, valamint ismertetésén és tudományos feldolgozásán egyforma buzgósággal dolgozott.

Eltávozása után 1890. szeptember 11-én a múzeum felügyelő bizottsága a református Székely Mikó-Kollegium előljáróságára bízta a múzeum gondozását és kezelését, mely kezdettől fogva eddig is ingyen szállást adott annak falai között. Ettől kezdve a múzeum élete még jobban összenőtt a collegium életével. Az előljáróság által megválasztott múzeumőrök, bár a fejlődő collegium munkaerejük jórészt igénybe vette, munkaerejük teljes megfeszítésével, nem ritkán testi és szellemi egészségük feláldozásával, önzetlenül munkáltak a gondviselésükre bízott múzeum fejlesztésén. A collegium tanárai közül múzeumőrök voltak: B e n k e István 1889—1890-ig, dr. S z é k e l y Bendegúz 1891—1892-ig, V á r k o n y i Endre 1891—1894-ig, D o m j á n István 1891—

1901-ig, dr. László Ferenc 1901-től mostanig, Péter Mózes 1901--1902-ig, Zayzon Ferenc 1902--1908-ig, Csutak Vilmos 1908-től mostanig.

Gyűjtemények állománya.

Valóban csak e vezető tényezők: az igazgató-választmány és a múzeumőrök mindig egyetértő, lelkes munkája biztosíthatta a múzeum állandó és fokozatos fejlődését, megnyervén és biztosítván mind a tulajdonos és fentartó vármegyéknek és e vármegyék székely társadalmának, mind pedig különösen a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségének s a magyar királyi államkormánynak évről-évre fokozódó érdeklődését és áldozatkészségét annyira, hogy míg a gyűjtemények törzsanyagának állománya 1879-ben 8779 drb, 1890-ben 24,000 drb volt, ez a törzsállomány a kollegiummal kötött szerződés kelte óta lefolyt 20 év alatt az 1910. év végéig 80,467 drb-ra szaporodott fel.

Gyűjtemények elhelyezése.

Mikor Cserey Jánosné szül. Zathureczky Emilia urasszony a múzeumát 1877-ben székely nemzetének adományozta, kikötötte, hogy az mindig Sepsiszentgyörgyön külön kezeltessék.

Az 1879-ben az imecsfalvi nemesi kuriából Sepsiszentgyörgyre szállított múzeumnak a református Székely Mikó-Kollegium előljárósága adott egy különálló épület emeletén négy szobából és egy folyósóból álló szállást, mely azonban mindjárt kezdetben szüknek bizonyult a gazdag anyag befogadására és kiállítására.

Építési alapgyűjtése.

Néhai Pótsa József háromszékmegeyi főispáné az érdem, hogy az önálló múzeumcsarnok felépítésének multhatatlan szükségét először nyomatékosan hangoztatta abban a nyílt levelében, melyet 1890. január 18-án Daniel Gáborhoz, Udvarhely vármegye akkori főispánjához s a múzeumi felügyelő-bizottság akkori elnökéhez intézett. Ugyancsak Pótsa József úgy hivatalos, mint társadalmi uton, sőt csa-

ládi körében rendezett társas összejövetelek alkalmával is a múzeumnak mielőbbi felépítése iránt felébresztett érdeklődést mindhalálig felszinen tartotta, bármily csekély összegű adakozásra buzdítván mindenkit, a ki csak érintkezési körébe jutott; D a n i e l G á b o r pedig Udvarhely vármegyében lelkesített és gyűjtött éveken át e nagyfontosságú székely kulturális célra. Lelkes buzgóságukkal valóban mindketten kiváló érdemeket szereztek, de már a nemes székely nemzeté s főleg Háromszék és Udvarhely vármegyék székely társadalmáé az a nem kisebb érdem, hogy a felügyelő-bizottságnak önálló múzeumi csarnok felépítésére felhívó szózatát megértette s az 1901. év végéig csaknem fillérenként 28,000 K-át adott össze. Ez az összeg azonban, bár a Székely Közművelődési és Közgazdasági Egyesület 10,000 K-át, Háromszék vármegye közönsége pedig 12,000 K-át adott hozzá, teljességgel nem volt elég egy a gyűjtemények terjedelméhez mért épület felépítésére s azért a múzeum igazgató-választmánya kénytelen volt segélyért az államhoz fordulni, annyival is inkább, mert a nagytömegű s kiváló hazai és külföldi szakértők szerint is nagyértékű múzeális anyag tetemes részét önálló múzeumi épület hiányában kénytelen volt a nagyközönség elől lassanként elzáratni, a kollegium több helyiségében s a város különböző pontjain kifogadott több épületben raktárszerűleg kezelteni, úgy, hogy a múzeum az ország keleti véghatárán, a minden oldalról nemzetiségek által erős gyűrüként körülövezett Székelyföldön mind nemzeti, mind kulturális szempontból annyira nagyfontosságú hivatását csak részben tudta teljesíteni, sőt az 1909. év óta már csak a szakemberek számára volt hozzáférhető.

*Építési
állam-
segélyek.*

Végre az igazgató-választmánynak évről-évre ismételt megújított kéréseire, a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségének meleg ajánlatára, és gróf Apponyi Albert vallás- és közoktatásügyi magyar királyi miniszter előterjesztésére a magyar törvényhozás az építés céljaira az 1906. évben 50,000 K, az 1908. évben megint 100,000 K államsegélyt adományozott, az előbbi évi 10,000 K-ás, az utóbbit pedig évi 5,000 K-ás részletekben, hogy „a múzeum méltó emlékházává váljék a minden téren gyámolításra érdemes székelység történetének, földje és sajátos szelleme kincseinek, egyszersmind örök tanúsága legyen ama törekvéseknek is, melyeket a magyar állam a magyarság emez ősi és hű védelmezői javára kifejtett.“ (Az 1908. évi állami költségvetés indokolása.)

*Bank-
kölcson.
Berendezési
államsegély.
Múzeum-
telek.*

Mivel azonban a 100,000 K-ás államsegély utolsó részlete csak 17 év múlva lett volna esedékessé, az igazgató-választmány Sepsiszentgyörgy város országgyűlési képviselőjének, dr. Hegedűs Lorántnak buzgó támogatásával a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségének és a vallás- és közoktatásügyi magyar királyi miniszternek jóváhagyása mellett a Pesti Magyar Kereskedelmi Banktól a folyó 1911. évben 57,200 K-ás törlesztéses kölcsönt vett fel s miután az 1910. évben gróf Zichy János vallás- és közoktatásügyi magyar királyi miniszter az emelendő épület belső berendezésére egy összegben újabb 25,000 K államsegélyt adományozott, sőt a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége folyó 1911. évi május 17-én kelt leiratában egy újabb 50,000 K-ás építési államsegély megadására is reményt nyújtott, úgy, hogy ennek következtében az építésre szükséges pénzüsszeg végre teljesen rendelkezésre állott: az építés folyó 1911. év augusztus 28-án kezdetét vette azon a telken, melyet az igazgató-választmány még 1903. őszén

22,001 K-ért megvásárolt s a mely a múzeum céljainak minden tekintetben kiválóan megfelel.

Az építéshez szükséges összegek megnyerése érdekében kifejtett hosszadalmas küzdelmünk folyamán, melyből igazgatóválasztmányunk minden egyes tagja teljes lélekkel kivette a maga részét, többrendbeli épületterv készült. Huszka József 1898-ban a vármegyei kórház előtt levő serpentin-ut közti területre, Gyárfás Győző 1899-ben a vármegyei régi árvaszék épülete fölé, majd 1904. évben a mostani múzeum telekre készített terveket. Ugyanerre a helyre 1907-ben Dvoraák Ede műépítész, 1909-ben pedig Hüttl Dezső országos felügyelő dolgozott ki terveket. De mindezen tervek alapján az építés megkezdhetése nem sikerült, mert abban egyszer a pénzihiány, máskor a változott körülmények mindannyiszor megakadályoztak, míg végre az 1910. év folyamán kérésünkre, és a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségének előterjesztésére a vallás- és közoktatásügyi magyar királyi miniszter Kós Károly budapesti műépítész bizta meg a tervek elkészítésével, kinek terveit nevezett miniszterium folyó 1911. évi május hó 19-én kelt s 62,980. sz. alatt a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségéhez intézett rendeletével, mint célszerű elrendezése és művészi kiképzése miatt kivitelre alkalmasat az építés alapjául elfogadván, a bemutatott költségvetést jóváhagyta és felhatalmazta a Székely Nemzeti Múzeum igazgató választmányát az építkezés mielőbb való megkezdése céljából szükséges intézkedések megtételére. Gr. Zichy János vallás- és közoktatásügyi miniszter munkatársai közül az építésügy előkészítése, gyors és szerencsés lebonyolítása körül Koronghi Lippich Elek miniszteri tanácsos és dr. Majorovszky Pál osztálytanácsos oly sok érdemet szereztek, hogy a székely nemzet igaz elismerésére és hálijára érdemesítették magukat. Hasonlóképpen hálijára kö-

*Építési ter-
vek. Kós
Károly
terve.*

telezték le múzumunkat ebben az ügyben is Elek es Béla, Meczner Béla és báró Szentkereszty Béla felügyelő-bizottsági elnökök, valamint dr. Bene István sepsiszentgyörgyi országgyűlési képviselő, kik általában az építésügy függő kérdéseiben a vallás- és közoktatásügyi miniszterium vezetőivel ismételten eredményes tárgyalásokat folytattak.

*MÉKOF
tagjai.*

A Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségének tagjai, kik kezdettől fogva több ízben meglátogatván múzeumunkat, nemcsak meleg érdeklődést tanusítottak annak fejlődése iránt, de az igazgató-választmányt hathatósan és eredményesen támogatták ez épület felépítésére irányzott törekvésében is, a következők: dr. Fraknói Vilmos, országos főfelügyelő, Szalay Imre h. orsz. főfelügyelő, Mihalik József előadó, dr. Fejérpataky László, dr. Ferenczi Zoltán, Dr. Horváth Géza, dr. Hüttl Dezső, dr. Kammerer Ernő, dr. Krenner József, dr. Pósta Béla, Radics Jenő, dr. Semayer Vilibáld országos felügyelő, valamint Winkler Elemér főfelügyelőségi titkár.

Építés vezetése és ellenőrzése.

A mostani építkezés a vallás- és közoktatásügyi miniszterium említett rendelete értelmében a Kós Károly tervei szerint történik. Az építés munkába adása körül az építőbizottságot támogatta Vajna Lajos főmérnök, államépítészeti hivatali főnök és Malmos Andor főmérnök. Az építést a tervező műépítész vezetése mellett közvetlenül Malmos Andor sepsiszentgyörgyi államépítészeti hivatali főmérnök ellenőrzi.

Vállalkozók.

Építési vállalkozók: Molnár István építőmester, Deák András vaskereskedő, Jakócs István lakatosmester és Szabó Mihály építőmester. Valamennyien sepsiszentgyörgyi lakósok. Munkavezetők: Körmendi Sándor és Tóth Antal.

A magyarok Istenének megáldó kegyelmét kérjük erre az épületre, mely sokat szenvedett nemes székely nemzetünk dicső multjának és gyorsan alakuló jelenének őriző temploma

s szent nemzeti hagyományainknak késő nemzedékekre szóló hirdetője, fentartója és megerősítője. Álljon és gyarapodjék az időknék végeiglen és buzdítson utánunk jövő nemzedékeket hazaszeretetre, kitartó, becsületes munkára, nemes tettekre, fajunkért való áldozatkészésre, szellemi és anyagi gyarapodásra!

Kelt Sepsiszentgyörgyön az 1911-ik esztendő október havának 22-ik napján.“

Dr. L á s z l ó Ferenc múzeumőr olvasta fel ezután a *Az üdvözlés.* beérkezett nagyszámu üdvözlő táviratokat és leveleket, melyeket itt közlünk a felolvasás sorrendjében :

A Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége. Tisztelt Igazgató Választmány! Éveken át ápolt hő óhajtásunk megvalósulásának, igyekezeteink sikerének biztosítékát látjuk abban, hogy a Székely Nemzeti Múzeum új épülete alapkövének letétele immár folyó hó 22-ikén foganatosíttatik.

Részt veszünk a Tisztelt Igazgató Választmánynak e fölött érzett örömeiben.

Isten áldása kísérje a munkát, a mely hivatva van méltó hajlékot adni a székely nemzet dicsőséges multja emlékeinek és kulturai tevékenységének. Budapest, 1911. október hó 19-én. F r a k n ó i Vilmos orsz. főfelügyelő. S z a l a y Imre h. orsz. főfelügyelő.

*

Gödri Ferenc polgármester urnak. Budapest, 1911. X. 20. Tekintetes Igazgató Választmány! Sajnálattal jelentem, hogy a Székely Nemzeti Múzeum épületének alapkőletételénél az országos L i s z t-ü n n e p s é g e k e n való köteles elfoglaltságom miatt jelen nem lehetek. A megtisztelő szíves meghívásért őszinte köszönettel. K. L i p p i c h Elek.

*

A Székely Nemzeti Múzeum Igazgató Választmányának! A múzeumi épület alapkőletételi ünnepélye alkalmából az egyetemi tanács az ünneplőkkel együtt érez. Budapest, 1911. október hó 22. F r ö h l i c h, rektor.

*

Székely Nemzeti Múzeum. A műegyetem tanácsa lelkesen vesz részt a mai ünnepélyen. Az új múzeumnak fokozódó fejlődést és a legszebb sikert kíván. R a d o s rektor.

*

Tisztelettel értesítjük a tekintetes Elnökséget, hogy 304 –1911. számú becses meghívása alapján a Székely Nemzeti Múzeum alapköletételének ünnepére egyesületünk képviselőjére dr. D a d a y Vilmos főorvos tagtársunkat kértük meg.

Áldás és szerencse kísérje a Székely Nemzeti Múzeumnak a magyar nemzeti művelődés érdekében kifejtett buzgó munkásságát.

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület nevében : Kolozsvár, 1911. október 19-én. Gr. E s z t e r h á z y Kálmán elnök. Dr. E r d é l y i Pál főtitkár.

*

A Székely Nemzeti Múzeum Tekintetes Igazgatóságának Sepsiszentgyörgy. A Székely Nemzeti Múzeum épületének alapköletételéhez küldött megtisztelő meghívásért fogadja a Tekintetes Igazgatóság őszinte köszönetemet.

A nagyjelentőségű kulturális ünnepélyen hivatalos elfoglaltságom miatt legnagyobb sajnálatomra nem vehetek részt, azért kérem, fogadja a Székely Nemzeti Múzeum ezen örömmünnepélye alkalmából ezuton úgy a magam, mint az egyetemi könyvtár nevében hazafias üdvözetemet. Budapest, 1911. október 20. Kiváló tisztelettel : F e r e n c z i igazgató.

*

Gödri polgármester. Sajnálatomra nem vehetek részt a Székely Nemzeti Múzeum alapköletétele ünnepélyénél, de lélekben osztozom önök érzésében, örömeiben. D a n i e l Gábor ny. főispán.

*

Gödri Ferenc polgármester. E pillanatban érkeztem hivatalos turini utamról. Köszönöm szives elhírasztást, de már nem tudok leutazni. A Székely Nemzeti Múzeum vezetőségét őszinte tisztelettel üdvözlöm és továbbra legnagyobb készséggel mozdítom elő nemes és hazafias munkájukat. Kegyeskedjél ezt közölni. H e g e d ü s.

*

Nagyságos Gödri Ferenc polgármesternek. A Székely Nemzeti Múzeum alapkövetételének ünnepélye alkalmával fogadja Nagyságod őszinte jó kívánságomat azon óhajjal, hogy a székely nemzet eme hazafias ünnepélyét a gondviselés áldása kísérje. A magyar közművelődés ezen új hajléka bástya és szilárd alap legyen Erdély magyarságának fejlesztésére és egységére. D v o r á k Ede építész.

*

Gödri polgármester. A Múzeum irányítsa a székely nemzet kulturális haladását. Üdv a városnak. Gy á r f á s Győző.

*

A Székely Nemzeti Múzeum Tekintetes Igazgatóságának Sepsiszentgyörgy. A Székely Nemzeti Múzeum épületében teljesítendő kulturái munkakört: bölcsesség vezesse, erő végezze és szépség diszitse. Legyen az alkotáson egészen az Isten áldása! Rákosszentmihály, 1911. október hó 22. B e n k e István ref. lelkész, volt múzeumőr.

Most jött sorra az alapkövetétel. De előbb lefényképeztek a múzeum felügyelő-bizottsága és igazgatóválasztmányja, a rektor, a család képviselője, a kollégium főgondnoka és igazgatója, az építést vezető Malmos Andor főmérnök és a vállalkozók által aláírt okmányt, melyet előbb üveghengerbe, majd vörösrézről készült tokba helyeztek. Az okmányt elhelyezik. Feléje jön a kő. Nehány kalapácsütés, néhány rövid megjegyzés a kalapácsütést tévők részéről s az aktus véget ért. A kalapácsütésekre különben a következő jelmondatokat hallottuk:

S z á d e c z k y Gyula dr., a kolozsvári Ferencz József-tudomány egyetem rektora: A kolozsvári tudomány-egyetem tanácsa és az Erdélyi Nemzeti Múzeum igazgató választmányja nevében kívánom, hogy épülj a történelmi és természeti emlékek befogadására, a természet szeretetének ápolására, a természet kincseinek feltárására, úgy tudományos, mint anyagi megerősödésünkre.

*

K e l e m e n Lajosné, született Z a t h u r e c z k y Berta: A Zathureczky-család nevében özvegy Cserey Jánosné emlé-

kére teszem e kalapácsütést. Adja a jó Isten, hogy a hazának több olyan igaz, hű leánya legyen, mint ő: özvegy Cserey Jánosné volt.

*

S z e n t k e r e s z t y Béla báró főispán, felügyelő-bizottsági elnök: Midőn a Székely Nemzeti Múzeumot, mely a multnak emlékeit gyűjti össze, felépítjük, kívánom, hogy a székely nép a dicső mult emlékeiből merítsen erőt a jövőre és a mai nemzedék munkája szolgáljon például a jövő munkájához.

*

K i r á l y Aladár dr. alispán: Régi dicsőségünknek mesemondó háza készül ezen a helyen. Elsárgult irások, összegyűjtött emléktárgyak tanúságot tehetnek arról, hogy a székelység egymagára hagyatva, de erejében bizva, mindig becsülettel megállta helyét és ezernyi-ezer veszedelem közt fentartotta nemzettségét, nyelvét; védbástyája volt Erdély magyarságának. Adja az Isten, hogy a székelység ezt a magasztos hivatását a jövőben is betöltse. S a mit apáink nem dicstelenül elkezdettek, a jövő generáció egész dicsőséggel befejezhesse. Háromszék-, Csik- és Udvarhely vármegyék közönsége nevében kívánom: Adja a mindenható Isten, hogy a jövődönök erős, hazafias és munkás székelysége teljesen megfeleljen hivatásának és hogy válják valóvá a nagy költőnek álma:

„Nem fajult el még a székely vér,
Minden kis cseppje drága gyöngyöt ér.“

*

M á l i k Loránd sepsiszentgyörgyi alpolgármester: Sepsiszentgyörgy város közönsége nevében kívánom, hogy ez az épület ősi székely dicsőségünk hirdetője, büszkesége legyen örökkön, örökké.

*

T ö r ö k Andor dr., kézdivásárhelyi polgármester: Kézdivásárhely város közönsége nevében teszem e kalapács-ütést, azzal a gondolattal, hogy a tudomány maga a haladás és hogy a mult emlékeinek ápolása a jövőnek biztosítéka.

*

B o d o r Tivadar dr., a Székely Mikó-Kollegium fő-gondnoka: A Székely Mikó-Kollegium nevében kívánom, hogy ennek, — a székelyek igazsága mellett évezredek óta tanu-ságot tevő emlékeink elhelyezésére szolgáló kulturális intéz-ménynek, — a Székely Mikó-Kollegium jövőben is erős segítőtársa legyen. Legyen öregbedő forrása mindig a szé-kelység anyagi és szellemi előhaladásának.

*

G ö d r i Ferenc polgármester: A Székely Nemzeti Mú-zeum igazgató válaszmánya nevében: A magyarok Istenének hálaadás! Az alapítónő emlékezetének örök dicsőség! Támo-gatóinknak soha el nem muló köszönet! Nekünk pedig lelki öröm és meglepődés, hogy nehéz munkánk nem volt hiába!

*

M a l m o s Andor királyi főmérnök: A tervező építész K ó s Károly és a magam nevében azzal a kívánsággal teszem a kalapácsütést, hogy ez épület időtlen-időkhig hirdesse a székelyek dicsőségét.

*

M o l n á r István építőmester: Az építő vállalkozók ne-vében teszem ezt a kalapácsütést, kérve Isten segedelmét, hogy ez épület mindenkinek megelégedésére legyen felépítve.

*

A közönség elénekelte a tűzoltó-zenekar kíséréte mellett a Himnuszt és az ünnepség ezzel véget ért.

(Lásd az ünnep leírását a Székely Nép 1911. évf. okt. 24., a Független Székelység 1911. évf. okt. 25., a Budapesti Hirlap 253-ik, a Kolozsvári Ujság 250-ik és az Ellenzék 243. számában és több székelyföldi lapban.)

* * *

Igazgató válaszmányunk a múzeum felépítésével egy- *Múzeumőri*
időben annak jövőbeli gondozásáról és fokozott fejlesztéséről *lakóházak*
is gondoskodni, valamint kulturális hatását is minél inkább *építése.*
biztosítani és minél intenzívebbé tenni óhajtván, az 1911-ik év
őszén a terjedelmes múzeumtelek hátsó részén, a főépület
hátsó homlokvonalától 70 méter távolságra két különálló mú-

zeumőri lakóházat építtetett, ennek az építkezésnek a végrehajtásával is követésre méltó példát mutatván a vidéki múzeumok vezetőinek úgy, hogy ha a Székely Nemzeti Múzeum példája követésre talál, a vidéki múzeumok kulturális tevékenységének és hatásának fokozatos megerősödését és állandóságát remélhetjük.

Igazgató-választmányunk ezzel az építkezéssel is már évek óta ápolttervét valósította meg, mert a mihelyt 1903. október 22-én azt a szép telket, melyen most a múzeum felépült, 22,001 koronáért a Háromszéki Takarékpénztártól megvásárolta s a mikor 1904. február 5-én tartott gyűlésében a telekre építendő múzeum tervét és szükségleteit megállapította, mindjárt a felépítendő múzeum vezetésének, kezelésének és fejlesztésének kérdésével is foglalkozott, s mind a Székely Nemzeti Múzeum, mind pedig a Székely Mikó-Kollégium érdekében kívánatosnak tartván, hogy e, nemcsak alapos szakképzettséget, de igazi hivatásérzetet és a nagyfontosságú nemzeti ügy iránt való teljes odaadást is kívánó terhes és jóformán semmivel sem díjazott munkát, mint múzeumőrök továbbra is a kollégium erre hivatott tanárai lássák el, felkérte a kollégium elöljáróságát, adjon biztosítékot arra nézve, hogy a múzeum kezelésével megbízott két tanár részére az eddigi tiszteletdíj helyett az új múzeumépületben építendő egy-egy múzeumőri lakás ellenében a múzeum gyűjteményeinek állandó gondozását, őrzését és kezelését továbbra is hajlandó lesz elvállalni.

A kollégium elöljárósága teljesítette az igazgatóválasztmány kérését s kijelentette, hogy addig is, a míg a múzeum és kollégium között a gyűjtemények őrzésére és kezelésére vonatkozó szerződés revíziója megtörténhetik, két alkalmas, a tanárok igényeinek megfelelő lakás ellenében a múzeum kezeléséről továbbra is gondoskodni fog.

Ez idő óta az igazgató-választmány a múzeumi és múzeumőri lakások felépítését egyformán szíven viselte, folyton napirenden tartotta, a két kérdést egymástól egy pillanatra sem választotta el s mindkettőt ismételen és együttesen a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségének figyelmébe és támogatásába ajánlotta.

Mivel azonban — legalább egyelőre — a múzeumóri lakóházak felépítésére államsegély kieszközlése nem volt remélhető, — a múzeum jövője és a közönség érdeke pedig azoknak sürgős felépítését követelte, igazgató-választmányunk a múzeumórséggel megbizott tanárok áldozatkészségével és a maga erejével a folyó 1911-ik évben, mint erre az építkezésre is a legalkalmasabb időben, ezt az 1904. óta ápolit eszméjét is megvalósította: két múzeumóri lakóházat építtetett.

És felépítette úgy, hogy a saját és a múzeum felügyelőbizottságának október hó 8-án hozott határozata alapján a Magyar Jelzálog Hitelbanktól, mely az összes pénzüzetek közül a legkedvezőbb ajánlatot tette, 35,000 K 50 év alatt törlesztendő kölcsönt vett fel, melynek évi amortizációjára a múzeumörök felajánlották először mostani tiszteletdíjuk teljes összegét, azután a kollégiumtól kapott lakáspénzükből évi 500 K-t, míg ezzel szemben a tulajdonos múzeum saját jövedelmeiből mindössze évi 550 koronával fog a törlesztéshez hozzájárulni.

A két négy-négy szobás és a szükséges mellékhelyiségekkel ellátott lakóház tervét az igazgató-választmány felkérésére Kós Károly műépítész készítette el s így ezek stilusa teljesen összevág a főépület stílusával. Egyik földszintes, a másik emeletes megoldású s mindkettő hivatva van arra, hogy felfrissítő és irányító hatást gyakoroljon aláhanyatlott, művészietlen és teljesen sablonossá vált magánépítkezésünkre.

Gyűjteménycsoportjaink régi anyagának elhelyezésében az 1910-ik és 1911-ik év folyamán változás nem történt. De az állandó épületünk felépítésének bizonytalan ideje, valamint gyűjteményeink anyagának az 1910-ik év folyamán vásárlás, ajándékozás, gyűjtés és ásatások útján való jelentős szaporodása elodázhatatlan kötelességünkké tette, hogy az év folyamán beérkezett, valamint az új épület felépítéséig és berendezéséig beérkező új anyag elhelyezésére ismét új, ideiglenes helyiségekről gondoskodjunk.

Bár anyagi erőnk csekélységének érzete nagy nehézségeket támasztott, a kényszerhelyzet előtt meg kellett hajolnunk s a Háromszék vármegye tulajdonában levő, ugynevezett régi

Gyűjtemények elhelyezése.

Múzeumunk fentartásához és gyűjteménycsoportjaink gyarapításához az 1910-ik és 1911-ik évben Háromszékvármegye évi 1400, Csikvármegye évi 500 K állandó segélyvel, a Háromszéki Takarékpénztár mindkét évben 100 K s végül az Agrár Takarékpénztár sepsiszentgyörgyi fiókja az 1911. évben 40 K adománynyal járultak.

Az 1911-ik év folyamán két nagyobb adomány, illetve *Nagyobb adomány és letét.* letét gyarapította múzeumunkat: az altorjai báró Aporc családé és az Ebergenyi Gyula kovásznai gyógyszerészé. A letétről alább a könyvtárunk és levéltárunk gyarapodásáról szóló fejezetben, az adományról pedig a természetrajzi gyűjtemény leírása rendjén emlékezünk meg.

A Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségének tagjai közül 1910. évi június hó 15-én dr. Kammerer *Látogatások.* Ernő, az Orsz. M. Szépművészeti Múzeum igazgatója, Gróh István iparművészeti iskolai tanár társaságában, október 16-án és 17-én pedig dr. Posta Béla kolozsvári egyetemi tanár tiszteltek meg látogatásukkal, valamint Kőszeghy Elemér főfelügyelőségi titkár, a ki október 10—14-ig dolgozott régiségtárunkban.

Az 1911-ik év folyamán dr. Posta Béla kolozsvári múzeumigazgató április 12-én, dr. Semayér Vilibáld, a Magyar Nemzeti Múzeum néprajzi osztályának igazgatója április 28—30-án, Mihalik József főfelügyelőségi előadó és országos felügyelő július 27-én, dr. Ferenczi Zoltán, a budapesti egyetemi könyvtár igazgatója augusztus 15—16-án. Mindezek a megtisztelő látogatások a Főfelügyelőség tagjainak múzeumunk iránt tanúsított érdeklődését és rokonszenvét tanúsítják.

Mihalik József országos felügyelő először járván Sepsiszentgyörgyön, megragadta az alkalmat, hogy összes függő ügyeinkről, a gyűjtemények elhelyezéséről, állapotáról, kezeléséről, általában a múzeum összes anyagi és szellemi ügyeiről beható tájékozást szerezzen. Meg vagyunk győződve, hogy tapasztalatai után múzeumunk iránt eddig is sok izben, tettekkel megbizonyított jóindulatát még fokozottabb mértékben fogjuk tapasztalni s óhajtjuk, hogy minél hamarabb és minél többször tisztelhezzük és lássuk viszont városunk és múzeumunk falai között.

A Főfelügyelőség tagjain kívül a következő szakemberek látogatták meg múzeumunkat: 1910. évi október 20-án A. S. L e v e t u s angol ethnográfus és toroczka i V i g a n d Ede építőművész, a kik főleg néprajzi és iparművészeti gyűjteményünket tanulmányozták, december 13-án pedig dr. B u d a y Árpád, a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Múzeum érem- és régiségtárának osztályarchaeologusa, a ki különösen római koru tárgyainkat tanulmányozta.

1911-ben V i g a n d Ede építőművész és dr. B e l u l e s z k ó Sándor ethnográfus a S e m a y e r Vilibáld országos felügyelő kíséretében jártak múzeumunkban, dr. K o v á c s István, a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Múzeum érem- és régiségtárának osztályarcheologusa június 5—6-án, B o k r o s Ferenc és T h u r i n s z k y művész-növendékek július 22—23-án, T é g l á s István nyugalmazott tanfelügyelő és ismert római régész július 25-én, D r e x e l Frigyes dr. tanár és római régész augusztus 1—3-án, B á n y a i János abrudbányai tanár, geologus augusztus 14-én, B e n e d e k Elek író szeptember 24—25-én, dr. S z á d e c z k y Gyula geologus, egyetemi tanár október 22-én, mikor az alapkövetélteli ünnepen a F e r e n c z József tudomány-egyetemet és az Erdélyi Nemzeti Múzeumot képviselte, tiszteltek meg látogatásukkal vagy éppen dolgoztak, bár rövid ideig múzeumunk egyik vagy másik gyűjteménycsoportjában.

Hihalmi H a r m o s Iván genealogus október végén és november elején kb. két hétig dolgozott könyvtárunkban és levéltárunkban.

B e n e d e k Elek író látogatása alkalmat nyújtott arra, hogy lépéseket tegyünk a budapesti Székely Művelődési és Közgazdasági Egylet építési alapítványának kiutalására, mert a mikor az Egylet 1894. június 2-án tartott nagygyűlésében „ismerve s méltányolva a Székely Nemzeti Múzeum közművelődési és székely történelmi szempontból való fontosságát s becsét“ a múzeum állandó elhelyezésére szolgáló épület létesítésére 10.000 koronás alapítványt tett, kikötötte volt, hogy az alapítványnak kifizetése iránt akkor fog intézkedni, mikor az építkezés tényleg foganatosítottatik.

Vendégeink és jó barátaink sorában végül örömmel és teljes elismeréssel emlékezünk meg a dr. H e g e d ü s Loránt egyetemi magántanár nevéről, a ki mint gyökeres székely tudós és Sepsiszentgyörgy város országgyűlési képviselője a vérbeli tudós érdeklődésével és a gyakorlati politikus tekintélyével és súlyával kísérte működésünket, támogatta minden ügyünket és segítette úgy a törlesztés kölcsön megnyerése, mint az építés elrendelése ügyében diadalra.

Igazgató-választmányunk ezenkívül, miként a megelőző *Személyes tárgyalások a Főfelügyelőség és a miniszteriummal.* években, úgy az 1910-ik és 1911-ik évek folyamán is kereste a személyes és közvetlen érintkezést a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségével, valamint a vallás- és közoktatási miniszteriummal.

G ö d r i Ferenc igazgató-választmányi elnök és C s u t a k Vilmos múzeumőr 1910. évi szeptember hó 7—9-én a Főfelügyelőség előadójával, M i h á l i k József országos felügyelővel és K ö s z e g h y Elemér titkárral az új múzeum felépítése és tervei, valamint általában a múzeum szellemi és anyagi támogatása ügyében tárgyalt. E tárgyalások ismét bebizonyították, hogy a Főfelügyelőség minden ügyünkben szívvvel-lélelkel támogat s minden erejével rajta van, hogy múzeumunk új épülete minél előbb felépíttessék.

1911. évi május hó 12—15-én ismét G ö d r i Ferenc elnök, majd november hó 21—25-én G ö d r i Ferenc és dr. L á s z l ó Ferenc múzeumőr együtt folytattak a Főfelügyelőséggel és a vallás- és közoktatásügyi miniszterium illetékes ügyosztályával az építés ügyében, illetve egy újabb 55,000 K-ás építési- és 25,000 K-ás berendezési segély megadása és állandó fentartási segély biztosítása ügyében eredményes, vagy sikerrel biztató tárgyalásokat.

Fentartottuk a kartársi összeköttetést a hazai rokonintézetek vezetőivel is.

Fájdalom, 1910-ben anyagi erőnk hiánya, 1911-ben pedig az építéssel járó nagyfokú és állandó elfoglaltságunk miatt személyesen ismét nem vehettünk részt a Múzeumok és Könyvtárak Országos Szövetségének 1910. szept. 27—28-án Szegeden és 1911. október 7—8-án Nagyváradon tartott közgyűlésén, de

lélekben együtt ünnepeltünk a magyar nemzeti kultúra munkásaival úgy a Királyhágón tul, mint innen — az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület Kolozsváron tartott jubiláris-és az Erdélyi Múzeum Egyesület október hó 7—9-én Vajdahunyadon tartott VI-ik vándorgyűlésén.

A m. kir. földmivelésügyi miniszter felhívására 1910-ben résztvettünk a W i e n b e n rendezett első nemzetközi vadászkiállításon s elküldött tekintélyes számból álló vadászgyűjteményünk a bizottság elismerését érdemelte ki.

Az igazgató-választmány működése. A múzeum összes ügyeit intéző igazgató-választmány az 1910-ik év folyamán három és az 1911-ik évben öt gyűlést tartott. 1910. március 23-án tartott gyűlésében megállapította az 1909. évi jelentést s a legfontosabb szellemi és anyagi ügyekben intézkedett. Julius 7-én az új múzeumépület felépítése tárgyában szükséges sürgős intézkedéseket állapította meg; december 21-én pedig főleg az 1910-ik év szellemi és anyagi eredményét vette számba.

Az 1911-ik évben március 8-án tartottuk első gyűlésünket, melyen a múzeum 1910. évi állapotáról a múzeum-örök által összeállított jelentés megállapítása után az építési-ügyben s más fontos folyóügyekben intézkedett választmányunk. A második gyűlés április 27-én volt s ennek legfőbb tárgyai szintén az építésügygyel voltak kapcsolatban, valamint a június 17-én tartott harmadik és az augusztus 5-én tartott negyedik gyűlésnek is, mely az építést vállalatba adta s intézkedett, hogy az építés munkája minél előbb megkezdessék. A szeptember 27-én tartott ötödik gyűlés az alapkötetétel ünnepének idejét és tárgysorozatát állapította meg s azután a két múzeumőri lakóház felépítése ügyében intézkedett.

Ezeken a gyűléseken intézkedett az igazgató-választmány a múzeum többi ügyeiben is, vagy ezeken vette tudomásul a tisztikar intézkedéseit. (V. ö. a Székely Nép 1911. III. 11., V. 4., VI. 22., VIII. 5. és X. 1. számait.)

A felügyelő-bizottság egyszer, október 8-án tartott gyűlést s a múzeumőri lakóházak felépítésére vonatkozó igaz-

gató választmányi határozatok alapján a 35,000 K törlesztés kölcsön felvételét határozta el.

Az építés munkáját az igazgató-választmány sepsiszentgyörgyi tagjaiból kiküldött építőbizottság vezette s ez július hó 3-ától az év végéig tizenegy gyűlést tartott.

Mindezeket a gyűléseket előkészítették, a hozott határozatokat végrehajtották s általában az összes, főleg az 1911-ik évben az építés következtében tetemesen megnövekedett adminisztratívus munkát az igazgató-választmány elnökével történt megbeszélések és megállapodások s az igazgató-választmány határozatai értelmében mindakét éven át a múzeum-örök végezték.

S ha munkájuknak némi eredménye van, annak a teljesen megértő és egyetértő támogatásnak köszönhetik, melyre mind G ö d r i Ferenc igazgató-választmányi elnök, mind pedig a választmány és építőbizottság minden egyes tagja részéről mindig számíthattak.

Az igazgató-választmányt a két év folyamán több sulyos csapás érte.

*Személyi
változások.*

1910. évi október hó 17-én egyik legrégebb és mindig buzgó tagját, F e j é r Manó tb. kanonokot és sepsiszentgyörgyi római katolikus esperes-plebánost, 1911. évi május 18-án pedig dr. N a g y Sándort, Háromszékvármegye főorvosát, és a múzeum igaz barátját veszítette el, a ki mindnyájunk igaz fájdalmára, épen akkor hunyt el, mikor múzeumunk annyi küzdelem után új korszakának küszöbére érkezett.

Ugyancsak hosszú időn át teljesített érdemes munkásság után, az 1911. év őszén lemondott választmányi tagságáról Z a y z o n Béla, nyugalmazott polgári fiuiskolai igazgató és elköltözött városunkból régi, nagyérdemű pénztárosunk, K o v á c s László pénzügyi számtanácsos. Reméljük azonban, hogy e körülmény nem szakítja szét azokat a szálakat, melyek őt, a mindig lelkiismeretes és gondos munkást múzeumunkhoz fűzték s még tovább is számíthatunk munkásságára.

Igazgatóválasztmányunk tisztikara az 1911-ik év végén *A választ-*
e szerint öt tagból s igazgatóválasztmányunk 15 tagból áll. *mány*

Választmányunk elnöke: G ö d r i Ferenc, Sepsiszent-

tagjai.

györgy város polgármestere, tagjai pedig: dr. Bartha Imre ügyvéd (Kovászna), dr. Bene István ügyvéd (Sepsiszentgyörgy), Csutak Vilmos főgimnáziumi tanár és múzeumőr (Sepsiszentgyörgy), dr. Dada Vilmos Háromszék-vármegye főorvosa (Sepsiszentgyörgy), Gyárfás Győző műszaki főtanácsos (Budapest), Hoffmann Géza bányagazgató (Köpecz), Kovács László pénzügyi számtanácsos (Brassó), dr. Künnle Tivadar ügyvéd (Sepsiszentgyörgy), dr. László Ferenc főgimnáziumi tanár és múzeumőr (Sepsiszentgyörgy), Sipos Sámuel nyugalmazott árva-házi igazgató és múzeumi pénztáros (Sepsiszentgyörgy), dr. Török Andor polgármester (Kézdivásárhely), Vajna István árvaszéki elnök (Sepsiszentgyörgy), Zathureczky Gyula nagybirtokos (Sepsiszentgyörgy), Zayon Ferenc főgimnáziumi tanár és tb. múzeumőr (Sepsiszentgyörgy).

*Építő-
bizottság.*

Az építőbizottság tagjai voltak Gödri Ferenc elnöklete alatt a választmány sepsiszentgyörgyi tagjai, valamint Kós Károly műépítész és Malmo Andor királyi főmérnök, a kik szakértő tanácsaikkal nagy mértékben megkönnyítették a bizottság még így is terhes és fárasztó munkáját.

Malmo Andor királyi főmérnök, mint a sepsiszentgyörgyi államépítészeti hivatal kiküldöttje végezte az építés ellenőrzését s vele együtt a bizottság tagjai s különösen annak elnöke és a két múzeumőr, a szó szoros értelmében napról-napra, állandóan az egész őszön keresztül.

*Alispáni
rendeletek a
régiségek
megóvása
érdekében.*

Mielőtt gyűjteményeink részletes gyarapodásáról megemlékeznénk, ide jegyezzük, mint múzeumunk jövőjére bizonyára üdvös következményekkel járó eseményt, hogy Háromszék vármegye alispánja, dr. Király Aladár az 1911-ik év folyamán újabb tanujelét adta a Székely Nemzeti Múzeum iránt érzett rokonszenvének.

Ezt bizonyítja június hó 16-án a vármegye összes alantas hatóságaihoz intézett rendelete, mely egész terjedelmében így hangzik:

„Az éremleletek, régiségek és általában a talált és felszínre kerülő műkincsek körüli eljárás szabályozásáról szóló 1872. évi 14136. számú belügyminiszteri rendelet kimondja, hogy a leletek, bármekkora értéket képviselnek is, tudomá-

nyos régészeti szempontból való tárgyalás és az értékdaraboknak tudományos intézeteink részére való megszerzése végett a királyi kincstárnak vannak fenntartva s mindazokban az esetekben, a midőn ily ércek és régiségek bárki által is találtatnak, azoknak kinyomozása és átvétele végett az illetékes pénzügyi közegek haladéktalanul értesítendőek s megállapítandó, hogy e leletek ki által, mikor, kinek földjén és mily mennyiségben találtattak.

Ezen rendeletemben jelzett régiségek feltárását Háromszék vármegye területén a Székely Nemzeti Múzeum vállalta magára. Sőt belügyminiszter ur által jóváhagyott alapszabályainak 3. §-ában kimondja, hogy az említett tárgyak, mint a székely nép elidegeníthetetlen tulajdonai, a múzeumban megőriztetnek és kiállítva a közönség számára nyilvánossá tételnek.

Köztudomásu, hogy Háromszék vármegye földrétegei kincseket érő római- és történelem előtti korból származó régiségeket rejtenek magukban. Ezeknek egyrésze már is feltáratott és kiváló becsük az archaeologusok körében világszerte elismerést nyert.

Ezeket, a székely nép tulajdonát képező becses kincseket veszély fenyegeti.

Tudomásomra jutott ugyanis, hogy avatatlan kezek is végeznek ásátásokat a vármegye területén. Különösen Magyarbodza és Lisznyó község határában s állítólag a községi előjáróságok közreműködése mellett munkájukat zavartalanul folytatják.

Most, midőn jelen sivár események közepette csak a gazdag múlt közkincseiben lelhetjük örömünket, kétszeres nyomatékkal kell felemelnünk tiltakozó szavunkat a nemzeti vagyon jogtalan eltulajdonítása ellen.

Elrendelem ennél fogva, hogy a vármegye területén netán eszközölt kutatásokat és ásátásokat a hatóságok a legéberebb figyelemmel kísérik, amaz egyéneket, a kik az ásátásokra vagy kutatásra nézve aláírással és pecsétemmel ellátott engedélyt felmutatni nem tudnak, a további ténykedésben akadályozzák meg, a már felszínre került, esetleg még meg-

állapítható helyre elvitt tárgyakat foglalják le és további intézkedésig vegyék őrizet alá s mindezekről hozzám a további intézkedések megtétele végett tegyenek részletes jelentést. Erről a címet mihez tartás végett azzal értesitem, hogy jelen rendeletemet a hatósága alatti területen a legszélesebb körben tésesse közzé s annak végrehajtását a maga részéről is biztosítani igyekezzék. Sepsiszentgyörgy, 1911. év június hó 16-án. Dr. Király Aladár alispán.“

Ez az előkelő kulturális érzékre valló és nemzeti múltunk emlékeinek sorsát biztosítani hivatott, okos rendelet nemcsak a Székely Nemzeti Múzeum érdekeit fogja a jövőben hathatósan szolgálni, hanem követendő példa is lesz a többi székely vármegyék számára a Székelyföld egész területén található régiségek megóvása s így a székely nemzet számára való megmentése érdekében. (Lásd a rendeletet a Székely Nép 1911. június 22-ik, a Független Székelység 1911. június 23-ik és az Erdővidék 1911. június 25-iki számában.)

Örömmel és teljes elismeréssel jegyezzük fel múzeumunk krónikájába, hogy Udvarhely vármegye művelt és hazafias gondolkozású alispánja, dr. Sebesi János már is követte a dr. Király Aladár alispán példáját s szeptember hó 18-án 6839—1911. sz. alatt Székelyudvarhely város polgármesterének és rendőrfőkapitányának, valamint a három járás főszolgabirójának és az összes községek előjáróságainak hasonló célú és tartalmu rendeletet adott ki.

Meg vagyunk győződve, hogy a többi székely vármegyék alispánjai is minél előbb követni fogják a dr. Király Aladár és dr. Sebesi János alispánok szép és hazafias példáját.

25,000
K-ás beru-
házási ál-
lamsegély.

Végül ide jegyezzük fel, hogy a Főfelügyelőség június 28-án tartott ülésén 4. jkvi szám alatt elhatározta, hogy a 25 ezer K-ás beruházási államsegélyt a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszternél az 1910 évre múzeumunk berendezésére és felszerelésére hozza javaslatba. Gr. Zichy János vallás- és közoktatásügyi miniszter a Főfelügyelőség javaslatát elfogadta. A Főfelügyelőség pedig a 25,000 K összeget a

Székely Nemzeti Múzeum nevére kiállított takarékkönyvre Budapesten a Magyar Leszámitoló és Pénzváltó Bankban helyezte el.

A gyűjtemények gyarapodásáról és a *Gyűjtemé-*
törzsanyag állományáról a következőket jelentjük: *nyek gyara-*

Az 1910. évben a gyarapodás a következő: 1. Könyv- *podása és*
tárnál 4670 drb. 2. Régiségtárnál: 2641 drb. 3. Néprajzi *államsegély.*
gyűjteménynél: — drb. 4. Természetrajzi gyűjteménynél 233
drb. Összesen: **7732** drb.

A gyűjtemények törzsanyagának állománya az 1910. év végén: 1. Könyvtárnál 48,208 drb. 1. Régiségtárnál 18,682. drb. 3. Néprajzi gyűjteménynél: 5179 drb. 4. Képzőművészeti gyűjteménynél: 489 drb. 5. Természetrajzi gyűjteménynél: 7909 drb. Összesen **80,467** drb.

Az 1911. évben a gyarapodás a következő: 1. Könyv-
tárnál: 12,769 drb. 2. Régiségtárnál: 3184 drb. 3. Néprajzi
gyűjteménynél: 245 drb. 4. Természetrajzi gyűjteménynél:
860 drb. Összesen: **17,058** drb.

A gyűjtemények törzsanyagának állománya az 1911. év végén: 1. Könyvtárnál: 60,977 drb. 2. Régiségtárnál 21,866 drb. 3. Néprajzi gyűjteménynél: 5424 drb. 4. Képzőművészeti gyűjteménynél 489 drb. 5. Természetrajzi gyűjteménynél: 876,906 drb. Összesen: **97,525** drb.

Az 1909. évre kiutalt gyarapodási államsegély *Állami tá-*
s az előző évi maradványok felhasználásáról betejesztett *mogatás*
19—1910. számú elszámolásunkat a felügyelőség 360—1910. *1910-ben.*
szám alatt jóváhagyó tudomásul vette.

Az 1910. évre folyósítandó gyarapodási államsegélyért 151—1909. szám alatt beadott kérésünkkel együttesen, majd pedig pótlásul 106—1910. szám alatt, betejesztettük e segély felhasználására vonatkozó tervezetet is, mely tervezet 975—1910. szám alatt megerősítést nyert s ennek megfelelően használtuk fel a rendelkezésre bocsátott segélyösszeget.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter ur a Főfelügyelő-
ség ajánlatára 84,132—1910. szám alatti rendeletével az 1910.
évre 1400 K rendes gyarapodási segélyt utalt ki múzeu-
munk részére a következőképen megjelölt célokra és összegek-

ben: régiségtári szükségletekre 1000 K, néprajzi gyűjtésre 300 K, természetrajzi gyűjteményre 100 K. Erről minket a Főfelügyelőség 800—1910. szám alatt értesített; 98—1910. és 99—1910. számú újabb kérésünkre pedig 916—1910. szám alatt rendkívüli segély címén a könyvtár gyarapítására 400 K, a múzeumi helyiségek bérösszegének részben való fedezetére 600 K, összesen 1000 K összeget utalványozott. Az 1910. évi rendes és rendkívüli államsegély felhasználásáról készített részletes elszámolást, az államsegélyből szerzett tárgyakról készített részletes kimutatást és mellékleteit 40—1911. sz. alatt terjesztettük fel.

Az elszámolás főbb adatai a következők: 1. Könyvtárnál: rendelkezésre állott 400 K, felhasználtatott 400 K. 2. Régiségtárnál: rendelkezésre állott 1000 K, felhasználtatott 1000 K. 3. Néprajzi gyűjteménynél: rendelkezésre állott 617 K 49 f, felhasználtatott 417 K 38 f. Megy át az 1911. évre 200 K 11 f. 4. Természetrajzi gyűjteménynél: rendelkezésre állott 100 K, felhasználtatott 312 K, tulkiadás 212 K. 5. Múzeumi helyiségek bérösszegének fedezésére rendelkezésre állott 600 K, felhasználtatott 662 K 50 fillér.

Allami támogatás 1911-ben. Az 1910. évre kiutalt gyarapodási államsegély s az előző évi maradványok felhasználásával beterjesztett 40—1911. számú elszámolásunkat a Főfelügyelőség 291—1911. szám alatt vette tudomásul.

Az 1911. évre folyósítandó gyarapodási államsegélyért 42—1911. szám alatt beadott kérésünkkel együttesen beterjesztettük e segély felhasználására vonatkozó tervezetet is s ennek megfelelően használtuk fel a rendelkezésre bocsátott segélyösszegeket.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter ur a Főfelügyelőség ajánlatára 68429—1911. szám alatti rendeletével az 1911. évre 1700 K rendes gyarapodási segélyt utalt ki múzeumunk részére a következőképen megjelölt célokra és összegekben: régiségtári szükségletekre 1000 K, néprajzi gyűjtésre 300 K, természetrajzi gyűjteményre 400 K. Az

összegek kiutalásáról a Főfelügyelőség 426—1911. szám alatt küldött értesítést; 109—1911. számú újabb kérésünkre pedig 554. sz. a. rendkívüli segély címén, a könyvtár gyarapodására 600 K és 1018. sz. a. a múzeumi helyiségek bérösszegének részben való fedezetére 800 K, összesen 1400 koronát utalványozott.

Az 1911. évi rendes és rendkívüli államsegély felhasználásáról készített részletes elszámolást, az államsegélyből szerzett tárgyakról készített részletes kimutatást és mellékleteit 211—1912. sz. alatt terjesztettük fel.

Az elszámolás főbb adatai a következők:

1. Könyvtárnál: rendelkezésre állott 600 K, felhasználtatott 600 K. 2. Régiségtárnál: rendelkezésre állott 1000 K, felhasználtatott 1000 K. 3. Néprajzi gyűjteménynél rendelkezésre állott 500·11 K, felhasználtatott 393·36 K. Megyát az 1912. évre 106·75 K. 4. Természetrajzi gyűjteménynél: rendelkezésre állott 400 K, felhasználtatott 400 K. 5. Múzeumi helyiségek bérösszegének fedezésére rendelkezésre állott 800 K, felhasználtatott 800 K.

A gyűjtemények gyarapodásáról, az ásatás, gyűjtés, vásárlás, az állami vagy családi letét, az ajándék vagy csereútján szerzett tárgyakról, valamint általában muzeális törekvéseinkről s ezek érdekében kifejtett munkánkról a gyűjteménycsoportok sorrendjében az alábbiakban számolunk be.

I. Könyvtár és levéltár. Könyvtári céljainkról 1908. és 1909. évi jelentésünkben már megemlékeztünk. Hangsúlyoztuk egy oly múzeumi könyvtár létesítésének elmulasztatlan szükségét, mely egyfelől a modern múzeumi és közkönyvtárakhoz fűzött igényeket igyekszik lehetőleg kielégíteni, másfelől az összes székely írók műveit és nem székely származású írónak a Székelyföldről, vagy a székely nemzetről írt műveit foglalja magában s így székely közönyvtár lesz a szó igazi értelmében.

E célok szemelőtt tartásával használtuk fel a rendelkezésünkre álló anyagi eszközöket, de egyelőre kénytelenek voltunk inkább az első célt szolgálni vásárlásainknál.

Ezek rendjén a gyűjtemény-csoportjaink feldolgozásához szükséges szakmunkákra és a művelt nagyközönség igényeinek megfelelő, összefoglaló művekre egyformán áldoztunk, de tekintélyes összeget fordítottunk sorozatos munkáink és folyóirataink még hiányzó régebbi és folytatólagos köteteinek beszerzésére, valamint végül könyvkötésre is.

Folyóiratainknak az utolsó jelentésünkben kitüntetett sorához vásár utján 1910-ben a „Hadtörténelmi Közlemények“ járult.

Nyomatékosan hangsúlyozni kívánjuk továbbá, hogy könyvtárunk anyagának a d o m á n y o k é s l e t é t e k utján való gyarapodása szintén jelentékeny volt mind a két esztendőben.

Azért mindazoknak a lelkes és művelt magánosoknak, valamint intézeteknek gazdag névsorát, a kik és a melyek ajándékaikkal vagy letétjükkel könyvtárunkat s annak értékét gyarapították, hálánk és őszinte köszönetünk kifejezéséül, valamint mások számára követendő példa gyanánt alább évek szerint betűrendben közöljük :

*Apor-
könyvtár
és levéltár.*

Múzeumunk 1911-ik évi krónikájába azonban külön kell feljegyeznünk s ezzel évlapjainkon megörökítenünk az özvegy báró A p o r G á b o r n é, szül. gróf P á l l f y F i d é l e ö m é l t ó s á g a nevét, a ki mindnyájunk igaz elismerésére, és őszinte köszönetére érdemesítette magát azzal a szép s különösen a Székelyföldön követésre méltó hazafias tettevel, hogy néhai nemes emlékü férjének, báró A p o r G á b o r államtitkárnak hagyatékából származó könyvtárát és levéltárát, mint c s a l á d i l e t é t e t a Székely Nemzeti Múzeum gondozására bizta, annak használatára felajánlotta s így valóságos közkincsé tette.

A könyvtár kb. 4200 darabból áll s úgy látszik, hogy tekintélyes részét báró A p o r K á r o l y, a marosvásárhelyi kir. ítélőtábla és a Kemény Zsigmond irodalmi társaság elnöke hagyományozta báró A p o r G á b o r n a k, a ki az értékes gyűjteményt újabb vásárlásokkal tovább fejlesztette.

A báró A p o r-család e két kiváló tagjának ismert élet-hivatásánál fogva a könyvtárban főleg jogi és történelmi, de széleskörű műveltségénél fogva ezeken kívül szépirodalmi,

természettudományi és különböző gazdasági stb. műveket egyaránt találunk.

Nagy kár, hogy az Apor-család régebbi szereplő tagjainak, s különösen az írói tehetségével mindnyájuk közül kimagasló Apor Péternek könyvtárát csak alig egy pár mű képviseli a múzeum gondozásába juttatott le t é t b e n. Kár továbbá, hogy a sorozatos művek néha feltűnő hiányokat mutatnak s különösen, hogy csak egy kis töredéke jutott hozzánk a br. Apor Károly 1848 – 49-ből származó s ujságokból, röpiratokból, rendeletekből, hirdetésekéből s más apróbb nyomtatványokból álló gyűjteményének, mely hosszú időn át a maga nemében szinte páratlan volt az egész országban s mely tudomásunk szerint a nemes báró áldozatkész hazafiságából a gr. Mikó Imre közbenjárásával a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Múzeum tulajdonába került.

A múzeum gondozásába bizott Apor-levéltár szintén jelentős értéket képvisel s már ismeretes is tudósaink előtt, a mióta br. Apor Gábor államtitkár megbízásából Barabás Samu országos levéltáros igazi szakértői kézzel rendezte, dr. Szádeczky Lajos pedig a rendezett anyagnak történeti és irodalomtörténeti szempontból legértékesebb részét, a br. Apor Péter verses és prózai munkáit s gazdag levelezésének becesebb részét a Magyar Történeti Emlékek között két testes kötetben kiadta.

Az Apor Péter iratainak kivételével múzeumunkba került levéltári anyag nagyobb része a XVIII – XIX-ik századból származik s főleg az Apor-család birtok- és családi ügyeire vonatkozik.

A köztörténeti szempontból értékesebb okiratok közül 8 drb a mohácsi vész előtt és 48 drb a XVI-ik században kelt.

Gazdagabb a XVII. századból s különösen az Apafi Mihály idejéből s a guberniumi korszakból származó anyag, a mióta Apor István a maga kiváló tehetségével magát s az addig jóformán csak Háromszéken és a Székelyföldön szereplő, különben ősi székely primor családját a főrangúak közé emelte. Ettől az Apor Istvántól kezdve, ki 1704. őszén a Rákóczi-szabadságharc viharai előtt Szebenbe szorulva — mint Erdély kincstartója és főtábornoka hunyt el, egészen az

1886-ban elhalt báró Apór Károlyig, a marosvásárhelyi tábla elnökeig, kinek levelezése műveltségénél és sokoldalú összeköttetéseinél fogva kiválóan becses kora történetére, az Apórcsaládnak minden egyes tagjára s így Erdély és Háromszék történetére is találunk a levéltárban adatokat, mert a család története mindenk felett Háromszék vármegye történetével nőtt össze a középkortól kezdve egészen báró Apór Gáborig, ki egyideig érdemes alispánja is volt vármegyénknek.

Az Apór-könyvtár és levéltár letéteményezéséért azért nemcsak igazgató-választmányunk mondott özv. báró Apór Gáborné, szül. gróf Pálffy Fidèle öméltóságának tiszteletteljes, hazafias köszönetet, de gróf Zichy János m. kir. válás- és közoktatásügyi miniszter is, mikor a nemes grófnő elhatározását kötelességszerűleg tudomására juttattuk.

Hisszük, hogy a nemes grófnő példáját vármegyénk és Székelyföldünk több főrangú és köznemesi családja fogja mielőbb követni, s így múzeumunk ebben a tekintetben is legnevezetesebb kincsháza és őrizője lesz nemsokára a székely nemzet és Székelyföld történeti emlékeinek.

Még csak annyit jegyzünk ide, hogy miután 1911. évi április hó 6-án és 11-én báró Szentkereszty Béla, Háromszék vármegye főispánja szives és hathatós támogatásával az Apór-könyvtár és levéltár átvételére felhatalmazást kaptunk, Gödri Ferenc igazgató-választmányi elnök, dr. Török Andor kézdivásárhelyi polgármester és igazgató-választmányi tag, Csutak Vilmos múzeumőrrel április hó 18-án Torjára kiszállottak s az egész anyagot átvették, szekerekre rakatták s nyomban Sepsiszentgyörgyre szállították.

A gazdag anyagot az új múzeumba való beköltözésig a régi árvaszéki helyiségekben a régi állványokon és szekrényekben helyeztük el, a közhasználatnak átadtuk s azzal a hűséggel és gonddal fogjuk őrizni ezután, a melylyel azt az altorjai báró Apórcsalád évszázadokon át gondozta s a székely történetírás számára megőrizte.

Kisebb székely levéltárak.

Kisebb értékű levéltári adományok és letétek is érkeztek a letüint két év folyamán a Székely Nemzeti Múzeumba.

Az 1910-ik évben ajándékozás útján jutottunk az alsó-

csernátóni Bernáld-, a rétyi Székely- és a feldobolyi Tegző-család leveleihez, valamint sepsiszentgyörgyi Gyárfás Sámuel 1848–49-beli élelmezési biztos gazdasági irataihoz. Azok Háromszék vármegye XVI—XIX. századbéli, ezek utolsó szabadságharcunk történéhez nyújtanak értékes adatokat.

Vásár utján szereztük meg az árkosi Rafai-család leveleit és a Háromszékről még a XVII. században Marosszékre szakadt s ott kihalt Szentiványi-család levéltárát.

Az 1911-ik évben az Apór-család letétje után a Szacsva községét kell emlitenünk, melyhez nevezett község előljárósága, Déák Vince nagyborosnyói tb. főszolgabíró és dr. Király Aladár alispán szívesége utján jutottunk.

Könyvtárunkat és levéltárunkat az 1910-ik évben adományokkal általában a következők gyarapították: Államnyomda Budapesten (133 drb), özv. Antal Dénesné Sepsiszentgyörgyön (89 drb), Balázs Márton Kézdivásárhelyen (2 drb), Barabás Gyula Sepsiszentgyörgyön (3 drb), Barcsa János dr. tanár Debreczenben (2 drb), Bartha József nyug. adótárnok Sepsiszentgyörgyön (32 drb), Bene Lajos Sepsiszentgyörgyön (2 drb), Bernáld György postamester és földbirtokos Kovászna (467 drb oklevél), ifj. Biás István Marosvásárhely (1 drb), Bod Lajos tanár (1 drb), Boór Ilona Sepsiszentgyörgy (1 drb könyv, 1 drb kézirat), Damó Lajos tanuló Lisznyó (2 drb), Darnay Kálmán Sümegh (1 drb), dr. Erdélyi Pál Kolozsvár (1 drb), Forró Móric Besenyő (1 drb), Gaál Jenő Budapest (2 drb), Gödri Ferenc polgármester, ig. vál. elnök Sepsiszentgyörgy (7 drb), Gönczi Lajos Székelyudvarhely (1 drb), Gyárfás Jenő festőművész Sepsiszentgyörgy (494 drb oklevél), Gyöngyössy I. Segesvár (1 drb), Hadnagy Ferenc tanuló Zabola (2 drb), Háromszék-megyei „Ferencz József“ kórház Sepsiszentgyörgy (1 drb), Hegedüs Loránt dr. országgyűlési képviselő Budapest (2 drb), Hencze Imre tanító Léczfalva (5 drb könyv, 12 oklevél, 1 drb kézirat), Izr. Magyar Irodalmi Társulat Budapest (2 drb), Jókai-nyomda r.-t. Sepsiszentgyörgy (22 drb), Kiss József református lelkész Dálnok (5 drb), Kohányi Tihamér Kleveland (39 drb), Lajos Dénes Maros-Vásárhely (1 drb), Magyar államvasutak igazgatósága Budapest (1 drb), Magyar Gyár- *A könyvtár és levéltár gyarapítása ajándék utján 1910-ben.*

iparosok Országos Szövetsége Budapest (6 drb), Magyar királyi belügyminiszterium Budapest (2 drb), Magyar királyi földtani intézet Budapest (1 drb), Magyar királyi földművelésügyi miniszter Budapest (1 drb), Magyar királyi közlekedési Múzeum Igazgatósága Budapest (1 drb), özv. Málik Józsefné (101 drb), Mátis Bálint jegyző Zajzon (10 drb könyv, 6 drb kézirat), Mihalik József Budapest (1 drb), Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége Budapest (4 drb), Mihály Lajos Sepsiszentgyörgy (6 drb), Nagy Sándor dr. vármegyei főorvos Sepsiszentgyörgy (6 drb), Orosz Endre (1 drb), Országos Magyar Szépművészeti Múzeum Igazgatósága Budapest (11 drb), Pándy Kálmán dr. Gyula (1 drb), Péter Lajos Sepsiszentgyörgy (1 drb), Péter Mózes igazgató-tanár Sepsiszentgyörgy (2 drb), Pozsonyi Magyar Közművelődési Egylet Pozsony (3 drb), Pozsonyi Magyar Közművelődési Egylet nagyszombati fiókjá (6 drb), Pozsonyi Orv.-Természettudományi Egyesület Pozsony (4 drb), Pütkösti Károly tanuló Uzon (1 drb), Sándor Imre (1 drb), Sándor Mihály nyugalmazott tanító Czofalva (1 drb), Rabocskay József tanuló Sepsiszentgyörgy (1 drb), Roediger Lajos nyugalmazott főgimnáziumi tanár Kovászna (8 drb), özv. Schönher Antalné Nagybánya (1 drb), Sepsiszentgyörgyi Vadászegylet (1 drb), Serester Emilia Sepsiszentgyörgy (7 drb), Sigmond János tanuló (2 drb oklevél), özv. Székely Dénesné Réty (85 drb oklevél), Szabó Ferenc tanuló Feldoboly (60 drb), Szalai Gyula Kiskunfélegyháza (1 drb), Székely János Kézdivásárhely (1 drb), Szabó Lajos nyomdász Sepsiszentgyörgy (1 drb oklevél), Szemere M. (1 drb), Szendrei Kálmán tanuló Sepsiszentgyörgy (1 drb oklevél), Szentgyörgyi Dénes Maros-Vásárhely (10 drb), Vákár P. Ártúr Gyergyószentmiklós (1 drb).

A könyvtár és levéltár Könyvtárunk és levéltárunk anyagát az 1911. évben a következő adományok gyarapították: Állam-nyomda Budapest (124 drb), Alsófehérvármegye alispánja (3 drb), Özv. Antal Dénesné Sepsiszentgyörgyön (30 drb oklevél), Antalfi Elek polg. isk. tanár Sepsiszentgyörgy (1 drb), Astra múzeuma 1911-ben. Nagyszeben (5 drb), Br. Apór Gáborné, sz. Pálffy Fidéle 4200 drb könyv és 7000 oklevél és kézirat), Bálint László kanonok

Bereczk (1 drb), Bándy György alispán Dés (7 drb), „Brassói Hírlap“ szerkesztősége Brassó (1 drb), Budapest székesfőváros tanácsának közoktatási ügyosztálya Budapest (1 drb), „Csikvármegye“ szerkesztősége Gyergyószentmiklós (1 drb), Csiszér Zsigmond református lelkész Kálnok (1 drb), Csulak Sándor Gidófalva (50 drb oklevél), Diénes Ödön dr. ügyvéd Kézdivásárhely (2 drb), Dóczy Imre dr. (2 drb), Erdélyi Múzeum Egyeslet Kolozsvár (1 drb), „Független Magyarország“ szerkesztősége (1 drb), Fülöp Károly tanuló (1 drb), Gohl Ödön dr. (1 drb), Gödri Ferenc polgármester ig.-vál. elnök Sepsiszentgyörgy (1 drb), Gödri Sándor kir. táblabíró Nagyszében (4 drb oklevél), Győr város tanácsa (3 drb), Harmos Iván (87 drb oklevél), Hegedüs Loránt országgyűlési képviselő Budapest (1 drb), Horváth Sándor tanuló Sepsiszentgyörgy (1 drb), Iparművészeti Múzeum Budapest (15 drb), Izr. Magyar Irodalmi Társulat Budapest (1 drb), Jancsó Gábor polg. isk. igazgató Sepsiszentgyörgy (320 drb könyv és 8 drb oklevél), Jókai-nyomda r.-t. Sepsiszentgyörgy (4 drb), a „Kolozsvári Hírlap“ szerkesztősége Kolozsvár (1 drb), Magyar kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter Budapest (1 drb), M. kir. belügyminiszter Budapest (1 drb), a „Magyar Köztársaság“ kiadóhivatala Hódmezővásárhely (1 drb), Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége Budapest (3 drb), Nagy Károly nyugalmazott árvaházi igazgató Kézdivásárhely (1 drb), Orosz Endre (1 drb), Pál Kapisztrán János (1 drb), Pap Mihály csendőrezredes Kolozsvár (17 drb), Sándor Imre Kolozsvár (1 drb), Szabó Ferenc református lelkész Bodola (43 drb könyv, 8 drb kézirat), Szemere Miklós Budapest (1 drb), Szentgyörgyi Dénes Marosvásárhely (10 drb), dr. Sztripszky Hádor Budapest (8 drb kézirat), Téglás Gábor Budapest (1 drb), az „Ujság“ szerkesztősége Kolozsvár (1 drb), Vajna Dezső tanuló Sepsiszentgyörgy (1 drb), Verein für Naturwissenschaften Nagyszében (1 drb).

A könyvtár és levéltár számszerű gyarapodása az 1910. évben: a) könyv 374 drb, b) hírlap 2 drb, c) apró nyomtatvány 380 drb, d) térkép 2 drb, e) kézirat 10 drb, oklevél és egyéb irat 3899 drb, egyéb könyvtári anyag 3

drb. Összesen 4670 drb. Ebből vásárolt 2185 drb, állami letét — drb, ajándék 2481 drb, egyéb letét 4 drb.

Az 1911. évi gyarapodás a következő: *a)* Könyv 4379 drb. *b)* Hirlap 205 drb. *c)* Apró nyomtatvány 394 drb. *d)* Térkép 21 drb. *e)* Kézirat 21 drb. *f)* Oklevél és egyéb irat 7749 drb. *g)* Egyéb könyvtári anyag — drb. Összesen **12,769** drb. Ebből vásár útján szereztetett 312 drb. Állami letét 15 drb, ajándék 722 drb. Egyéb letét 11,720 drb.

II. Régiségtárunk 1910. és 1911. évi gyarapodásának legértékesebb részét ásatások útján szereztek.

*Erősdísa-
tások az
1910-ik
évben.*

A régiségtár gyarapítására kiutalt nagyobb összegű államsegély lehetővé tette, hogy Erősdön, a tyiszk-hegyi praemykenaei jellegű őstelepen mindkét évben hosszabb ideig végezhesünk rendszeres feltárásokat. Az ásatásokat ez alkalommal is dr. László Ferenc múzeumőr vezette, szigoruan ragaszkodva ahhoz a módszerhez, mely a korábbi ásatások rendjén megállapított. A munkálatokban mindkét évben közreműködött Horváth István tanárjelölt.

Az 1910. évi ásatások július 23-án, továbbá augusztus 4-étől 20-áig összesen 18 napon át tartottak. Öt állandó munkás mellett a munkások számát az ásatási körülmények állapították meg. Meleg nyári idő dacára az ásatások idején az időjárás eléggé kedvező volt. Mindössze két alkalommal erősebb zápor miatt, egy alkalommal pedig erős szélvihar miatt kellett néhány órára a munkát abbahagyni. Az előbbi esetekben a földrétegek átázása, az utóbbi esetben a szél által felkavart, már felásott laza hamú és porrészek tették a munkát lehetetlenné.

Az ásatások első napjaiban a hetedik szelvényt a 8-ik folyómétertől a másodikig 2·5 m. szélességben, onnan pedig a — 10·5 m-ig, (hogy egy síkban fekvő hosszszelvényt kapjunk) 2 m szélességben, átlag 4 m. mélységig, az őstalaj szintáján alól 25—30 cm. mélységig lefejtették. Ilyen módon a telep rétegzése és általános települése 29·5 m. hosszú függőleges, hosszúsági szelvényen, továbbá a keleti és nyugati oldalon 7—7 m. hosszú kereszt-szelvényen volt tanulmányozható.

A vízszintes és függőleges szelvények nyújtotta adatokból világossá lett, hogy az őstelep kulturarétegeinek egymás fölé való letelepülése a következő rendben folyt le: Közvetlen az őstalaj fölé emelték a legelső házakat; az ezekből kikerült és a házak körül lerakott konyhahulladék (szemét), a tüzhelyekről és az edényégető kemencékből kihányt bőséges hamu alkotja az alsó hulladék-réteget. A lakóházak elpusztulása alkalmával azoknak vesszőből font oldalfalából és tetőzetéből lehullott szuvatrögök szétterülve alkotják az alulról számított 2-ik réteget, az alsó szuvatréteget. Erre az elegyengetett szuvatrétegre építették rá az újabb lakóházakat, melyeknek hamúja és konyhahulladéka újabb hulladék-réteget, a középső hulladék-réteget építette fel. Ezeknek a házaknak szuvat-romjai adják a második, vagyis a felső szuvatréteg anyagát. Ugyanezen a módon alakult ki a harmadik (felső) hulladék-réteg és a harmadik, vagyis a legfelső szuvatréteg is. Ez utóbbi kettő elhumuszosodott. Alkotják az alsó-humuszréteget, mely a praemykenaei jellegű rétegek közt a legfiatalabb. A réá telepedett felső humuszrétegei sokkal későbbi, de szintén praehistorikus kultúra nyomait rejtik magukban.

Valamennyi réteg délnyugati irányban, a telep mellett fekvő árok felé lejt. Ennek az oka a rétegek egyenetlen településén kívül az a körülmény, hogy már az első település idejében az őstalaj felülete ebben az irányban lejtős volt. Sőt a lakások területén lépcsősen emelkedő és mesterségesen kialakított terraszokat is lehetett megfigyelni. Ennek a következménye az is, hogy a hegy centruma felé a kulturarétegek vastagsága fokozatosan csökken. A hosszúsági szelvény alsó szuvatrétege négy lakás összeomlott szuvat-rögeiből alakult ki. Az első (L_1) három és fél, a második (L_2) négy, a harmadik (L_3) hét m., a negyedik (L_4) két és fél m. szélességű. Az első és a negyedik a szelvény végpontjain túl is tovább folytatódik. A felső szuvatréteget három helyen is kincskeresők és régiségkutatók által vájt nagyobb gödrök szakítják meg. Mindamellett meg lehetett állapítani, hogy a 6 folyó-

A rétegek települése és rendje.

métertől egészen a szelvény Ny-i végső pontjáig a felső szuatréteg teljesen összefüggő.

A felső humusz-réteg kulturája.

A Mykenae-előtti-korú település alsó határául már a korábbi ásatások az őstalajt jelölték meg. A felső határvonalat csak az 1910. évi ásatások rendjén tudtuk megállapítani. Összeesik ez a sárgás színű felső és a közvetlen alatta fekvő feketés színű humusz közti határfelülettel. Így tehát a feketés színű alsó humusz-réteg a Mikenae-előtti korú település legfiatalabb rétege. Épen ezen rétegek humusszá való átalakulása mutatja, hogy a Mikenae előtti idő után hosszú időn keresztül vegetáció volt a telep területén, úgy, hogy mikor később a felső humusz-rétegekben talált tárgyak által jellegzett késői bronzkori (?) kultúra ütött itt tanyát, az alsó humusgréteg már ki volt alakulva. A két kultúra közé eső időtartam mennyiségének meghatározásához talán épen ezen réteg agrogeológiai megvizsgálása is nyújthatna adatokat. Hogy az alsó humusgréteg a praemykenaei jellegű kulturához tartozik, arra nézve a benne, eredeti fekvő helyen talált festett edények és töredékei teljes értékű bizonyítékok. A felső humuszban megbolygatatlan területeken ilyeneket sehol sem találtunk. Hanem találtunk ott az előbbtől teljesen elütő agyagművességet, melynek korát a vizsgálati anyaga elégtelensége miatt ezzel az alkalmalással meghatározni nem tudtuk. Az ásatások rendjén ebben a rétegben 30 cm. mélységben találtunk egy keresztben álló, kettős élű, vörösréz csákányt, mely egyik végén a hosszú ideig tartó használat következtében erősen megkopott. A csákány típusa ugyanaz, mint a melyent nem rég Várhegyről és Albisból szereztünk meg és a minők az irodalomból leginkább Erdély területéről, elég nagy számban ismeretesek. A felső humusgrétegben eredeti fekvő helyén találtunk még egy nagyobb kövekből összerakott, 1·1 m. átmérőjű, 25 cm. mélyen fekvő kőalakú, tüzhelyet is. Miután a tyiszkhegyi őstelep az állam ellenőrzése mellett végzett befásítások előtt szántóföld volt, könnyen érthető, hogy ebben a mélységben a tüzhely alapjául szolgáló kövek feletti tüzhelyrészek (égett agyagrétegek) az ekevas által megsemmisítették.

Az ásatás második földadata az alsó szuvatrétegben fekvő 2. számú lakóház feltárása volt. Az ehez a lakáshoz tartozó, É-felőli cölöpsorozat, valamint a lakás ÉNY-i sarkában fekvő, többször megújított tüzhely (T_6) s vele együtt a szuvatrétegből 1·5 m. széles terület a 7. szelvény lefejtése rendjén már a megelőző ásatások alkalmával került napfényre. 6 m. hosszúságban (7—13 folyóm.) és 6 m. szélességben (VII—XIII. folyóm.), összesen tehát 36 m² területen történt a lakás feltárása. A felső humuszból itt került elé a már említett vörösréz csákány, valamint a nagy kövekből kirakott tüzhely is (T_6).

*Az L_2 -vel je-
lölt lakóház
romjainak
feltárása.*

A felső szuvatréteg lefejtése rendjén megállapítottuk azt is, hogy az a IX—XI. hosszúsági szelvény területén szabálytalan görbe vonalban véget ér.

Az L_2 lakás szuvatrétegét elérve, azt a legaprólékosabb körülményekre is kiterjedő figyelemmel, mondhatni szabad kézzel szedtük szét, hogy semminemű körülmény figyelmünket el ne kerülje és hogy a lakás padlóján fekvő ingó és ingatlan emlékeket eredeti helyzetükben lehető épen megtalálhassuk.

A lakás területét a tapasztott padló-felületeken kívül egyfelől a szuvatréteg kiterjedése, másfelől pedig a lakóház határvonalán talált cölöpüregek helye pontosan meghatározza. Szélessége a két belső cölöpsor között 5 méter, hosszúsága pedig 8 méter. Téglalap alakja a rétegek egyenetlen települése következtében csak annyiban deformálódott, hogy DK—ÉNY-i irányban huzódó átlója az ÉK—DNY-i irányhoz képest valamivel rövidebb.

A lakóház földjén a tapasztást több helyen megtaláltuk. Függőleges irányban meghasadozott, 5—10 mm. vastag síkrolásból áll, mely az alatta levő rétegektől színben is különbözik s a mellett mechanikailag is el van különülve. Az a körülmény, hogy a lakóház földjén az E-i oldalon 3·5 m. szélességben ez a tapasztás 25 cm-el. alacsonyabban feküdt, mint a D-felőli területen, arra mutat, hogy a lakóház kettős tagozatu volt. Alacsonyabb része 3·5 m., a magasabb része pedig 4·5 m. szélességű.

A két magasság határvonalán, két helyen is, csaknem függőleges irányban fekvő tapasztást lehetett megfigyelni. Mind-

*Agyagépít-
mények.*

két tapasztás alul homoru felülettel átmegy az alsó szintájba és beleolvad a lakás, alsó részének tapasztos felületébe, a mi arra mutat, hogy (ennek) a lakásnak ez a két osztálya csupán a padozat magasságában különült el egymástól és fallal nem volt elválasztva. A lakóház északi részén egy többször megújított, kavicsrétegekkel megerősített 1·5 m. átmérőjű, kör-alaku tüzhely (T_6) mellett alig félméter távolságban egy négyszög-alaku 1·40 m. hosszú és 1·20 m. széles letapasztott és fehérre meszelt agyag-épitmény (T_{11}), a D-i magasabb részben egy szintén agyagból épített, 1·40 m. átmérőjű, kör-alaku égető kemence (T_9) alapját és oldalfalának alsó részét tártuk fel.

A VII. szelvény lefejtése alkalmával a T_{11} és T_6 számmal jelölt agyagépitménynyel egyező szerkezetű másik ilyen épitményt is találtunk. Ez is az alsó szuvatrétegben, az L_3 -mal jelölt lakás padlóján feküdt és a sikárolás felett fehérre le volt meszelve. A T_6 tüzhely szerkezetével egyező a VII. szelvény felső szuvatrétegében talált T_7 -tel jelölt tüzhely is annyi különbséggel, hogy a T_6 kör-alaku, a T_7 pedig négyszögletű. Mindkettő háromszor volt megújítva s mindannyiszor nem csupán a tapasztást, hanem a tapasztás alatti kavicsréteget is megújították.

*Cölöpüregek
az épület
határvonalán.*

A lakóház É-i, K-i és Ny-i határvonalán egymástól 1—1·5 meter távolságra a szuvatréteg alatti konyhahulladék-rétegben megtaláltuk a lakóházhoz tartozó függőlegesen álló cölöpsorok üregeit. A D-i határvonal kifejtése a következő évre maradt. A K-i vonalon a határvonaltól 75—85 cm. távolságra az épülethez tartozó újabb cölöpsor van, az előbbihez képest váltakozó helyzetben. Az É-i oldalon, a telepet körül-fogó mély vizmosás felől, az épület határvonalától kifelé 120 cm. távolságra s a határvonallal párhuzamosan haladó cölöpsorban két kettős, u. n. ikercölöp egy egyes, újból két kettős és egy egyes cölöp ürege váltakozik egymásután. A Ny-i határvonaltól két méter távolságra befelé is húzódik egy másik cölöpsor a ház hosszanti középvonalával egy-közűen. A cölöpüregek vastagsága 20—30 cm. Mélységük az alsó szuvatréteg alatt 100—130 cm., s a legtöbb az őstalajba

mélyed bele. A hengeralku cölöpüregeken kívül néhány három vagy négyoldalú hasábalakú. Ezek a cölöpök hasított fából készültek.

Az ásatás rendjén az őskori lakók által használt ékszereknek egy egész kollekciónak gyűjtöttük össze. Az ékszereket kőből, csontból, szarvasagancsból, állatfögből és vörös rézből készítették. A felső szuvartrétegben a feltárás K-i végében több összetört edény töredékei és agyagrögök közt egy nagyobb ékszerleletet is találtunk, melynek tartalma: átfurt szarvasszemfögből készült és zöldre festett (vagy festődött) függőcskék; kőből, csontból, kagylóhéjból, szarvasagancsból készült háromoldalú hasáb — vagy hengeralkú átfurt gyöngyök, melyek közül a legkisebbek 2—3 mm., a legnagyobbak 25—30 mm. hosszúak; zöld színre festett, két lyukkal ellátott csontlemezek; szintén két végén átfurt vad-disznóagarak; vörösréz gyöngyök, melyek lemezekből hengeralkúan összehajtva készültek. Nagyságuk többféle: a legkisebbeknek 0·09 gr., a legnagyobbaknak 0·67 gr. a súlya. Szintén vörösrézből készültek a spirálisan hajlitott 8·5, 6·5, 5·5 cm. átmérőjű tekercsek, melyeket — azonkívül, hogy különböző eszközök készítésére nyers anyagul szolgáltak, — karperecül is használhattak. Az edénytöredékek átvizsgálása után kitűnt, hogy azok egy fazéknak és egy csupornak töredékei. A fazékban voltak elhelyezve a lelet összes tárgyai. A csupor a fazék fedőjével szolgált.

E mellett az ékszer-lelet mellett volt egy másik, csupán a szádán megcsonkított festett edény, befedve egy csuporcával. Benne 15 drb hasogatott köpenge, tör és más kő-eszköz volt. Ennek a fazéknak az alján szintén voltak vörösréz gyöngyök.

Az ásatás alkalmával talált tárgyakat a település rétegeinek sorrendjében leltároztuk. Az alsó terramare-rétegből való: 373, az alsó szuvartrétegből: 92; a középső terramare-rétegből: 238, a felső szuvartrétegből: 406, az alsó humuszból: 41, a felsőből: 28 drb és szorványos lelet: 38 drb. Tárgycsoportok szerint az 1910. évi ásatásokból múzeumunkban elhelyezett tárgyak közt van: pattintgatott kőeszköz: 109;

*Talált ingó
emlékek.*

A leletek csoportosítása.

csiszolt kőeszköz: 1; egyéb kőtárgy: 31; csonteszköz: 35; állati csont: 50; állati csontból készült ékszer: 121; állatfogból készült ékszer: 150; kagylóhéj: 4; kagylóhéjból készült ékszer: 2; ép agyagedény: 19; összerakható agyagedény: 66; jellemző edénytöredék: 387; agyagkanál vagy töredék: 98; agyagidolum, emberalak: 4; agyagidolum, állatalak: 27; egyéb agyagtárgy: 65; vörösréz ékszer: 46; vörösréz tárgy: 1; fénykép: 62, összesen 1278 darab.

Erődsdi ásások az 1911-ik évben. Az 1910-ik évben jul. 24-től aug. 13-ig 21 napon folyt az ásás, melynek első feladata az 1910. évben csak részben föltárt, az alsó szuivatrétegben fekvő L_2 -vel jelölt lakóház maradványainak teljes föltárása volt. Ebből a célből az 1910. évben kiásott tábla Ny-i szélén 1,5 m., D-i szélén 2 m. széles szelvényt kellett lefejtetni. Ezen munkálatok rendjén a lakóház teljes alaprajzának megállapításán kívül, a cölöpök rendeltetéséről, a falak felépítése módjáról, a ház környékéről s a hulladék-rétegek kialakulásáról is fontos adatokat és a további ásások rendjén értékesíthető hasznos utbaigazításokat nyertünk.

Az L_3 -vel jelölt lakóház feltárásának befejezése.

A lakóházban bent, Ny-i falához közel egy újabb tűzhelyet találtunk, melynek alapja patkóformájú és köröskörül 15 cm. magas karimája van (T_{13}). Szerkezetére nézve az eddig talált tűzhelyekkel szemben új típust képvisel. Ennek a tűzhelynek tüzétől a lakóház Ny-i fala annyira kiégett, hogy a fal széto mlása után annak töve eléggé épen maradt ránk. A fal belső felülete a padlóról a falra homorú ivben átmenőleg kétszeres réteggel meg van tapasztva és élénk téglavörösre ki van égve. A kiégés erőssége kifelé fokozatosan csökken, színe is lassan-lassan sárga színbe megy át. Legkívül épen olyan szintű, mint a milyen az őstalaj sárgás agyagja, melyből a fal felépítéséhez szükséges anyagot nyerték s melyhez csupán pelyvát és szalmát vegyitettek. Az „agyagfal“ alatti vékony szenes réteg összeesik a fal építésekor elegyengetett talaj felületével. A háznak ez az elegyengetett eredeti szintje, a házon kívül is mindenütt jól felismerhető. A fal alsó részének vastagsága helyenként a 40 cm.-t is eléri. Ugy látszik, hogy a fal alsó része vert földből volt készítve, melyet bizonyos

magasságtól kezdve a cölöpökre és karókra font „kertág“-fal váltott fel. A kertágfalat kívül-belül sárral hányták meg.

A ház körül megtaláltuk a házból kikerült, alul szénréteggel, felül szénnel és szuvattal határolt, az alsó terramare-hoz tartozó szemétretegeket. A ház déli határán egy ilyen hulladék-dombocska magassága 45 cm. (B_1). A ház fala melletti széle függőleges, egyebütt lassan lejtősödik. Ugyanilyen domb (B_2) fekszik a ház DNy-i sarkánál is. Felülete szintén szénréteggel és a ház faláról kifelé leomlott 8—10 cm. vastag szuatreteggel van borítva. A két szemétdomb közti mélyedés alsó szintje összeesik a ház padlójának szintjével. A szemétdombok lehordása után kitűnt, hogy a ház DNy-i és DK-i sarkánál szabálytalan alakú szemétgödrök voltak. Közülök a mélyebb, a lakóház padlónonala alatt 1·5 m.-ig volt lemélyítve. Mindkét szemétgödrot megtelésük után újból kiásták. S mikor a megújított gödrök is megteltek, halmokban tovább is azokra a helyekre rakták le a szemetet. Így származtak a szeméthalmok.

Az L_2 -vel jelölt lakóházhoz tartozó rétegek feltárása rendjén fontos adatokat nyertünk a telepet felépítő kulturarétegek rendkívüli vastagságban való kifejlődésének okaira vonatkozólag is. A kulturarétegek váltakozva hulladék- és szuatretegek. A hulladék rétegeket a lakóházakból kikerült szemet (csont, szén, cserép stb.), a tűzhelyek és edény-égető kemencék nagy mennyiségű hamuja és rétegenként elterített sárga agyag építi fel. Az agyag ugyanaz, mint a minő a telep őstalaja. A hulladék rétegekre telepedett a házak és égető kemencék összeomlása alkalmával a szuatretegek tömege.

Nem kell felvennünk, hogy a lakóházakat okvetlenül ellenséges kezek rombolták le, vagy égették fel. Felégethették maguk a telepesek, mikor az épületeknek hasznát többé már amugy sem vehették. A lakóházak falát a cölöpök közé erősített vesszőfonásra hányt agyagtapasz képezte. De használtak agyagot a földélszerkezetnél is. A lakás házi tüze, különösen pedig az égető kemencék tüze a lakóház fedelét és falát aránylag rövid idő alatt kiégette, lyukacsossá és törékennyé tette. A lakóház ebben az állapotában kellő szilárdságot, az időjárás

A telep kulturarétegeinek keletkezése.

viszontagságai ellen kellő biztonságot többé már nem nyújthatott s így, miután a környéken a hulladék és szemét is már nagyon felhalmozódott, szükségessé vált a lakóháznak lerombolása s az elegyengetett romok felett új lakóháznak felépítése. A rétegek megújulásának okát abban kell tehát keresnünk, hogy a megrongált lakóházakat lebontották s azoknak elterült és elegyengetett romjaira ugyanazok a családok új lakóházakat építettek.

A hulladék rétegekben található agyagrétegek legalább részben az agyagművességnél használt felesleges agyagból is kerülhettek oda, talán abból a célból, hogy segítségével a hulladékdombok szerves anyagának kigőzölgését elfojtsák. Az elterített agyagrétegeknek volt szerepe más tekintetben is. Hogy a házak tapasztott padlójának szilárdságát fokozzák, az elegyengetett hulladék rétegek fölé sokszor 5–8 cm. vastagságot is kitevő agyagréteget terítettek el. Ezek a vastagabb agyagrétegek tehát csupán a lakások alatt terülnek el. Meg lehet állapítani, hogy az elegyengetett vagy hullámosan haladó hulladék rétegek közt megtalálható vékonyabb agyagrétegek összefüggése is nem a telep egész vonalára, hanem csak bizonyos lakóházak területére és környékére terjed ki. A szomszéd lakóházaknál ezeknek a rétegzése megint másképen alakul és az előbbivel folytonos összefüggésben nincsenek.

*Az L_3 -mal jel-
zett lakóház
romjainak fel-
tárása.*

Az ásatás második feladata az L_2 -től K-re, szintén az alsó szuvarrétegben fekvő L_3 jelű lakóház maradványainak feltárása volt. A felette fekvő rétegek lefejtése rendjén a legfelső (nem a praemikenaei réteghez tartozó) humuszréteg kerámikájának korára vonatkozólag újabb adatokat nyertünk. A most talált edénytöredékek legnagyobb része típus, technika és díszítés tekintetében teljesen egyezik a Háromszék vármegye területén eddig Torja, Kézdiszentlélek, Csernátton, Dálnok, Várhegy, Réty, Nagyborosnyó, Besenyő, Sepsiszentgyörgy, Illyefalva, Kökös, Oltszem, Fotos, Étfalva és Köpec különböző őstelepein talált edényekkel és edénytöredékekkel. Összevetve ezt a keramikus anyagot az irodalomban eddig leírt őstelepek vizsgálati anyagával, sok lényeges vonásban

megegyezést találunk a dr. Kovács István által leírt apahidai őskori telep keramikájával. (Az apahidai őskori telep és La-Tène temető. Dolgozatok. I. (1911.) évf. 6—16. l.)

A felső szuvatrétegben egymásmellett, egy vonalban öt köralaku égetőkemence töredékeinek, a középső terramaréban pedig egy több rétegű, háromszor megújított tüzhely (T_{26}) feltárása jutalmazta fáradságunkat.

Az alsó szuvatrétegben fekvő L_3 jelű lakóház Ny-i feléből egy jókorarész még az ásatások előtti időben a vízmosásos árokba beomlott. Kisebb részét a megelőző években tártuk fel. Padlója magasságát tekintve ez a lakóház is kettős tagozatú volt. D-i fele 25—30 cm.-rel magasabban fekszik, mint az É-i. A padló tapasztása itt is több helyen eléggé épen megmaradt. A lakás alacsonyabban fekvő részéhez tartozik a múlt évben kiásott T_{27} számú, fehérre meszelt agyagépítmény.

Abból a körülményből, hogy a ház magasabban fekvő tagozata úgy a belső területen, valamint a házon kívül is rendkívül vékony szuvatréteggel volt fedve, s hogy köztük ágfonásos szuvatrögöt egyet sem találtunk, arra lehet következtetni, hogy a háznak ez a része Ny-ról, D-ről és É-ről csupán a ház födelét tartó több sorban elhelyezett cölöpökkel volt határolva. Így a háznak ez a része a lakóházhoz hozzáépített nyitott szin lehetett. A szuvatrögökön csomóba kötött szalmának, nádnak, továbbá hasított deszkának és lécnak lenyomatait lehet felismerni. Sok szől a mellett, hogy ezek a szuvatrögök a nyitott szin tetőzetéből származtak.

A lakóház ezen magasabban fekvő tagozatához egy égetőkemence alsó része (T_{29}) és egy összetettebb berendezésű agyagépítmény (T_{28}) tartozik. Az utóbbinak felső boltozatos része össze volt omolva, alsó része azonban eléggé épen maradt meg.

A régészeti jelenségeken kívül az ásatások másik eredménye a Múzeumunkban elhelyezett különböző leletek, melyeknek végösszege 1331 drb-t tesz ki. Ebből 92 drb a korábbi időben kincskeresők és régiségkutatók által felbolygatott területekről összeszedett, egy vagy más tekintetben értékesíthető, u. n. szórványos lelet, a többi megfigyelt leletekből száрма-

Talált tárgyak.

zik. Közülök a rétegek települési sorrendjében az alsó terramare rétegből való 193, az alsó szuvatrétegből 207, a középső terramareből 387, a felső szuvatrétegből 44, az alsó humusz (a legfelső szuvatrétegből) 259 és a felső humuszból 67 drb tárgy.

A leletek csoportosítása. Az ásatás eredménye tárgycsoportok szerint következő: Pattingatott köeszköz : 214; csiszolt köeszköz : 13; egyéb kőtárgy : 14; csonteszköz : 35; állati csont : 64; kagylóhéj : 1; agancsból készült tárgyak : 16; ép agyagedény : 35; összerakható agyagedény : 225; jellemző edénytöredék : 363; agyagkanál, vagy töredék : 123; agyagidolum, emberalak : 12; agyagidolum állatalak : 17; egyéb agyagtárgy : 69; szuvatrög : 30; vörösréz tárgy : 5; egyéb tárgy : 13; fénykép : 82.

A mélyített diszitésű festetlen edények közül különösen az L₃ lakóházhoz tartozó rétegekben több új forma került elő, melyeknek segítségével a mélyített diszítési módnak a festett edényekhez való viszonya új megvilágítást nyer.

Új típus a festett edények közt néhány talpcső, tál, nagyobb csésze, fazék, egy tölcésáralaku csésze és egy méhkasalaku edényke. Az edények konzerválása után diszítés tekintetében is sok új mintát ismerhettünk fel.

A rövidnyelű, festett kanál első példánya most került elő. A kisebb tárgyak közt, mint új típusok említésre méltók az agyagból készült edény-simitók, a női testet ábrázoló, kiválóan jól mintázott agyagszobrocskák egynémelyike, továbbá egy négylábu kisdéd kerek asztalka és egy ugyanilyen alaku, szintén négylábu székhelyforma agyagtárgy.

A nagyszámban talált különböző típusu, kőből készült nyílhegyeken kívül előkerült egy olyan nyílhegy is, mely csontból való.

Az alsó szuvatrétegben megtalált, ivben meghajlított két darab vörösréz drótcoska annak bizonyítéka, hogy a fém használata már a legelső település idején megkezdődött. Ezzel a fiatalabb rétegek és idősebb rétegek kulturája közt a fém hiánya és jelenléte tekintetében eddig fennállott különbség, a mint az már előre is feltételezhető volt, megszűnt. Így most már semmi olyan körülmény fenn nem forog, a mi a praemykenaei jellegű rétegsorozatokban az alsó rétegeknek

a felsőbbektől való kulturabeli elválasztását bármi tekintetben is indokolttá tenné. A rétegeknek megállapított három települési vonala nem jelez egyszersmind egymástól megkülönböztethető kulturafokokat. Ez idő szerint legalább az esetleg fennálló különbségek előttünk eddig még ismeretlenek.

A megelőző ásatások alkalmával múzeumunkban elhelyezett 2425 db tárggyal együtt, most már összesen 3756 darabra szaporodott fel az erődsi tyiszkhegyi ásatásokból származó régészeti vizsgálati anyag.

Mindkét évben az ásatások egész ideje alatt Csulak Zsigmond református lelkész és Sándor Mihály áll. elemi iskolai tanító pótolhatatlan értékű, szives támogatásukkal az ásatások sikerét nagymértékben mozdították elő.

Julius 27-én Mihalik József a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségének előadója, augusztus 2-án pedig Gödrö Ferenc ig. vál. elnök tekintette meg az ásatásokat.

Legnagyobbrészt a korábbi években Erősdön végzett ásatások régészeti anyagát dolgozza fel dr. László Ferenc múzeumőrnek „Háromszék vármegyei praemykenaei jellegű telepek” című tanulmánya, mely 1 térképpel és 92 képpel illusztrálva és francia kivonattal, a dr. Pósta Béla orsz. felügyelő szerkesztésében Kolozsvárt megjelenő „Dolgozatok az Erdélyi Nemzeti Múzeum Érem- és Régiségtárából” című folyóirat II. (1911.) évfolyamának 175 — 259. lapján olvasható. Ugyanerre a tárgyra vonatkozik az ásatást vezető múzeumőrnek „Négyezer éves kultúra emlékei Háromszék vármegyében” című ismertetése is.

*Az ásatásról
megjelent ta-
nulmányok.*

Az 1909-ben Komollón megkezdett római kori ásatás az 1910. évben az ásatást végző Csutak Vilmos múzeumőr másnemű, tetemes elfoglaltsága miatt csak néhány napon át folyt, 1911-ben pedig a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége által Kolozsvárt július hó folyamán rendezett archaeologiai tanfolyamon való részvétele és az év őszén az építés miatt szünetelt.

*Komollói
ásatás.*

Az ásatás eddigi eredményéből is kitűnt azonban, hogy

a castellum, — a benne több izben végbement pusztítások után is, — igen értékes emlékeket rejt magában s azért teljes feltárása mindenképen méltó feladata lesz múzeumunknak.

Az 1910. évi ásátás utján — a porta kiásott alapfalaitól eltekintve — a következő emlékek kerültek napvilágra, illetve a múzeumba: 1. állati csont 10 drb, 2. mészhabarcs 9 drb, 3. jellemző edénytöredékek 105 drb, 4. téglá 5 drb, 5. örlő-kő 2 darabban, 6. fedőcserép 25 drb, 7. üvegdarab 7 drb, 8. ezüst-fibula 1 drb, 9. vassarkantyú 1 drb, 10. vasszeg 2 drb, 11. felírással téglá 1 drb, összesen 165 drb, 4 drb fényképfelvétellel együtt 169 drb.

Egyéb ásátások az 1910-ik évben. Az erödsdi és komollói ásátásokon kívül az 1910. évben régiségtani kutatásokat és a szükséghez képest ásátásokat még a következő öskori laktelepeken végeztünk: *Sepsiszentgyörgy*: Debren, Incze István tagja; *Gémvára*; az *Olt-partján* fekvő telepek; *Kökös*: Egermege; *Várhegy*: Vár; *Besenyő*: Bábolna és Kistelek; *Málnásfürdő*: Fűvenyestető; *Ilyefalva*: Forrósdomb és Nagyhegyalja; *Réty*: Cserésdomb és Törökrétje (Templomdomb); *Csernátón*: a református templom dombja, Óvárhegyese, Peléczke, Szőlötetőalja; *Czofalva*: a Kovásznapatak és a Papolcz-vize összefolyása melletti domb; *Lisznyó*: Jenejek-hegye és a Barabások mezeje. Kutatásokat végeztünk még a kézdiszentléleki vasut melletti urnatemető feltárt területein.

Ásátások az 1911-ik évben. A háromszékmegyei praemykenaei jellegű telepek közül az erödsdi ásátásokon kívül az 1911-ik évben ásátást végeztünk még *Lisznyóban* a *Bükkös-patak* mellett fekvő *Jenejek-hegyen*. A telep felmérésén kívül azt is megállapítottuk, hogy ez a telep is a többiregű telepek közé tartozik s hogy a praemykenaei jellegű rétegek felett, egy későbbi korból származó másik kultúra nyomai itt is megvannak.

Az *Étfalván* végzett ásátások alkalmával *Imreh Béla* gazd. egyll. titkár szíves támogatásával az *Olt balpartján* emelkedő legfelső terraszon mintegy 1.5 km hosszúságban és 50—60 m. szélességben elnyúló őstelepet ismertünk meg, mely átnyulik a falu felett fekvő temetőbe is. A telep kerámikus anyaga a bronzkor legutolsó periodusához tartozik.

Benke Géza eresztevényi birtokos szives meghívására dr. László Ferenc és Csutak Vilmos múzeumőrök az ottani Zádogos-tető nevű határrészen egy újabb kőkamrasirt ástak ki (lásd 1909. évi jelentés 48. l.), mely a két évvel ezelőtt kiásott ugyanilyen sirtól mintegy 100 méterre feküdt. A kőkamrasir oldala derékszögben álló függőleges, fedele és feneke vízszintesen álló homokkő-lapokból volt megépítve. A fedőlapok közül az egyik hiányzott. Belső üregének hossza 135 cm., szélessége 71–74 cm. Belső magassága 57 cm. Benne a leg gondosabb átvizsgálás után sem találtunk egyebet, mint két cserépdarabot és égett faszén nyomait. Ugy látszik, hogy ez a sir is ki volt fosztva. Ugyanezen alkalommal ásatást végeztünk még a Besenyő községhez tartozó Dellőszádi földgyűrű peremén is, a földtöltés belső tartalmának megállapítása céljából.

Dr. Demeter Gyula vármegyei tb. főjegyző szives volt értesíteni múzeumunkat, hogy Csikbánkfalván egy nagyobb bronzleletre találtak. A leletből egy füles-tokos bronzvésőt, egy lándzsahegyet és egy bronzsarlót múzeumunknak is ajándékozott. Csutak Vilmos és dr. László Ferenc múzeumőrök a helyszínére kiszállva, Csikbánkfalván a lelet találási helyén, a Martonos-utcában a Répás-patak mellett Csedő László birtokos gazda telkén ásatásokat végeztek, melyeknek eredménye az egykori bronzművesek öntőműhelyéhez tartozó egy köralaku tűzhelynek feltárásán és pontos felvételén kívül, eredeti fekvőhelyen talált egy kisebb és egy nagyobb bronzbalta, egy bronzsarló és néhány cserépdarab. Csedő László szives volt a tulajdonában levő, ugyanazon helyen korábban talált 11 drb bronztárgyat múzeumunknak átengedni. Ugyancsak innen való a Pál József által átengedett két bronzbalta is. Ugyanitt néprajzi gyűjtésközben egyik ház padlásán a vasasládában 8 darab bronzsarlót és 5 darab bronzkarperecet találtunk. Ezeket a tárgyakat szintén Csikbánkfalván találták a Madár Gábor telkén a Répás-patak mellett, a mikor évekkal azelőtt háza eleje alá a „tőtésfát“ tették. Ez a hely a másik bronzlelet helyétől 200 m. távolságra fekszik. Mindkét

lelet bronztárgyainak típusai a bronzkor negyedik periodusára nézve jellemzők.

Imre h Benedek áll. elemi isk. tanító Komolló községben az új iskolaépület földmunkálata alkalmával talált a bronzkor végső szakából és a római provinciális korból származó edényrészeket múzeumunkban helyezte el. Csutak Vilmos és dr. László Ferenc múzeumőrök egyik kiszállásuk alkalmával a megjelölt területet átvizsgálták. Imre h Benedek gyűjtéséből és a megejtett kísérleti ásatásokból régiséggyűjtésük a következő tárgyakkal gyarapodott: 73 db jellemző edényrész, 1 db szuvaltrög karó lenyomatával, 1 db agyagkúp, 2 db csontkorcsolya és 1 db kőszerszám.

Kónya Kálmán nagyborosnyói birtokos szíves meghívására és állandó közreműködésével Csutak Vilmos és dr. László Ferenc múzeumőrök a tavasz folyamán, Nagyborosnyó község belső területén, Kónya Kálmán szérűskertjében feltártak egy nagyobb méretű téglából épített, római provinciális korú edényégető kemencét és róla pontos méretű rajzokat és fényképfelvételeket vettek fel, hogy azok segítségével az építmény modelljét el lehessen készíteni. Nagyborosnyói kiszállásuk alkalmával azt is megállapították, hogy a Kónya Kálmán és Kökösi Károly belsőségén, valamint a görögkeleti temető területén, mintegy 200 m. hosszú és egy 400 m. széles területet DNy-ről és DK-ről, egyenes vonal irányában haladó, 15–20 m. széles mesterséges sánc vesz körül, míg ÉNy-i és ÉK-i határát a Dombaljának nevezett rétre leereszkedő magas márt határolja. Az ilyen módon körülzárt terület sok pontján római provinciális korú edénytöredékeket lehet találni. De vannak köztük korábbi időből származó, őskori töredékek is. Az égetőkemence környékén és attól D-i irányban több helyen összeomlott téglafal és téglalbtívek darabjait, fedőcserepeket és a bronzkor legvégső szakára és a római provinciális korra jellemző edénytöredékeket gyűjtötték össze. Ez utóbbiak között néhány kiválóan finom művű római korú edényrész (terra sigillata) Háromszék vármegye területén most vált először ismeretessé.

A Nagyborosnyón végzett ásatások és gyűjtések

eredménye: nagyobb méretű falitégla 15 drb, különböző alakú lapos és kupás fedőcserép 53 drb, jellemző diszítésű, különböző típusú edény és edénytöredék 150 drb, egyéb tárgy 11 drb.

Az 1911. év folyamán régiségtani kutatásokat és a szükséghez képest rövidebb ideig tartó ásatásokat még a következő helyeken végeztünk: *Sepsiszentgyörgyön* Gyárfás Béla sikó-utcai telkén, a Kolcza-féle agyagbánya és téglagyár területén, a szépmzei méntelep melletti és a Forró Ferenc homokbányája területén, *Alsócsernátonban* a református templomdombon, *Várhegyen* a várban, a bereczki castrumban, *Gidófalván* az Olt melletti *Kosztoráng* nevű réten, *Baróton* és az udvarhelymegyei *Bardoczon* a Kerekhegy tetején fekvő tumulusok területén.

A régiségtár részére vásárlás útján szerzett tárgyak közül *A régiség-*felemlítjük a Várhegyen talált, keresztben álló, kettős élű *tár gyara-*csákányt, melynek már több mása van múzeumunkban. *A pitása* Lehman-féle művelődéstörténeli fali képekből beszereztük a *vásárlás* cölöppépitményeket ábrázoló 14-es számú képet, továbbá a *utján.* Benndorf féle történelemelőtti idők kulturáját bemutató 4 drb fali képet.

Alkalmilag szintén vásár útján szereztünk 1 drb vaslándzsát, 1 drb kardot gravírozott jelmonddal, 3 drb pisztolyt, 2 drb kengyelvasat; papírpénzgyűjteményünk kiegészítésére 4 drb 2 frt-os, 3 drb egy dolláros, 3 drb 5 frt-os és 2 drb 50 dolláros amerikai Kossuth-bankót vásároltunk.

Éremgyűjteményünk részére alkalmilag egy nagyobb ezüst éremleletet szereztünk meg, mely 73 drb magyar, 1 drb erdélyi, 331 drb osztrák és 471 drb selejtes éremből áll. A benne foglalt éremváltozatok száma 220. Közülük a legrégebb 1660-ból, a legfiatalabb 1740-ből való. Ugyancsak vásárlás útján szereztünk egy *Nagyborosnyón* talált Zsigmond-aranyat is.

A nagyobb adományok közt a barátosi református tem- *Nagobb* plom festett deszkamennyezetéről, valamint a Háromszék vár- *adományok* megye alispánja által az elkobzott tárgyakból múzeumunk- *a régiség-*ban elhelyezett fegyverekről már megemlékeztünk. Az alsó- *tárnál.*

csernátoni református egyházközség B o d o r Géza református esperes szives közreműködésével múzeumunkban helyezte el azokat a praemikenaei, La-Tène és rómaikori agyagedényeket, melyek a templomkörüli tér földmunkálatai alkalmával kerültek napfényre. Őskori gyűjteményünket szervesen egészítik ki azok a kő- és agyagtárgyak, melyeket Rá p o l t i Mózes uzoni körjegyző az o l t s z e m i L e á n y k a v á r b a n talált s melyeket szives volt múzeumunknak ajándékozni. Ugyanily szempontból ránk nézve különösebb értékűek a N e m e s Dezső tanuló által R é t y e n összegyűjtött őskori tárgyak.

*A régiség-
tár gyara-
podása
ajándékozás
útján az
1910-ik
érvben.* A régiségtár gyarapodása az 1910. évben ajándék útján a következő: Az alsócsernátoni református egyházközség: 3 drb római edény, 2 drb római edénytöredék, 1 drb csésze, 3 drb edény-talp, 1 drb talpcsöves edény alja, 2 drb szarvasagancs, 1 drb edény, 1 drb agyagedény-töredék. — A s b o t h Béla Arad: Damjanich János gyűrűjének pecsétlenyomata. — B a g o l y Lajos: Kisebb kőbalta töredéke. Fotos: „Felfogott“ nevű erdőrés. — B a r a b á s Gyula: 1 drb fogó fából, kifaragva, 1 drb ékszerdoboz. — B a r á t o s i református egyház: A barátosi református templom festett deszkamennyezete az 1760-ik évből. — B e n k e Géza: Vastőr töredéke. Eresztevény, Benke Géza tagja. — Dr. B o d o r Tivadár úlján Szegedi Maszák Hugó, Budapest: 1 drb puskaporadagoló. — Ö z v. D a r k ó Gáborné: Kovás pisztoly vasszerkezete. — D é n e s Mihály: 1 drb fűlesfokos bronzvéső, Egerpatak: Nyirmege. — D o b a y Béla: 1 drb fedőcserép. — E b e r g é n y i Gyula, Kovászna: 1 drb forgópisztoly, 1 drb bosnyák-pisztoly. — F o d o r Pál: 11 drb római kori vízvezetéki cső, Magyarós, Mátéskút melletti ut. — G y á r f á s Lajos: 1 drb csupor, Sepsiszentgyörgy, Szépmező. — G y ö r b i r ó I. Kökös: Puskagolyó az 1849. kökösí harctérről. — H o r v á t h István és társai: 8 drb agyagedény-töredék, 1 drb csont-ár, Sepsiszentgyörgy, Örkő. — H o r v á t h István: 10 drb festett és festetlen edény-töredék, 4 drb kanáltöredék, 3 drb kova-szilánk, 1 drb ékalaku kőbalta, 1 drb orsónehezék. Sepsiszentgyörgy, Gémvára. — H á r o m s z é k v á r m e g y e alispánja az elkobzott tárgyak-

ból: 16 drb előltöltő, 6 drb hátultöltő pisztoly, 15 drb előltöltő, 1 drb hátultöltő karabély, 93 drb egycsővü, előltöltő, 1 drb egycsővü, hátultöltő vadászpuska, 12 drb kétsővü, előltöltő és 12 drb kétsővü, hátultöltő vadászpuska. — **Imreh Albert**, Étfalva: 7 drb diszitett edénytöredék, 1 drb kovaszilánk. — **Jancsó István**: 3 drb edény-töredék, 1 drb kés, vasból. Sepsimagyarós: Száraz nevü határrész, 5 drb edénytöredék. Sepsimagyarós: „Losonci“ nevü kaszáló. — **Kövéér András**, Közéapajta: 1 drb szarvasagancs eszköztöredék, 1 drb átfurt agyagkup, 1 drb átfurt agyagkarika, 4 drb szuvatrög, 1 drb agyagkarika furás nélkül, 17 drb edénytöredék. — **Kupán Mihály**, Kézdimartonfalva: Csempe-töredék. — **Dr. László Ferenc**: Karcolt diszitésü edénytöredék, Sepsiszentgyörgy: Olt melletti homokbánya a méntelep alatt. — **Lázár András**: 1 drb orsónehezék, Dálnok, Lázár András tagja. — **Maksai András**, Réty: 1 drb ekevas. — **Malmos Andor**: Kályhafiók, találták Kökösbén. — **Özv. Málík Józsefné**: 1 drb gyutacstartó, 1 drb selyempénzes zacskó, 1 drb dohányos zacskó, olvasó-kereszt gyöngy-sorral. — **Málnási Lajos**: Zabla vasból. Zalán: Sásos-völgy. — **Márton József**: 1 drb faragott kő. Réty: Antoskert. — **Miklós Péterné**: Dálnoki Miklós Péter 1848—49. honvéd főhadnagy puskája. — **Cs. Nagy Béla**: 1 drb lakat vasból, 1 drb vas-nyilhegy. — **Nemes Dezső**: kétfülü fazék. Réty: **Varga János** földje, 8 drb edénytöredék, 1 drb orsó-gomb, 22 drb kovaszilánk, 2 drb edényfül, vésőalaku kőbalta töredéke, 2 drb kova-nyilhegy, 1 drb köralaku sárgaréz-lemez. Lh. Réty: **Törökrétje**, 1 drb vaddisznó agyar, 1 drb agyaggomb, 9 drb edénytöredék, 3 drb kovaszilánk. Réty: **Márton Lajos** tagja. — **Nemes Hermann**: Kétfülü agyagfazék 1 drb, edénytöredék 10 drb. Réty. — **Nagy Mózes**: 1 drb kétágu villával ellátott bot, 1 drb ágyugolyó-töredék, 2 drb andesit-salak, 2 drb edénytöredék. Sepsiszentgyörgy, Olt-martja. — **Papp Lehel**: 1 drb ágyugolyó. — **Rápolti Mózes**, Uzon: 1 drb részben csiszolt kőbalta, 1 drb ékalaku kőbalta, 1 drb miniatűr kőbalta, 2 drb agyagidolum (egyik állati alak, másik emberi test felső része), 1 drb kanálnyéltöredék, 2 drb

kúpalaku orsónehezék, üvegedény szádának töredéke 1 drb Lh. Oltszem, Leánykavár, vaslándzsa fanyéllal. — **R e z n e k** Károly: Orsógomb 1 drb. Komolló, Dobonka. — **S á n d o r** Mihály: Kőből készült szobrocskának ballába. Erősd: Tyiszkárka. — **Öz v. S e b e s t y é n** Sándorné: Feketére festett polcos szekrény, melyet Gábor Áron készített. — **S o l i o m** Tamás: 6 drb olvasztó edényke agyagból, 1 drb agyagkanál. Kézdikővár: Nagykert. — **S z a b ó** Lajos, Zayzon György utján: 1 drb edénytöredék. Torja: Lótér, 8 drb edénytöredék. Torja: Munkács. — **S z a b ó** Sándor: 1 drb fekete színű, diszitett, lapos csésze, 4 drb edénytöredék, 1 drb edényfül. — **S z. S z á s z** Béla: 1 drb nyilhegy vasból. Lelőhelye Magyardecse (Szolnokdobokamegye). — **T a n k ó** Lajos: 11 drb diszitett edénytöredék, 5 drb római koru edénytöredék, 1 drb félhaldalaku fekete-szürke csiszolt kőtárgy. Sepsiszentgyörgy, Eprestemő. — **T a t a r i k** József: Sarkantyú vasból. — **T o m p a** Imre: Erdélyi N. arcképe. — **Ü t ő** Barabás: 1 drb szuvartrög, 1 drb edénytöredék. Egerpatak: Oláhülés. — **Öz v. V i t á l y o s** Béláné: Egycsővü vadászpuska. — **Z a y z o n** Ferenc: 2 drb tulipánjelvény.

A régiségtár A régiségtár gyarapodása ajándék utján az 1911. évben *gyarapo-* az említettekén kívül még a következő: **B a r a b á s** Lajos: 2 *dása aján-* drb őskori agyagedény. Sepsiszentgyörgy, Molnár Jenő-féle *dék utján* malom melletti őstelep. — **B a r t a l i s** Ágost csikszentmártoni *az 1911-ik* főszolgabíró utján **T o m p o s** Istvántól csiszolt kőbalta. Lh. *évben.* Csikmenaság. — **B á l i n t** Lajos, Bereczk: vasfejsze, ágyugolyó. — **B e r d e** Károly, Sepsimartonos: 24 drb őskori edény és edénytöredék. — **B i r ó** Gyárfás, Bereczk: kálcedonpereszlen, kőbalta (részben vásár). — **B o d o r** Géza, Alsócsernáton: 24 drb őskori, 5 drb római, 2 drb újkori agyagedény és edénytöredék. — **D r. D a d a y** Vilmos: bélyeges téglafüve töredéke. Lh. Bereczk. — **D a m ó** Lajos, Lisznyó: lándzsavas. — **C z i n t o s** József: 8 drb őskori agyagedény és töredéke Lh. Málnásfürdő, Füvenyestető. — **F o d o r** Sándor: régi kard a XVII. század végéről (Dálnok). **F o r r ó** Ferenc: 2 drb őskori csupor. Lh. Sepsiszentgyörgy, Olt melletti homokbánya. — **F o r r ó** Móric: bronzfokos a besenyői

nagy leletből. — **G a z d a** Gábor, Magyarbodza: kőbalta. — **G e r g e l y** Juliska: vörösréz kanna. — **G y á r f á s** László: szivarszopóka. — **H a d n a g y** Vince, Kovászna: sisakforgó. — **H o f f m a n n** Géza, Köpecz: 57 drb őskori és római edénytöredék. — **H á r o m s z é k** vármegye alispánja: Gábor Áron eresztevényi emlékoszlopának feliratos márványlapja; 97 drb fegyver az elkobzott tárgyakból. — **I m r e h** Béla, Étfalva: 2 drb őskori kőeszköz, 4 drb őskori edénytöredék. — **I m r e h** Lajos, Illyefalva: 3 drb őskori edénytöredék, 2 drb kőszilánk. — **I n c z e** Árpád: 1 drb orsónehezék. Lh. Sepsiszentgyörgy, Gémvára. — **I n c z e** Manó, Angyalos: 1 drb lőportartó, 1 drb mozaik-tégla. — **K ö k ö s i** Károly, Nagyborosnyó: 7 drb rómaikorú edénytöredék. — **L u d v i g** Gyula: Kufsteinban készített fakarperec. — **N e m e s** Dezső, Réty: 14 drb őskori edénytöredék, 8 drb őskori kőszilánk és 1 puskavessző vasból. — **O r a v e c z** József: 3 drb párkányos téglá Dálnokból. — **Ö z v.** **S z é k e l y** Jánosné és családja **Z a y z o n** Ferenc útján: ezüstveretes tajtékpipa, a melyet gróf Mikó Imre ajándékozott Székely Jánosnak, a későbbi kézdí-vásárhelyi ref. lelkesznek. — **Z a y z o n** György, Torja: 9 drb őskori edény és edénytöredék. Lh. Torja, Cigányok fele; 2 drb őskori edénytöredék. Lh. Volál, Sótér.

A z é r e m g y ű j t e m é n y t ajándékaikkal gyarapították az 1910. évben: **Á g o s t o n** József, Illyefalva: 1 drb magyar ezüstérem. — **B o t o s** Imre, Székelykeresztur: 3 drb osztrák ezüstérem. — **D a m ó** Lajos: 1 drb 5 frtos Kossuthbankó. — **D e m e t e r** Béla: 1 drb magyar ezüstérem. — **E b e r g é n y i** Gyula, Kovászna: 1 drb aranyozott magyar emlékérem és 2 drb magyar rézérem. — **E h r l i c h** Albert: 2 drb osztrák rézérem. — **H a d n a g y** Péter, Zabola: 1 drb magyar sárgaréz-érem és 1 drb öt frtos Kossuth-bankó. — **K á r p á t h i** László: 19 drb ókori (görög és római) bronzérem. — **K o z m a** Miklós, Besenyő: 2 drb erdélyi ezüstérem. — **K u p á n** Mihály, Kézdimartonfalva: 1 drb osztrák rézérem és 1 drb osztrák ezüstérem. — **M a s e k** Ferenc: 1 drb réz és 1 drb osztrák ezüstérem. — **M a n d e l** József: 1 drb osztrák rézérem. — **M ó d i** Géza: 1 drb

*Éremgyűjtemény gyarapítása
rapodása
ajándék útján.*

orosz rézérem. — Nagy Zoltán utján Dr. Dobribán Antal és Valits József: 2 drb olasz és 4 drb osztrák rézérem, 1 drb romániai rézérem és 1 drb magyar ezüstérem. — Nemes Dezső, Réty: 1 drb magyar ezüst és 1 drb magyar rézérem, 20 drb osztrák és 1 drb perzsa rézérem, 1 drb osztrák ezüstérem, 1 drb perzsa ezüstérem és 2 drb magyar bronzérem. — Petke Gyula: 1 drb osztrák rézérem, 1 drb osztrák ezüstérem. — Péter Lajos utján dálnoki Bartha László: 26 drb osztrák, 11 drb magyar, 2 drb romániai, 1 drb francia és 2 drb orosz rézérem, 4 drb magyar, 5 drb osztrák, 2 drb lengyel és 3 drb erdélyi ezüstérem, 1 drb Szentgyörgyérem és 1 drb sárgaréz, magyar emlékérem. — Serester Emilia: 8 drb osztrák rézérem, 1 drb osztrák ezüstérem, 4 drb külföldi sárga rézérem. — Szabó Ferenc: 1 drb 2 frtos, 2 drb 5 frtos Kossuth-bankó. — Szabó Zsigmond: 1 drb külföldi emlékérem. — Sztójka János: 1 drb magyar ezüstérem. — Tóth Ferenc: 1 drb 2 frtos, 1 drb 5 frtos és 1 drb 10 frtos Kossuth-bankó. — Valits János: 1 drb magyar ezüstérem.

1911. évben: Bába György: 1 drb rézérem. — Balázsovich Pál: 1 drb ezüst érem. — Dr. Drexel F., freiburgi tanár: 1 drb bankópénz. — Incze Manó, Angyalos: 12 drb magyar érem, 47 drb osztrák érem, 14 drb külföldi, 10 drb sárgaréz emlékérem. — Kanabé Mária, Kovászna: 1 drb magyar ezüstérem. — Kiss Sándor, Léczfalva: 1 drb poltura. — Kökösi Károly, Nagyborosnyó: 1 drb osztrák bronzérem. — Kupán Mihály: 1 drb római bronzérem. Lh. Albis. — Országos Magyar Képzőművészeti Társulat: jubiláris plakett bronzból. — Pajor Győző: 1 drb Kossuth-bankó. — Pál Ferenc: 1 drb osztrák bronzérem. — Péterfi Lajosné, Kilyén: 14 drb magyar rézérem. — Pogáts József: 6 drb bronzérem, 2 drb Kossuth-bankó. — Szabó Ferenc: 6 drb osztrák bronzérem, 5 drb Kossuth-bankó. — Szöcs Géza: 1 drb magyar ezüstérem. — Sztójka János: 1 drb lengyelgaras.

A régiségtár és éremtár összes gyarapodása 1910-ben: Ásatás vagy vásár útján 2061 drb, ajándék útján 580 drb, összesen 2641 drb. Ebből a) őskori régiség 1944 drb, b) római régiség 258 drb, c) közép és ujabbkori régiség 264 drb, d) modern kegyeleti tárgy 13 drb, e) érem- és pénzjegy 162 drb.

A régiségtár gyarapodásának statisztikája.

A régiségtár és éremtár összes gyarapodása 1911-ben: Ásatás vagy vásár útján 2729 drb, ajándék útján 455 drb, összesen 3184 drb. Ebből a) őskori régiség 1799 drb, b) római régiség 234 drb, c) közép- és ujabbkori régiség 122 drb, d) kegyeleti tárgy 3 drb, e) érem- és pénzjegy 1022 drb, f) egyéb tárgy 4 drb.

III. **Néprajzi gyűjtemény.** A Székelyföld néprajzi anyagának összegyűjtése céljából évekkel ezelőtt megkezdett munkánkban többirányú előhaladást tettünk. Más irányú muzeális kiszállásaink alkalmával Háromszék vármegye területén mindkét évben több helyen végeztünk gyűjtéseket és néprajzi fényképfelvételeket. Dr. László Ferenc múzeumőr az 1910. évben gyűjtéseket Besenyő, Illyefalva, Erősd, Réty, Csernáton, Sepsiszentkirály községekben, fényképfelvételeket pedig Kilyénben, Sepsiszentgyörgyön, Szemerja városrészben, Illyefalván és Erősdön végzett. Adományok útján gyarapodott még gyűjteményünk Lisznyó, Sotyor, Kökös, Barátos, Kézdimartonfalva, Sepsiszentgyörgy, Kézdivásárhely, Előpatak háromszékmegei, Székelyzsombor udvarhelymegei, Gyergyószentmiklós csikmegei és Zajzon brassómegei helységekből. Háromszékmegeye alispánja az elkobzott tárgyakból múzeumunkban helyezett el 16 drb farcákhálót, 3 drb kötött varsát, 3 emelő hálót.

Néprajzi gyűjtések, vásárlások.

Kerámikai gyűjteményünk kiegészítése céljából vásárlás útján szereztünk egy 38 drb-ból álló, a népies fazakasság emlékei körébe tartozó korsó- és tál-gyűjteményt, melynek legtöbb darabja dátálva van s így nemü gyűjteményünk kormeghatározásához nagyon jól felhasználható. Csere útján szereztük meg a marosvásárhelyi asztalos céh agyagból készült, diszes boros kannáját 1841-ből.

Csuta k Vilmos és dr. László Ferenc múzeumőrök által 1911. okt. 13—15-én csikszentgyörgyi és csikbánkfalvi kiszállásuk alkalmával végzett gyűjtések eredménye: 5 drb u. n. „csiki festékes“ szőnyeg; 19 drb varrottas lepedő, párnahaj és kendőszegre való (köztük néhány drb ember- és állatmintás); 2 drb róvásos guzsaly; 22 drb festett bokalykancsó és 9 drb másféle néprajzi tárgy. A csikszentgyörgyi és csikbánkfalvi kiszállások sikerét többirányú szives támogatással előmozdították Incze Domokos róm. kath. plébános, országgyűlési képviselő és Füstös Sándor elemi isk. tanító.

Az 1911. évben vásár útján még Erősdről és Kökösből gyarapodott gyűjteményünk. Dr. László Ferenc néprajzi megfigyeléseket végzett az 1911-ik évben Nagyborosnyón, Kálnokon, Kovásznán, Étfalván, Dálnokon, Baróton és az udvarhelymegyei Bardocz községben.

Felkérésünkre Roediger Lajos nyug. főgimn. tanár a Kovászna községben végzett néprajzi gyűjtésekből 23 drb kályhacsempét és 38 drb mázas tányért engedett át múzeumnak. Ugyancsak ő még 46 drb fényképfelvételt is készített székely házakról, tornácokról, kapukról, kerítésekről, varrottasokról, szöttesekről és más néprajzi tárgyokról. Régi templomok, templomkerítések és kápolnák építészeti emlékeiről és berendezési tárgyairól a csikmegyei Kászónjakabfalván, Kászónimpéren, Kászónfeltizen, a háromszék-megyei Kézdiszentléleken és Zabola községben készített felvételeket. A kézdiszentléleki várkastélyos róm. kath. templomban fölvette az iparművészeti szempontból igen becses 3 ajtót, a gyámpillérek által részben elfedett szentségtartó fülkét, a kastély kaputornyán levő nagy kapunak egyik szép faragásu tábláját, 5 csucsives ablakot és a templom tornyát. Kászónfeltizen az összeomlás állapotában levő Katalin-kápolna késői csucsives korból származó ajtaját és ablakát, továbbá a kászónimpéri, külső szöszékkal épített régi róm. kath. kápolnát is. Az alapos kijavításra váró zabolai református templomban fényképezés

utján megörökítette a deszkamennyezet festett négyzeteit külön-külön és együttesen is; a templom 3 nagyobb és kisebb csucsives ablakát; a régi szentségtartó fülkét; a két karzatot és a két régi kőajtó félfáját. Múzeumunk régi barátja minden ezen munkálatokat az ügy iránti lelkesedésből minden külön díjazás nélkül hajtotta végre. Nagy körültekintéssel és szakértelemmel végzett munkájáért igazgató-választmányunk ezen a helyen is hálás köszönetét fejezi ki.

A néprajzi gyűjteményt az 1910-ik évben a jándékaikkal gyarapították: *A néprajzi gyűjtemény gyarapodása ajándék útján* Damó Lajos, Lisznyó: 1 drb kulacs; fatalpú gyertyatartó, 1 drb; sótartó nyirfakéregből, 1 drb. — Forró Móric, Besenyő: 1 drb kulcsesal ellátott vasbékó. — Hadnagy Ferenc: Sótörő mocsár 1790-ből, 1 drb. — Háromszék vármegyee alispánja az elkobzott tárgyakból: 16 drb farcákháló, 3 drb kötött varsa, 3 drb emelő háló, 1 drb szíjjal ellátott zseb-kés. — Horváth Sándor: Bronzüst 1 drb. — Imreh István, Sepsiszentkirály: 1 drb rovásos guzsaly, 1 drb lakat kulcsesal, 6 drb fapipa, 1 drb késtok, 2 drb sótartó nyirfakéregből, 1 drb cirkalom, 1 drb csörlőcső, 1 drb kovászkeverő-lapocka, 1 drb rovásos fakanál. — Kovács Mihály: Bokajkancsó, 1 drb. — Kupán Mihály, Kézdimartonfalva: 1 drb faragott borotvatok. — Imreh Lajos, Illyefalva: 1 drb 1806-ból való szélkakas. — Dr. László Ferenc: húsvéti irott tojás Előpatak vidékéről 8 drb, néprajzi fényképfelvételek 11 drb. — Lőrincz János, Székelyzsombor: kancsó 1795-ből, 1 drb; tányér 2 drb. — Mihály Béla: 1 drb óntányér 1817-ből. — Nagy Zoltán útján dr. Dobribán Antalné: 1 drb varrottas kendő. Gyergyószentmiklós. — Nemes Dezső: 4 drb nagyobb és 1 drb kisebb bokajkancsó. Gyergyóremete. — Rab János Zajzonból: 9 drb bokajkancsó. — Sipos Miklós: 17 drb húsvéti irott tojás Kézdivásárhely vidékéről. — Szabó Ferenc: 2 drb írástartó bőrtáska. Feldoboly.

Az 1911. évi adományok a következők: Kovács Sándor tanuló útján Aulik István: 1773-ból való mázas tál, Nagyborosnyó. — Berde Károly: 5 drb kályhacsempe,

1 drb nyárs vasból. — F o d o r Sándor : 2 drb gyertyatartó. — G r ó s z Jenő : 1 drb tányér. — I n c z e Domokos : 4 drb varrottas, 1 drb falemezekből összeállított füzér. — M a r i n János, Nagypatak : husvétii írott tojások. — H a d n a g y Ferenc : pléhből készült gyertya-lámpás. — C s. N a g y Béla : vasból készült olló. — N e m e s Dezső, Réty : 2 drb bokalykancsó, 1 drb fapohár. — I d. S a s s József utján : a sepsiszentgyörgyi timár-céh felavató-pohara, nyirfából esztergályozva. — S o r b á n Lajos, Sepsikőröspatak : rovásos diszítésű guzsaly.

A néprajzi gyűjtemény összes gyarapodása az 1910-ik évben 188 drb, melyből vásár 92 drb, a többi ajándék, az 1911-ik évben pedig 245 drb. Ebből vásár 220 drb, ajándék 25 drb.

IV. **Képzőművészeti gyűjteményünk** sem ajándék, sem vétel utján nem gyarapodott.

*Természet-
rajzi gyűj-
tések és
geológiai
felvételek.* V. **Természetrajzi gyűjteményünk** gyarapítása céljából az ajándékképen beküldött emlősök és madarak preparátálásán kívül székelyföldi kőzet- és rovargyűjteményünk kiegészítése céljából geológiai és rovarani gyűjtéseket és felvételeket végeztünk. Dr. L á s z l ó Ferenc múzeumőr Sepsiszentgyörgyön az Olt melletti homokbányák s a szemerjai Kolcza-féle téglagyár diluviális rétegeit, melyek most lefejtés alatt állanak, többizben átvizsgálta. A tulajdonosok sziveségéből több ősmemlécsont volt fáradságának eredménye. Az angyalosi „Evetdomb“ és „Mátépaták“, a fotosmartonosi „Kecs-kés“, a nagybacsoni „Galat“, továbbá a sepsiszentgyörgyi borvizkut melletti téglagyár feltárásából a harmadkor levantei emeletéhez tartozó kagyló- és csiga-kövéleteket gyűjtött össze. Az összegyűjtött anyag részletesebb átvizsgálása ezen geológiai idő vitás kérdéséhez fog adatokat nyújtani.

*Ebergényi
Gyula madár-
gyűjteménye.* A természetrajzi gyűjtemény 1911. évi gyarapodásának legértékesebb része az a 96 drbból álló, teljesen jó állapotban lévő, székelyföldi madárgyűjtemény, melyet E b e r g é n y i Gyula kovásznai gyógyszerész adományozott múzeumunknak. A kiváló értékű gyűjtemény adományozásáért igazgató-választmányunk s a Múzeumok és Könyvtárak Országos Fő-

felügyelőségének előterjesztésére a vallás- és közoktatásügyi Miniszter úr is köszönetét fejezte ki, de kötelességünk, — legteljesebb elismerésünk nyilvánítása mellett, — a kulturális törekvésünket megértő és támogató, nemeslelkű adományozónak ezen a helyen is hálás köszönetet mondani. Az Ebergényi-féle gyűjtemény tartalmáról fajok és darabszám szerint a következő összeállítás nyújt felvilágosítást: Emlős állat: 2 faj, 2 drb; a madarak közül éneklők: 18 faj, 24 drb; ríkácsolók: 3 faj, 4 drb; kakukok: 1 faj, 2 drb; harkályok: 5 faj, 6 drb; baglyok: 8 faj, 9 drb; ragadozók: 10 faj, 13 drb; lúdalakuk: 5 faj, 5 drb; gémalakuk: 5 faj, 5 drb; lilealakuk: 4 faj, 5 drb; sirályalakuk: 5 faj, 5 drb; buváralakuk: 1 faj, 1 drb; vöcsökalakuk: 2 faj, 2 drb; guvatalakuk: 5 faj, 7 drb; galambok 3 faj, 3 drb; tyukalakuk: 1 faj, 1 drb s végül külföldi madár 2 faj, 2 drb. Összesen 78 faj 96 drb.

A nagyobb szerzemények közül való az a legnagyobb-*Székelgyűjtemény, Székelyföldi rovargyűjtés.* részt Sepsiszentgyörgy területéről származó rovar-gyűjtemény, melyet a dr. László Ferenc múzeumőrától nyert utasítások alapján legnagyobb részben Horváth Sándor VII. gimn. o. tanuló gyűjtött össze. Ugyanő végezte a praeparálás és rendszerbe foglalás munkáját is. Ebben a gyűjteményben van: Fedeles szárnyu 184 faj, 378 drb; hártás-szárnyu: 22 faj, 35 drb; pikkelyes-szárnyu: 70 faj, 106 drb; kétszárnyu: 24 faj, 44 drb; félfedelű 12 faj, 20 drb; recés-szárnyu: 2 faj, 4 drb; ál-recésszárnyu: 6 faj, 13 drb és végül egyenes-szárnyu rovar: 16 faj, 34 drb. Összesen: 336 faj, 634 drb.

Ősállatsont-gyűjteményünk 1911. évi gyarapodásából *Ősállati maradványok.* ki kell emelnünk azokat a tárgyakat, melyek Sepsiszentgyörgyről, a Papp Lehel és Forró Ferenc-féle homokbányából s a Kolczá-kerti téglagyárból, mint a terület-tulajdonosok ajándéka és Bereczből, a Rákospatak medréből, mint Komlósi Károly ajándéka jutottak múzeumunk birtokába. Ásvány- és kőzetgyűjteményünk még Bálványosfürdőről, Málnásfürdőről, Alsórákosról, Gidófalváról gyarapodott értékesebb tárgyakkal.

A természé- A természetrajzi gyűjteményt az 1910-ik évben ajándé-
szetrajzi kaikkal gyarapították: *B a r t h* Ignác: 5 drb emlős fog,
gyűjtemény Szemerja. — *B e n e* János: 3 drb emlős fog, Sepsiszentgyörgy:
gyarapo- Kolczakerti homokbánya. — *B e n k ő* Pál: 1. Kendermagos
dása aján- réce, Chanleasmus Streperus; 2. egerészölyv, Buteo vulgaris
dék utján. és 1 drb mammothfog. — *B e r d e* Zoltán: 8 drb kövü-
 let. Fotosmartonos: Kecskés nevű határrész. — *B o c z* Elek,
 Nagybaczon: „Galat“ határrésze Dreissensia-kövületek, 20 drb.
 — *D r. B o d o r* Tivadar: 1. Szürke gém, Ardea cinerea; 2. turfa,
 Kokojszás, 1 drb. — *B ó d i* György: 8 drb kövület, kvarc-
 homok, márga és 2 drb festékföld, Angyalos, Evetdomb; 1
 drb limonit, 2 drb barnaszén. Angyalos, Mátépaták. — *Ö z v.*
D a r k ó Gáborné: 12 drb vaddisznó-agyar, 1 drb rágcsáló-
 koponya, 10 drb emlős állatfog — *E b e r g é n y i* Gyula,
 Kovászna: 14 drb ásvány. — *F o r r ó* Ferenc: 1 drb mam-
 muth-lábszárcsont. Sepsiszentgyörgy, Szépmező, Olt balpartján
 fekvő homokbánya. — *H i b b j á n* Gusztáv: Tengeri csillag-
 állat, Póla. — *H o f f m a n* Géza: Megkövült szarvasagancs
 barnaszénben. Köpecz: Szénbánya. — *H o r v á t h* István és
G r ó s z Jenő: harmadkori kagyló és csigakövületek. Sepsis-
 zentgyörgy: Borvizkút melletti téglagyárból 14 drb. —
K o l c z a Jenő: 2 drb mammothcsont, 1 drb mammothfog.
 Sepsiszentgyörgy, Kolcza-féle téglagyár. — *D r. L á s z l ó*
F e r e n c: 50 drb kagyló és csigakövület. Sepsiszentgyörgy,
 Borvizkút feletti téglagyár; 11 drb agyagféleség, 1 drb barnaszén
 a sepsiszentgyörgyi barompiaci kutfurásból; 1 drb homokkő-
 konglomerát, 1 drb turfa 1 drb kvarc-breccsia, 1 drb ho-
 mokkő vasérclerakodással és 1 drb kék agyag Csernátonból;
 7 drb fényképfelvétel. — *N a g y* György: osdolai gyémánt-
 (kvarc-) kristályok. — *Ö t v e s* Pál: 4 drb hypersten-kristály
 Andesitből Málnásfürdőről. — *P a p p* Lehel: 1 drb mam-
 muthfog. — *S c h ö n b e r g e r* Adolf: Fekete kvarc Csik-
 vacsárcsiból.

Az 1911. évi ajándékok: *B á n y a i* János, abrudbányai
 polg. isk. tanár: 38 drb fényképfelvétel Háromszék- és Csik-
 vármegye szebb vidékeiről. — *B i r ó* Sándor: homokkő-ala-
 kulat. Sepsikőröspatak: Nyirestető. — *D e á k* András: 3 drb

fénykép. — D e m e t e r Béla : homokkő-konkréciók, Gidófalva. — G a l l ó Dénes, Nagyborosnyó : 1 drb mammuthfog. Leleőhelye : Sepsiszentgyörgy, Öltmenti homokbánya ; 1 drb mészlerakodás, leleőhelye Bálványosfürdő. — I m r e h Béla : fekete gölya a Rétyi nyirből. — K o m l ó s i Károly : mammuthagyar, Lh. Bereczk : Rákospatak. — K ö n c z e y Győző, Hosszúfalva : 1 drb kövület. — D r. L á s z l ó Ferenc : 1 drb bazalt és 1 drb andezit Alsórákosról. — N a g y Mózes : fehér veréb, Sepsiszentgyörgy : Szépmező. — Ö t v e s Pál : homokkő mészerekkel Málnás-fürdőről. — P a p p Lehel : 10 drb őszállatsont a szemerjai homokbányából. — S i p o s Samu : őszállatfog Sepsiszentgyörgyről a P a p p Lehel-féle homokbányából.

A természetrajzi gyűjtemény 1910. évi gyarapodása : állat és állattani készítmény 150 drb, növény 5 drb, ásvány, kőzet és kövület 78 drb. Összesen 233 drb. Ebből vásár 21 drb, a többi ajándék.

Az 1911-ik évben : állat és állattani készítmény 735 drb, növény — drb, ásvány, kőzet, kövület 81 drb, egyéb tárgy 44 drb. Összesen 860 drb. Ebből vásár 690 drb, a többi ajándék.

A jelentésünkhöz mellékelte két táblázat gyűjteménycsoportok szerint múzeumunk 1910. és 1911. évi összes gyarapodásának a statisztikája.

Gyűjteménycsoportjaink szétszórtsága és jórészen rak-társzerű elhelyezése a múzeumörök belső. múzeális munká-ját nagymértékben hátráltatta. Kényszerű költözködésekben mindkét év folyamán ismételtlen volt részük. Sok gondot és még több munkát adott az új szerzeményeknek, köztük különösen az Apor-könyvtárnak és levéltárnak, továbbá a gyűjté-sekből és ásatásokból származó nagyobb mennyiségű anyag-nak konzerválása, rendezése és megfelelő ideiglenes elhelye-zése, különösen azért, mert más múzeumi alkalmazott hiá-nyában mind az adminisztratívus, mind pedig ezt a mú-zeális munkát, — néha, legfőképen másolások céljából, kolle-giumi tanítványaik felhasználásával, — teljesen egymagukban végezték. Épen ezért eljött már a mulhatatlan szüksége annak,

Múzeum-örök mű-ködése.

A gyűjtemé-nyekben vég-zett munka.

hogy mindenekelőtt legalább egy szolgálai és egy irnoki állás rendszeresíthessék.

*Az új szer-
mények leltá-
rozása.*

Az összes beérkezett tárgyakat a szükséges konzerválások elvégzése után beérkezésük sorrendjében a Szaporodási jegyzékbe, majd pedig szakok szerint Leltárba vezették és ennek megfelelően leltári számmal jelölték meg. A Szaporodási jegyzék 1910. évi folyószáma: 1—200; 1911-ben: 1—166. A könyvtári anyagot az 1910-ik évben IV. 2381—2745-ig, összesen 365 folyószám alatt; a régiségtári anyagot I. 2284—3259-ig, összesen 976 folyószám alatt; a néprajzit II. 1781—1894-ig, összesen 114 folyószám alatt; a természetrajzit III. 458—518-ig, összesen 61 folyószám alatt; az 1911-ik évben: a könyvtári anyagot IV. 2755—3156-ig, összesen 401 folyószám alatt; a régiségtári anyagot I. 3260—4187-ig, összesen 928 folyószám alatt; a néprajzit II. 1896—2026-ig, összesen 131 folyószám alatt; a természetrajzit III. 519—671-ig, összesen 153 folyószám alatt vezették be az egyes szakok leltárába.

*Múzeum-
őrök kiszál-
lásai.*

Múzeumőrök a rendelkezésükre álló nagyon csekély anyagi eszközök mellett is minden kínálkozó alkalmat felhasználtak a gyűjtemények gyarapítása érdekében. Az ilyen célból ásatások, kutatások, gyűjtések, vásárlások előkészítése, gyűjtemények átvétele és más múzeumi ügyekben tett hivatalos kiszállásaikról az alábbi összeállítás nyújt felvilágosítást:

1910. március 23-án és 26-án Csutak Vilmos és dr. László Ferenc Sepsiszentgyörgyön a Gémvára mögött, Incze István tagján ásatásokat és fényképfelvételeket végeztek.

Április 3-án dr. László Ferenc Sepsiszentgyörgyön, a barompiaci kút földrétegeiből kőzeteket gyűjtött.

Április 9-én és április 16-án Csutak Vilmos a komolói castellumban ásatást végzett.

Május 5-én dr. László Ferenc Sepsiszentgyörgyön a felszegi borvizkút melletti téglagyári feltárásnál geológiai felvételt és kőzetgyűjtést végzett.

Május 7-én dr. László Ferenc Sepsiszentgyörgyön a Kolcza-féle téglagyár feltárásaiban kőzeteket gyűjtött.

Május 10-én dr. László Ferenc Sepsiszentgyörgyön

győn a szemerjai kőbányában geológiai felvételt készített és kőzeteket gyűjtött.

Május 23-án és 26-án Csutak Vilmos Barátoson a református templom festett deszkamennyezetének lebontása és elszállítása céljából a szükséges intézkedéseket fogatosította.

Május 31-én dr. László Ferenc Brassóban Resch Adolftól néprajzi tárgyakat válogatott össze megvásárlás céljából.

Július 23-án és augusztus 4-ikétől 20-ikáig dr. László Ferenc Erdőn a Tiszkegyen ásatásokat végzett.

Július 9-én Csutak Vilmos és dr. László Ferenc Kőkősbén néprajzi gyűjtést s az Egermege nevű határrészen régiségtani kutatásokat végeztek.

Július 21-én Csutak Vilmos és dr. László Ferenc Kézdiszentléleken megszemlélték az átépítés előtt álló, műtörténeli szempontból nagybecsű, róm. kath. templomot és a vasút mellett levő urnatemetőben régiségtani kutatást végeztek.

Július 26-án dr. László Ferenc Várhegyen a várban ásatást végzett.

Július 28-án dr. László Ferenc Besenyőn a Bábolna és Kistelek nevű határrészben ásatást végzett.

Július 30-án dr. László Ferenc Málnásfürdőn, Füvenyestetőn régiségtani kutatást végzett.

Augusztus 2-án dr. László Ferenc Illyefalván, Forrósdombon és Nagyhegyalján ásatást végzett.

Szeptember 6-án dr. László Ferenc Rétyen a Cserésdombon és Törökrétyén ásatást végzett.

Szeptember 11 – 12-én dr. László Ferenc Csernánban a református templomdombon, az Óvár-Hegyese, Peléczke és Szőlőtetőalja nevű határrészekben régiségtani kutatásokat végzett.

Október 7-én Csutak Vilmos és dr. László Ferenc Czofalván a Kovásznapatok és a Papolcz-vize összefolyása melletti dombon ásatást és régiségtani kutatást végeztek.

Október 16-án dr. László Ferenc Oltszemen a Leánykavárban ásatást végzett.

Október 17-én Csutak Vilmos és dr. László Ferenc dr. Pósta Béla országos felügyelővel Kőkösbekiszállottak az unitárius templom falfestménye korának és műtörténeti értékének megállapítása végett.

Október 30-án dr. László Ferenc Sepsiszentgyörgyön, a Szépmezőn, a méntelep melletti homokbánya területén régiségtani kutatást végzett.

November 16-án Csutak Vilmos a komolliói castelumban ásatást végzett.

December 2-án dr. László Ferenc Uzombán a Rápolti Mózes által ajándékozott őskori tárgyakat átvette.

1911. március 19. és 20-án Csutak Vilmos és dr. László Ferenc Nagybörösnyőn a Kónya Kálmán belsejében ásatást végeztek.

Március 26-án dr. László Ferenc Nagybörösnyőn az előbbi helyen az ásatást befejezte és fényképfelvételeket vett fel.

Március 29-én Csutak Vilmos és dr. László Ferenc Komollión az új iskola telkén ásatást végeztek.

Április 2-án Csutak Vilmos Várhegyen a várban régiségtani kutatást végzett.

Április 15-én és április 29-én dr. László Ferenc Dálnokban az 1609-ben épült „eggyes” székely házat és az ottani székely galambbugos kapukat esetleges megszerzés és az új múzeumtelken való felépítés céljából megvizsgálta. Mint szakértők az első alkalommal Kós Károly műépítész, a második alkalommal Semayer Vilibáld országos felügyelő, toroczkai Vigan Ede műépítész és dr. Beluleszkó Sándor etnográfus is résztvettek.

Április 18-án Csutak Vilmos, Gödri Ferenc ig. vál. elnök és dr. Török Andor ig. vál. tag társaságában Alsótorján az Apor-könyvtárt átvette és szekereken való elszállításáról gondoskodott.

Május 15-én Csutak Vilmos és dr. László Ferenc Gidófalván a Kosztoráng-nevű réten megvizsgálták az Olt új medrében talált ujabbkori malomház cölöpös építményeit, róla fényképfelvételeket készítettek; átvették a gidófalvi malmosok leveles ládáját.

Május 19-én dr. László Ferenc É t f a l v á n Imreh Albert tagján és a Templomdombon ásatást végzett.

Május 23-án dr. László Ferenc K o v á s z n á n az Ebergényi-féle madárgyűjteményt átvette, becsomagoltatta és elszállítása ügyében intézkedett.

Junius 1-én és 2-án Csutak Vilmos levéltári kutatást végzett N a g y s z e b e n b e n a városi levéltárban.

Junius 6—7-én Csutak Vilmos C s i k s o m l y ó n, Csikvárdotfalván és Csikszentléleken az ott levő régi könyvtárakat és levéltárakat megsemlélte és a régi szárnyas oltárokat megvizsgálta.

Junius 6—8-án dr. László Ferenc B i b a r c z f a l v á n, Baróton, Bardoczon régiségtani kutatásokat és néprajzi adatgyűjtést végzett.

Junius 30-án dr. László Ferenc K á l n o k o n néprajzi adatgyűjtést végzett.

Julius 19-én dr. László Ferenc B e r e c z k b e n geológiai felvételeket és régiséggyűjtést végzett.

Julius 24-től augusztus 13-ig dr. László Ferenc E r ő s d ö n a Tyiszkhegyen ásatást végzett.

Augusztus 1—3-án Csutak Vilmos dr. Drexel Frigyes freiburgi tanárral, ismert limes-kutatóval K o m o l l ó n, a Rétyi nyirben, Nagyborosnyón és Bereczkben a római emlékeket megvizsgálta.

Augusztus 23-án dr. László Ferenc M á l n á s - f ü r d ő n a Füvenyestetőn régiségtani kutatást végzett.

Augusztus 29-én dr. László Ferenc L i s z n y ó n a Jenejek hegyi őstelepen ásatást végzett.

Október 5—6-án dr. László Ferenc és Csutak Vilmos E r e s z t e v é n y e n a Zádogostetőn és Besenyőn a Dellőszádon ásatást végeztek.

Október 12-én Csutak Vilmos N a g y b o r o s n y ó n és Szacsván levéltári kutatást végzett s átvette S z a c s v a község régi leveleit.

Október 12—14-én Csutak Vilmos és dr. László Ferenc C s i k s z e n t g y ö r g y ő n és Csikbánkfalván ásatásokat és néprajzi gyűjtéseket végeztek; Kós Károly műépítész-

szel megvizsgálták a csikmenasági szárnyasoltárt a múzeum részére való esetleges megszerzés céljából, minthogy az új múzeum építésénél igazgató-választmányunk gondoskodott ilyen és ehhez hasonló műtörténeti értékű, egyházi régiségek elhelyezésére szolgáló helyiségről.

Ezenkívül Csutak Vilmos levéltári kutatásokat végzett ismételtén Budapesten az Országos Levéltárban, a Magyar Nemzeti Múzeum levéltárában, Kolozsvárt az Erdélyi Nemzeti Múzeumban, Marosvásárhelyt a Teleki-nemzetség és a város levéltárában, Brassóban a városi levéltárban és részt vett a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége által 1911. évi július havában Kolozsvárt az Erdélyi Nemzeti Múzeum Érem- és Régiség-tárában rendezett archaeologiai tanfolyamon s a vele kapcsolatos régiségtani kirándulásokon is.

Archaeologiai tanfolyam.

Ügyforgalom. Múzeumunk nagymértékben megszorított ügyforgalmáról tanuskodik az a körülmény, hogy míg az 1910-ik évben az iktató könyvbe bevezetett és elintézett ügyek száma 139, addig ez a szám az 1911. év folyamán 394-re emelkedett. Postakönyv útján kézbesített az 1910. évben 286, az 1911. évben pedig 351 ügyirat.

Ezeken kívül múzeumőrök vezették a pénztári nyilván tartásokat, előkészítették az elnöki utalványozásokat s általában résztvettek a pénztári ügykezelésben is.

Évi jelentések és egyéb munkálatok. Összeállították a múzeum 1909. és 1910. évi állapotáról szóló jelentésüket, az államsegélyek felhasználásáról szóló elszámolásokat, a szükséges statisztikai és leltári kimutatásokat. A Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége 308—1911. sz. leiratában a múzeum „1910. évi fejlődéséről és állapotáról szóló gondosan szerkesztett jelentést a legmelegebb elismeréssel vette tudomásul és felkérte a múzeum elnökségét, hogy dr. László Ferenc és Csutak Vilmos múzeumőröknek értékes munkálkodásukért a Főfelügyelőség meleg köszönetét kifejezni sziveskedjék.“

Az 1910. évben közzétették az 1908. és 1909. évi múzeumi jelentést 4 és fél ív terjedelemben s a közönség érdek-

lődésének ébrentartása céljából a múzeum jóakaróinak, pártfogóinak és a társmúzeumoknak 700 példányban szétküldötték.

A Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségének felhívására a dr. Sauer Bruno szerkesztésében Würzburgban megjelenő „Handbuch der Archäologie“ című nagy mű részére a múzeumunkra vonatkozó adatokon kívül múzeumőrök négy táblázatban összeállították a Háromszék vármegye archaeologiai viszonyaira és emlékeire vonatkozó adatokat.

Ugyancsak a Főfelügyelőség felhívására a Magyar Minerva készülő IV. évfolyama számára a múzeum 1903—1910. évi fejlődéséről és állapotáról összefoglaló jelentést és kimutatásokat készítettek. Gödri Ferenc ig. vál. elnök közreműködésével megállapították a Jelentésünk 16—25. lapján fentebb közölt alapközmány szövegét.

Tudományos intézetek s egyesek is többrendben ke- *Gyűjtemények
használata.*
resték meg a múzeumot könyvek, oklevelek, néprajzi, régiség-
tani és másféle tárgyak tanulmányozás végett, valamint külön-
böző irányu szakkérdésekben is. Mindenik esetben készsége-
l állottak a hozzájuk fordulók rendelkezésére.

Gyűjteményeinket helyiségviszonyaink miatt csupán *A közönség
érdeklődése.*
szakemberek látogathatták, de azért, mint a nagyszámu adomá-
mányok is mutatják, a közönség érdeklődése múzeumunk
íránt semmiben sem csökkent.

A múzeum vagyoni állapotáról a következő adatok nyuj- *Zárószáma-
dások.
Vagyonszáma-
állás.*
tanak felvilágosítást:

Az 1910. évi zárószámadás és vagyonmérleg szerint, nem véve számításba a már kimutatott számadási tételeket, melyek a különböző államsegélyekre vonatkoznak, bevételek összege az átfutó tételekkel s a Háromszék vármegyétől és Csik vármegyétől kapott segélyösszegekkel együtt 4496 K 69 fil.; kiadások összege 3313 K 18 fil.; pénztári maradvány a forgótőkével együtt 1183 K 51 fil. Az 1911. évi zárószámadás és vagyonmérleg szerint pedig a bevételek összege a Háromszék vármegyétől és Csikvármegyétől kapott segélyösszegekkel együtt 3838 K 71 fil.; kiadások összege 3170 K 66 fil.; pénztári maradvány a forgótőkével együtt 668 K 05 fillér.

Vagyoni állás 1911. év december 31-én: 1. Alapítványi törzsvagyon: 3200 K; 2. építkezési alap: (12,000+10,000+10,097 K 12 fillér) = **32,097 K 12 fillér**; 3. pénztári maradvány az 1911. évről: 668 K 05 fil.; 4. gyarapítási államszegélyből pénztári maradvány: 106 K 75 fil.; 5. építési államszegély kamatokkal együtt: 78,272 K 21 fil. (az építés céljaira részben felhasználva); 6. múzeumtelek értéke: 60,000 K. Cselekvő állás 1911. év december 31-én, a gyűjtemények értékét számitásba nem véve, 174,237 K 38 fil.

*

Végül kedves kötelességünknek teszünk eleget, midőn mindennek felett a vallás- és közoktatásügyi m. kir. Miniszteriumnak és a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségének mindennemű ügyeinkben állandóan tanúsított, nagyértékű, erkölcsi és anyagi támogatásáért, továbbá fenntartó hatóságainknak, a tulajdonos vármegyék vezetőinek, pártfogóinknak, támogatóinknak, valamint mindazoknak, kik egy vagy más ajándékukkal és letétjükkel múzeumunk gyűjteményeit gyarapították, Igazgató-Választmányunk nevében ezen a helyen is hálás köszönetünket nyilvánítjuk.

A gyűjtemények 1910. évi gyarapodása.

Gyűjteménycsoportok	Allam- segély- ből sze- reztetett	Állami letét	Egyéb vétel és csere	Aján- dék, hagyó- mány	Egyéb letét	Összes évi gyara- podás	Törzs- áll. az 1910. év végén
I. Könyvtár.							
a) Könyvek	79	—	102	193	—	374	25750
b) Hírlapok és egyes hírlapszámok	—	—	—	2	—	2	124
c) Apró nyomtatványok	—	—	4	376	—	380	850
d) Térképek	—	—	—	2	—	2	354
e) Kéziratok	—	—	—	10	—	10	512
f) Oklevelek és egyéb iratok	—	—	2000	895	4	3899	20553
g) Egyéb könyvtári anyag	—	—	—	3	—	3	65
Összesen	79	—	2106	2481	4	4670	48208
II. Régiségtár.							
a) Őskori régiségek	1738	—	47	159	—	1944	7274
b) Római régiségek	189	—	26	43	—	258	1067
c) Közép- és ujabbkori régiségek	30	—	10	224	—	264	4686
d) Modern kegyeleti tárgyak	—	—	5	8	—	13	—
e) Érmek és pénzjegyek	—	—	16	146	—	162	5655
Összesen	1957	—	104	580	—	2641	18682
III. Néprajzi gyűjtemény.							
a) Magyar néprajzi tárgyak	82	—	10	60	—	152	4658
b) Hazai nemzetiségi tárgyak	—	—	—	36	—	36	514
Összesen	82	—	10	96	—	188	5179
IV. Képzőművészeti gyűjtemény							
a) Szobrok. b) Festmények	—	—	—	—	—	—	489
c) Rajzok, metszetek d) Iparm. tárgy.	—	—	—	—	—	—	—
Összesen	—	—	—	—	—	—	489
V. Természetrajzi gyűjtemény.							
a) Állatok, állatt. készítmények	8	—	—	142	—	150	5307
b) Növények	—	—	—	5	—	5	1266
c) Ásványok, kőzetek	—	—	6	55	—	61	1319
d) Egyéb anyag	—	—	7	10	—	17	17
Összesen	8	—	13	212	—	233	7909
Összegezés.							
1. Könyvtár	79	—	2106	2481	4	4670	48208
2. Régiségtár	1957	—	104	580	—	2641	18682
3. Néprajzi gyűjtemény	82	—	10	96	—	188	5179
4. Képzőművészeti gyűjtemény	—	—	—	—	—	—	489
5. Természetrajzi gyűjtemény	8	—	13	212	—	233	7909
Végösszeg	2126	—	2233	3369	4	7732	80467

A gyűjtemények 1911. évi gyarapodása.

Gyűjteménycsoportok	Állam- segély- ből sze- reztetett	Állami letét	Egyéb vétel és csere	Aján- dék, és hagyó- mány	Egyéb letét	Osszes évi gyara- podás	Törzs- áll. az 1910. év végén
I. Könyvtár.			X				
a) Könyvek	98	15	213	453	3600	4379	30129
b) Hírlapok és egyes hírlapszámok	—	—	—	5	200	205	329
c) Apró nyomtatványok	—	—	1	23	370	394	1244
d) Térképek	—	—	—	1	20	21	375
e) Kéziratok	—	—	—	11	10	21	533
f) Oklevelek és egyéb iratok	—	—	—	229	7520	7749	28302
g) Egyéb könyvtári anyag	—	—	—	—	—	—	65
Összesen	98	15	214	722	11720	12769	60977
II. Régiségtár.							
a) Őskori régiségek	1438	—	194	167	—	1799	9073
b) Római régiségek	171	—	36	27	—	234	1301
c) Közép- és újabbkori régiségek	—	—	8	114	—	122	4811
d) Modern kegyeleti tárgyak	—	—	—	3	—	3	—
e) Érmek és pénzjegyek	—	—	878	144	—	1022	6677
f) Egyébtárgy	4	—	—	—	—	4	4
Összesen	1613	—	1116	455	—	3184	21866
III. Néprajzi gyűjtemény.							
a) Magyar néprajzi tárgyak	217	—	3	25	—	245	4903
b) Hazai nemzetiségi tárgyak	—	—	—	—	—	—	521
Összesen	217	—	3	25	—	245	5424
IV. Képzőművészeti gyűjtemény.							
a) Szobrok. b) Festmények	—	—	—	—	—	—	489
c) Rajzok, metszetek d) Iparm. tárgy.	—	—	—	—	—	—	—
Összesen	—	—	—	—	—	—	489
V. Természetrajzi gyűjtemény.							
a) Állatok, állatt. készítmények	5	—	634	96	—	735	6042
b) Növények	—	—	—	—	—	—	1266
c) Ásványok, kőzetek	—	—	51	30	—	81	1400
d) Egyéb anyag	—	—	—	44	—	44	61
Összesen	5	—	685	170	—	860	8769
Összegezés.							
1. Könyvtár	98	15	214	722	11720	12769	60977
2. Régiségtár	1613	—	1116	455	—	3184	21866
3. Néprajzi gyűjtemény	217	—	3	25	—	245	5424
4. Képzőművészeti gyűjtemény	—	—	—	—	—	—	489
5. Természetrajzi gyűjtemény	5	—	685	170	—	860	8769
Végösszeg	1933	15	2018	1372	11720	17058	97525

TARTALOM.

	Oldal
Az építésügy története 1910-ben	3
Az építésügy története 1911-ben: Felhatalmazás az építésre. — Bank- kölcson. — Versenyárgyalás. — Az építés megkezdése	5
Alapkövetétel: Alapközmány — Gödri Ferenc megnyitó beszéde. — Üdvöz- lések. — Kalapácsütések	13
Múzeumőri lakóházak építése	29
Gyűjtemények elhelyezése	31
Nagyobb adományok	32
Látogatások	33
Személyes tárgyalások a Főfelügyelőséggel és a Miniszteriummal	35
Az igazgató-választmány működése: Személyi változások. — A vá- lasztmány tagjai. — Építőbizottság	36
Alispáni rendeletek a régiségek megóvása érdekében	38
25,000 K-ás beruházási államsegély	40
Gyűjtemények törzsállománya	41
Állami támogatás	41
Gyűjtemények gyarapodása.	
<i>I. Könyvtár.</i>	
Vásárlások	43
Apor-könyvtár és levéltár	44
Kisebb székely levéltárak	46
Gyarapodás ajándék útján	47
<i>II. Régiségtár.</i>	
Erődsdi ásátások az 1910. évben: A rétegek települése és rendje. — A felső humuszréteg kulturája. — Az L2-vel jelölt lakóház romjainak feltá- rása. — Agyagépitmények. — Cölöp-üregek. — Talált ingó emlékek. — Le- letek csoportosítása	50
Erődsdi ásátások az 1911. évben: Az L2-vel jelölt lakóház feltárásának be- fejezése. — A telep kultura-rétegeinek keletkezése. — Az L3-mal jelölt lakó- ház romjainak feltárása. — Talált tárgyak. — A leletek csoportosítása. — Az ásátásról megjelent tanulmányok	56
Komollói és egyéb ásátások 1910-ben és 1911-ben	61
Vásárlások	65

	Oldal.
Ajándék útján való gyarapodás 1910-ben és 1911-ben	66
Az éremgyűjtemény gyarapodása	69
<i>III. Néprajzi gyűjtemény.</i>	
Gyűjtések, vásárlások	71
Ajándék útján való gyarapodás	73
<i>IV. Képzőművészeti gyűjtemény.</i>	
<i>V. Természetrajzi gyűjtemény.</i>	
Gyűjtések és geológiai felvételek	74
Ebergényi Gyula madárgyűjteménye	74
Rovargyűjtés, ősszállmaradványok	75
Ajándék útján való gyarapodás	76
Múzeumőrök működése: Gyűjteményekben végzett munka. — Uj szerzemények leltározása. — Kiszállások. — Archaeológiai tanfolyam. — Ügyforgalom. — Évi jelentés és egyéb munkálatok. — Gyűjtemények használata	77
Zárószámadás és vagyommérleg	83
A gyűjtemények 1910. évi gyarapodásának statisztikája	85
A gyűjtemények 1911. évi gyarapodásának statisztikája	86

